АНТИЧНІСТЬ І СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ В ТЕАТРАЛЬНИХ ОБРАЗАХ:

ЧАСТИНА 3

Полтава – 2018

УДК 82'01(07)

Античність і Середньовіччя в театральних образах : частина 3. Пер. з араб. М. Яценко, авт.-укл. і вст. ст. І. Цебрій; ком. до драм. тв. І. Цебрій та О. Лук'яненка. Полтава: Формат+, 2018 р. 128 с.

Рецензенти: Богатирьов В.О., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри театральної режисури Рівненського державного гуманітарного університету;

Бєлєванцев А.В., Заслужений діяч мистецтв України, режисер Хмельницького обласного академічного музично-драматичного театру ім. Михайла Старицького.

Зібрання драматичних творів у цьому науково-популярному виданні дасть змогу читачеві прилучитися до шедеврів світової літератури, що стали невиправдано забутими в наш час. Для тих, хто любить стародавню й середньовічну історію, це унікальна можливість перенестися до віддалених часів, побувати в Кархемиші та Ніневії, в іранському містечці Тус доби арабського халіфату, Парижі XIII століття і Вінчестері епохи останніх вікінгів. Події вистав допоможуть побачити світ очима їх героїв, пережити з ними їхню нелегку долю.

© Античність і Середньовіччя» в театральних образах, 2018

Зміст:

Ірина Цебрій. Значення драматичного театру у вихованні студентів-істориків.....4

Генрік Чельгрен. Дочки Олава Хрестителя.....7

Гаїб Туама Фарман. Я прийшов вас знищити 37

Абдулло Хайріддіні. Поет і цар.....72

Фелісьєн Марсо. Арраський горбань.....101

Фотоілюстрації.....124

ЗНАЧЕННЯ ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ У ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ-ІСТОРИКІВ

Драматичні твори, що увійшли до видання «Античність і Середньовіччя» в театральних образах. Частина 3», продовжують тематику попереднього видання. Вони знаходяться в роботі аматорського театру «Фабула» історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Театр «Фабула» працює на історичному факультеті вже дванадцять років. Основою його діяльності є дослідження та творча робота з драматичними джерелами, що пов'язані з подіями героїчної стародавньої та середньовічної історії. *Чому саме ми зробили такий вибір?* Відповідь на це питання не є однозначною. По-перше, його юні актори, здебільшого студенти історичного факультету, завдяки театру мають можливість пізнати віддалену у часі епоху через утілення героїчних образів і подій; по-друге, європейський театр (у розумінні сучасної європейської спільноти, якої ще не було в Античну добу) бере свій початок із Середньовіччя, тому ми намагаємося зберігати й передавати його традиції; по-третє, епоха Великого переселення народів, утворення європейських держав, долі їхніх харизматичних лідерів – це ґрунт для виховання патріотизму й моральності в сучасної молоді, розуміння відправної точки історії кожної країни; по-четверте, на перший погляд може здатися дивним, але Середньовіччя дуже близьке за духом до нашої епохи, воно знаходилося на зламі між Античністю й Новим часом, було насичене релігійними та політичними конфліктами, в його досвіді можна знайти відповіді на гострі й суперечливі питання сьогодення, вирішити багато проблем; по-п'яте, історична наука завдяки драматургії не перетворюється на теоретичні постулати й набір сухих фактів, а оживає, повертає нас до подій тисячолітньої європейської історії.

Як зазначив один із великих філософів, що «… головний урок історії полягає в тому, що люди не спроможні з досвіду історії взяти для себе жодного уроку…». Тому призначенням історичної драми є хоча б нагадування про досвід та уроки минулого.

Шкільна драма, що з'явилася на світ наприкінці раннього Середньовіччя (VIII століття н.е.), була започаткована її творцями на тих же засадах: наочно й емоційно знайомити школярів із біблійними та історичними сказаннями. Середньовічна містерія, що уживалася поряд із шкільною драмою, збагатила останню досягненнями «машинерії», тобто технікою сценічних ефектів. Це мистецтво було дійсно видовищним.

Аматорський театр «Фабула» поєднує в своїй діяльності досягнення як стародавнього й середньовічного, так і класичного театрів. Історичні вистави – це найкраща джерельна першооснова для цього. Ми намагаємося не брати відомі твори, бо у глядачів на них є вже вироблені стереотипи щодо режисури й до акторів-виконавців. А, зважаючи на те, що наш театр аматорський і студентський, йому безумовно важко ламати ці стереотипи. Тому ми знаходимося в постійному пошуку історичних вистав про Середньовіччя, таких, які б були цікаві й повчальні студентській аудиторії, з одного боку, з іншого – стали б для усіх «евристичним відкриттям», або, хоча б «новинкою із гарно забутого минулого».

Часом буває дуже важко підібрати виставу, враховуючи специфіку студентської аудиторії. Вистава повинна мати морально-виховне значення, бути цікавою і насиченою історичними подіями. Та окрім цього дійство має тривати не більше 1,5 академічної години, враховуючи концентрацію уваги студентів і їхню занятість в університеті. Тому пошук драматичного матеріалу зазвичай триває довго.

Інша проблема з підбором вистави полягає в тому, що не кожний драматичний твір, що відповідає вище зазначеним якостям, може бути реалізований аматорським театром: у ньому може бути забагато чи замало дійових персонажів (чого просто не можна допускати), він може бути заскладний емоційно чи за недостатністю акторської техніки. А найголовніша пересторога для початку роботи над новою драмою – це відповідність персонажів юним акторам, які є на даний момент у складі театру. Особливо це відчутно, коли серед акторського складу немає таких, які можуть утілити образ когось із головних героїв. У такому випадку від драми краще від самого початку відмовитися.

Варто шукати такий драматичний матеріал, де б усі персонажі відповідали нахилам і можливостям акторів, що на сьогоднішній день працюють у складі театру. Відібрати студента й запросити його до театру – справа надзвичайно відповідальна. Нерідко трапляється таке, що студенти, які хочуть брати участь у виставах, мають недостатньо театральних здібностей, а ті, котрі мають – байдужі до драматичного мистецтва. Трапляються й режисерські прорахунки – студент, обраний на роль і запрошений до театру, в практичній роботі виявляється нездатним утілити той чи інший образ.

Одною із найболісніший проблем аматорського театру (а студентського ще більше) – це постійна зміна його складу. На історичному факультеті театральні заняття не можуть бути навчальною дисципліною, тому відвідування репетицій – справа абсолютно добровільна. Захотів – прийшов, не захотів – не прийшов. Отже, кадрова проблема завжди звучить дуже гостро. Проте, дякувати Богові, наш театр існує вже дванадцять років, є лауреатом багатьох міжнародних, всеукраїнських і регіональних фестивалів та конкурсів. Театр, безумовно, багато разів трансформувався, зазнав кадрових змін, пережив складні часи й етапи часткової руйнації. Проте він сьогодні успішно функціонує.

Сьогодні в Україні чимало аматорських і народних студентських театрів, із якими ми системно зустрічаємося на конкурсах і змагаємося за першість. Це свідчить про те, що театральне мистецтво на наших теренах успішно розвивається й не лише професійне драматичне мистецтво.

Те, що в Україні продовжують відбуватися театральні конкурси й фестивалі на аматорському рівні, не просто стимулює молодь до творчості, а й дає їй можливість художнього змагання, ознайомлення з репертуаром та пріоритетами інших, подібних нашому, театрів. Перемога на конкурсі вселяє віру у себе й свого партнера по сцені, в увесь колектив, бажання працювати над чимось новим.

Твори, які ввійшли до цього видання, всі історичного змісту. Історична сага «Дочки Олафа Хрестителя» шведського драматурга XVIII століття Генріка Чельгрена відкриває нам складний і протирічний світ початку XI століття, англо-дано-норвезькі й норвезько-шведо-київські політичні і людські відносини, світ кохання й зради, життя та смерті. У центрі подій долі двох дочок Олафа Шведського Інгігерди (дружини київського князя Ярослава Мудрого) та Астрід (дружини норвезького конунга Олафа Святого).

Трагедія іракського драматурга Гаїба Туами Фармана «Я прийшов вас знищити переносить переносить нас на азійський континент VIII століття до н.е. Головний герой твору – ассирійський цар Саргон II, відомий в історії як Саргон-руйнівник. За драматичною силою і специфікою побудови ця трагедія написана в кращих зразках грецьких класиків і не поступається найвідомішим творам В. Шекспіра. Автор розкриває причини гибелі стародавніх цивілізацій високої культури – Хеттії, Урарту та Ізраїлю. Твір витриманий у кращих героїчних традиціях.

Наступні два твори, хоча й мають історичне підґрунтя, знайомлять нас із життєвим і творчим шляхом діячів мистецтва Середньовіччя – іранським поетом-гуманістом Абулкасимом Фірдоусі (автором безсмертної поеми «Шах-Наме»), Адамом де Ла Алем (засновником музичного французького міського театру). Іранець А. Харіддінні та француз Ф. Марсо драматурги XX століття. Фрідріх Різе, лібретист німецького композитора Флотова, представник позаминулого століття.

Сподіваємося, ці твори справлять на вас те враження, що передбачалося авторським замислом, познайомлять з епохою та видатними особистостями, які заслужили на безсмертну пам’ять. Видання також містить багатий ілюстративний матеріал сценічної роботи аматорського студентського театру «Фабула».

Режисер театру –
доктор педагогічних наук, професор *Ірина Цебрій*

Йохан Генрік Чельгрен (Швеція)

Дочки Олава Хрестителя
(історична сага на 3 дії)

Історична сага переносить глядачів до Європи XI століття, коли формувалася Англо-скандинавська імперія та йшла до свого розквіту Київська Русь. Тут панує атмосфера, яка була у Вінчестерському замку короля імперії Північного моря Канута Великого, у палаці шведського короля Олава Хрестителя в Уппсалі та при князівському дворі Ярослава Володимировича у Новгороді упродовж 1016-1035 років. П'єса розповідає про долю трьох жінок, які так чи так уплинули на велику політичну гру свого часу. Драма просякнута північним містицизмом. У ній є й замок із привидом неупокоєної королеви, і чутлива до потойбіччя красуня, і дивне провидіння, що зводить в одній залі головних діячів півночі Європи Середньовіччя. Упродовж усієї драми видно, як квітне, а потім губиться за політичними інтригами кохання двох чистих душ - Сванхільд та конунга Норвегії Олафа. Розлучені війнами закохані опиняються заручниками державних справ. Дівчина опиняється у тиранічного володаря Півночі Кнуда, який, укріплюючи власну імперію, розгублює людяність, стаючи одержимим дівочою вродою.

Осібне місце належить лінії, що пов'язує виставу з вітчизняною історією. Молодий князь Ярослав Мудрий знайомиться з донькою шведського правителя Інгігердою. Сага дає зрозуміти, яким чином північна принцеса стала Великою княгинею Русі. До того ж, тут піднімається питання, лише нещодавно актуалізоване істориками – про позашлюбних дітей цієї руської князівни, яких Ярослав виростив як своїх. Доволі характерна і роль принцеси Астрід, молодшої доньки Олафа Шведського. Саме вона заплутує клубок усіх придворних інтриг, а у фіналі сама

потрапляє в тенета власної павутини. Вистава показала й інших сильних жінок доби - двох дружин короля Кнуда – англійську королеву Емму та регентшу Норвегії Ельгіфу. Обидві страждають від деспотії власного чоловіка, який використовує їх лише як інструмент для побудови наддержави.

На фоні політичних інтриг і любовних трикутників показана й доля королівських нащадків, які часто ставали розмінною монетою в дипломатичних іграх своїх батьків. Такою була доля вигнанця, пасинка Кнуда та сина його другої дружини Емми Альфреда та маленької Ульфільди, доньки Астрід та Олафа Святого. Остання – до речі, найменша учасниця театру - є наочним прикладом того, як батьки продовжують жити в дітях. Хитрість та підступність матері передалися й доньці разом із силою та впевненістю у власній величі.

У тіні королівських палаців виринають образи тих, хто бився на полях воїн, та дипломатичних зустрічей разом із правителями. Одні цеглинка за цеглинкою укріплювали підмурки монарших престолів, як то Ренвальд Ульвсон зі Швеції чи посол Русі Костянтин Добринич. Інші, навпаки, своїми діями спонукали вінценосних осіб до нервових зривів та воїн, як полонянка Кнуда ободритська слов'янка Гунхільда.

Кандидат історичних наук,
старший викладач *Олександр Лук'яненеко*

Дійові особи:

Олав Шотконунг, король Швеції
Інгегерда, дочка Олафа Шотконунга і
Астрід, дочка Олафа Шотконунга
Кнуд Великий, брат Олафа Шотконунга, конунг Данії
Олаф Святий, конунг Норвегії
Сванхільд, сестра Едли, коханки Олафа Шотконунга
Ярослав, князь Київський (Ярицлейв)
Ельгіфу, коханка Кнуда Великого
Емма, дружина Кнуда Великого
Альфред, син Емми
Гунхільда, служниця Кнуда.
Костянтин Добринич
Ренвальд Ульвсон
Ульфільда, дочка Астрід і Олафа

«Вистава ця, шановні добродії мої, була написана мною під враженням історичної легенди „Люди Лососевої долини“. Та у цій легенді хоча й мають місце історичні події, їхня послідовність порушена, а людські почуття перебільшені. Беручись за перо, я не мав на меті перетворитися на переоповідача легенди чи казки, які оповиті містикою й відлунням іншого світу, навпаки, завважу вам, люди, відображені мною, нічим не відрізняються від моїх сучасників і переживають ті ж емоції, що й ми в нашому житті. І якщо в моїй сазі ви знайдете фатальних героїв і героїнь, то вони такими стали просто в силу непередбачених навіть їхньою долею

обставин. Та все ж, добродії мої, одну незаперечну істину знайшов я у стародавній сазі: людині не під силу викоренити зло: останнє має міцне коріння і нам лише здається, що ми з ним розправилися, воно відродиться знову й знову. То що ж робити людині в цьому світі? Я думаю, просто жити в мирі зі своєю совістю й мати сили відповідати за власні вчинки. Це, добродії мої, проста істина… Та чи варто нам вважати себе розумнішими за Бога й долю?»

Генрік Чельгрен

Події відбуваються в 1016-1035 роках в Уппсалі, Вінчестері та Новгороді.

Дія 1.

Ява 1. Сванхільд.

Велика зала лицарського замку у Вінчестері. Довгий стіл із темних отесаних дошок накритий м'ясними стравами та рибою. На ньому стоять три бочки з вином і тарілки з водою для миття рук. До зали заходить молода дівчина. Її товсті світлі коси до половини прикриті блакитним покривалом, що пасує кольору її синіх очей. Дівчина напрочуд гарна. Вона нічого не помічає навколо себе, а весь час прислухається.

Сванхільд: Який великий і холодний замок! Як тут незатишно… Краще б залишилася вдома. Але Олаф… Він обіцяв саме сюди приїхати…

Моторошний жіночий голос: Сванхільд! Сванхільд…

Сванхільд (здригається): О Боже! Знову цей голос… Чи дійсно мене хтось кличе, чи це просто відлуння в моїй нещасній голові… Хоча б швидше приїхав Олаф!

Моторошний жіночий голос: Сванхільд! Йди до мене… Я на тебе чекаю…

Сванхільд (хапається за голову): Господи, я цього не винесу! Швидше б усе це закінчилося…

Ява друга. Сванхільд і Кнуд.

До зали входить конунг Кнуд, огрядний чоловік років 35-ти. Одягнений по-дорожньому. Спостерігає за Сванхільд. Потім тихо підходить і торкається її руки. Дівчина здригається. Повернувшись, застигає в поклоні.

Кнуд: О Боже Всемилостивий! І хто ж ця красуня? Невже молодша сестра покійної Едли?

Сванхільд: Так, ваша величносте.

Кнуд (торкається її підборіддя): Яка красуня! Твоя старша сестра не мала й половини твоєї краси. А що мій брат, часом до тебе не залицяється? Становище твоє при дворі не краще та, мабуть, і захищати тебе нікому.

Сванхільд: Так, захищати мене нікому. Але король Олав із повагою до мене ставиться, нікому не дозволяє кривдити!

Моторошний жіночий голос: Сванхільд! Сванхільд…

Сванхільд: О Боже… Ви чуєте це?

Кнуд: Що? Голос із підземелля? Час від часу чую. Чернець з абатства стверджує, що це привид моєї покійної матері, Гунхільди Гордої. Не так упокоїлася, як хотіла, а вона дуже

багато хотіла! (Сміється). Занадто багато!
Сванхільд: Так ви чуєте… Вже легше… А наді мною тут усі сміються. Кажуть, що я або божевільна, або все вигадую…
Кнуд: Як я можу не чути свою матінку?
Сванхільд: Але ж король Олав, ваш брат, її не чує…
Кнуд: Він у нас праведник, тому й не чує, не те, що я … (враз робить страшні очі). А ще кажуть, що вона починає звати того, хто скоро буде тримати путь до неї (спостерігає, як Сванхільд лякається). І що ж ти чуєш? Вона кличе тебе: Сванхільд, Сванхільд!
Сванхільд (закриває обличчя руками): Припиніть, благаю, мене лякати…
Кнуд (хапає її в обійми, міцно пригортає і цілує): Не бійся, моя красунечко, я тебе від усіх привидів захищу!
Сванхільд (вирваючись із його рук): Я ви смієте! Не чіпайте мене! Я поскаржуся королю Олаву!
Кнуд (зневажливо): А як же… Справді, я зовсім забув, що ти наречена в нас! Наречена цього вікінга, який мріє про норвезький престол… Та він його ніколи не отримає. (Дивиться уважно на Сванхільд). А дозволив я йому сюди приїхати лише тому, що мій брат просив… Та більше його тут не буде! (Заспокоюється). Ну все, треба піти перевдягтися, бо Ельгіфу вже й на стіл накрила… (Йде. Сванхільд стоїть приголомшена).

Ява третя. Астрід і Сванхільд.

До зали входить дівчина-підліток, років 14-ти. У неї по-дитячому курносий ніс із веснянками, довге біляве волосся й недитячий зухвалий вигляд.

Астрід: Ну що? Переконалася зайвий раз, що тебе тут усі мають за дурепу? Якби не милість мого батька, то всі з тобою поводились би як конунг Кнуд. Сни вона віщі бачить, голоси привидів чує…Тьфу! Божевільна якась!
Сванхільд: Чому ти так до мене ставишся? Ти – донька моєї покійної сестри, ми повинні триматися вкупі. У короля Олава є законні діти, а ти – дочка коханки, як і я – її сестра…
Астрід: Триматися в купі? І не мрій! Може ти захочеш, щоб і про мене говорили серед знаті, як про божевільну? Ні, я сама по собі! Таких родичів я не потребую. Та й Олав – мій батько, а ти при ньому приживалка, сестра коханки. Не розумію, чому він і досі тебе не вигнав?
Сванхільд: Яка ти зла! Ну що ж, я й без вас знайду собі захисника! (Йде).

Ява четверта. Ельгіфу й Астрід.

До зали входить Ельгіфу. Проводжає поглядом Сванхільд. Ельгіфу – жінка років 30-ти із самовпевненим виразом обличчя й гордовитою поставою.

Ельгіфу: Дивна вона якась у вас, відлюдкувата, ні з ким не говорить.
Астрід: Не дивна, а божевільна, біснувата. В монастирі їй саме місце. Там би швидко з неї бісів повиганяли. Не знаю, чому батько її й досі терпить та ще й потурає бажанням…
Ельгіфу: Не зручно мені перед королем Олавом, ви ще вчора приїхали, а Кнуда й досі немає.

Астрід: Як же – немає. З'явився й устиг вже до Сванхільд приставати.
Ельгіфу: До Сванхільд попристава́ти? Він уже зовсім збожеволів. Соромно мені перед вами. Мій чоловік – і надумав вдруге одружитися. Та ще й кого собі обрав! Хоч би дівчину юну! А то – жінку немолоду, що вже має двох синів!
Астрід: Але батько каже, що це союз політичний, необхідний для Кнуда. А цю Емму я бачила: гарна молода жінка, і не скажеш, що вже двох синів народила.
Ельгіфу: Та щоб вона щезла! Щоб серце її краялося через зраду, як зараз крається моє!
Астрід (з цікавістю на неї дивиться): А ви страждаєте? Ви його ще й досі любите?
Ельгіфу: Він мій чоловік. Ну й що з того, що наш шлюб неосвячений? Ми 12 років разом прожили, країною правили. А що я тепер своєму сину скажу?
Астрід: Я можу допомогти вам. Ви ж не хочете, щоб Кнуд закохався в Емму?
Ельгіфу: Чим ти можеш мені зарадити? Ти ще мала!
Астрід: Мала та розумна! Я не знаю, що в цій дурепі Сванхільд знаходять чоловіки, та вони всі шалено закохуються в неї. Якщо роздмухати бажання Кнуда до неї, то він ніколи не зможе думати про Емму.
Ельгіфу: А ти підступна… Для чого це тобі? Вона ж сестра твоєї покійної матері!
Астрід: До чого тут це? Я не люблю навіжених і провидиць, от і все! А до того ж її наречений, вікінг Олаф, подобається моїй сестрі Інгігерді. Хотілося б їй допомогти.
Ельгіфу: Не думаю, щоб тобі комусь хотілося допомагати…
Астрід: Ну, не хочете, то як хочете… Але це у вас єдиний шанс. Емма дуже розумна жінка, ви відразу втратите вплив на Кнуда, лише вона з'явиться тут!
Ельгіфу (з недовірою дивиться на Астрід): І що ми можемо з тобою зробити?
Астрід: Вам буде потрібно лише підтримувати розмову зі мною. Ми будемо робити вигляд, що не знаємо, що Сванхільд нас чує. Треба лише спіймати такий момент, коли в залі будемо лише ми і Сванхітьд. (Прислухається). Я чую кроки. Це мій батько і сестра. Швидше ходімо. (Йдуть)

Ява п'ята. Олав, Інгігерда і Ренвальд.

Виходять Олав, Інгігерда і Ренвальд. Олав – сорокарічний чоловік із широкими плечима, худий і високий. Інгігерда, його дочка, зеленоока красуня з рудими косами, одягнена дуже вишукано в біле вбрання, прикрашене хутром соболя. Ренвальд 25-літній вікінг із виразною зовнішністю).

Олав: Другий день минає по нашому приїзду, а Кнуда все немає. Для чого тоді треба було нас запрошувати?
Ренвальд: Так. Ельгіфу почувається дуже ніяково. Мало того, що він нас покликав напередодні свого другого весілля, так і змушує ще й свою першу дружину відповідати за свої учинки.
Олав: А Ельгіфу – молодець. І зустріла нас розкішно й тримається гарно, враховуючи її становище.
Ренвальд: Що їй ще залишається? Сина її шкода.
Олав: Це її батько, Ельфгельм, винний у тому, що зараз відбувається. Якби він свого часу почав вимагати від Кнуда канонізувати шлюб з Ельгіфу за християнськими законами, то сьогодні він не зміг би одружитися з Еммою.

Ренвальд: Як міг її батько щось вимагати від Кнуда, коли він був його підданим?
Олав: І то правда. (Дивиться на Інгігерду). Що з тобою, доню? Ти щось дуже невесела.
Інгігерда: Тебе це дійсно цікавить, батьку? Тоді я хочу поговорити з тобою наодинці.
Олав: Добре. Ренвальде, залиш нас, будь-ласка.
Ренвальд: Так. (Йде).

Ява шоста. Олав та Інгігерда

Олав: Я тебе слухаю. Так що бентежить мою красуню?
Інгігерда: Сьогодні ти маєш оголосити про заручини Олафа й Сванхільд. Це для мене, як ніж у серце! Я кохаю його.
Олав: Я знаю. Та для чого він тобі? Його становище дуже непевне. Знатні ярли його не визнають королем, як і його християнської віри. Кнуд на нього дуже злий і мріє приєднати до імперії північні норвезькі землі. Ти станеш королевою без королівства, та ще й життю твоєму буде загрожувати небезпека!
Інгігерда: А Сванхільд ти такого не кажеш! Хто вона тобі? Просто сестра якоїсь твоєї коханки. Все якісь видіння бачить, все якісь дивні сни! Чого ти не хочеш щастя для мене?
Олав: Що ти від мене хочеш? Олаф кохає її, а не тебе.
Інгігерда: Це доки-що. Він за своїми походами нічого не бачив у житті. Із першою нею зустрівся й переконав себе, що закоханий.
Олав: Так що ти пропонуєш?
Інгігерда: Просто відклади їхні заручини. А далі дозволь діяти мені.
Олав: Добре, я подумаю. Добре, я подумаю. (Йде).
Інгігерда (одна): Думати він буде… А про моє щастя хто подумає?

Ява сьома. Інгігерда і Ярослав.

До зали входить новгородський князь Ярослав, чоловік років 30-ти. Він кремезної статури, але кульгає на праву ногу. Ярослав у дорожному вбранні. Зупиняється й уважно розглядає Інгігерду.

Ярослав (вклоняючись): Нехай довго живе прекрасна Ельгіфу, дружина великого конунга Кнуда. Я й не думав, що в нього така юна й вродлива дружина!
Інгігерда: Я не дружина конунга Кнуда, я донька конунга Олава. Я так розумію, що ви – конунг Ярицлейв із Новгороду.
Ярослав: Зрозуміло тоді, чому ви така юна і прекрасна. Так, я – Ярослав, люблю, коли правильно вимовляють моє ім'я.
Інгігерда: Ваші імена важко вимовляти. Вибачте, мені треба знайти батька. (Збирається йти).
Ярослав (утримує її за руку): Скажіть, Інгігердо, а конунг уже повернувся, чи його й досі немає?
Інгігерда: Я не знаю. Мені дійсно треба йти, бо он сюди прямує сестра моєї мачухи, а я не хочу з нею зустрічатися (вириває свою руку і йде).

Ява восьма. Ярослав і Сванхільд.

Виходить Сванхільд. Вона дуже бліда. Зупиняється, побачивши Ярослава.

Ярослав: Які ж усі варязькі дівчата красуні!
Сванхільд: Ви мабуть конунг Яріцлейв? Я знаю, що ви є серед запрошених.
Ярослав: Знову Яріцлейв! Ну та добре, нехай буде так… А за що вас так не любить ваша небога Інгігерда?
Сванхільд: Я не знаю… Мене навіть рідна моя небога, дочка моєї покійної сестри, не любить. Мабуть, я не така, як вони…
Моторошний жіночий голос: Сванхільд! Йди до мене… Я на тебе чекаю…
Сванхільд: Боже, знову це починається… Лише я переступаю поріг цих палат, так і знову чую цей голос…
Ярослав: Який голос?
Сванхільд: Він кличе мене…Я весь час чую: Йди до мене… Я на тебе чекаю…
Ярослав: Боже! Ви часом не захворіли?
Сванхільд: Ось бачите! І ви також мене вважаєте хворою або божевільною… А я дійсно це чую… Лише король Кнуд мені повірив, бо він також чує цей голос…
Ярослав (уражений): Теж чує? Так Кнуд уже в замку?
Сванхільд: Так…(Ярослав дивиться, як Сванхільд похитнулася, і вчасно її підхоплює).
Ярослав: Спирайтеся краще на мою руку, я вас відведу до ваших покоїв.
Сванхільд (спирається на його руку): Я вам дуже вдячна… (Йдуть).

Ява дев'ята. Астрід, Олав, Олаф, Ренвальд та Інгігерда.

Виходять Олав, Ренвальд та Інгігерда. На зустріч їм крокує Олаф Норвезький. Він середнього росту, широкоплечий, білявий і дуже гарний. Інгігерда помітно захвилювалася. Олав це помічає. В іншому кутку кімнати з'являється Астрід і намагається все підслухати).

Олав: Вітаю, Олафе! Молодець, що наважився з'явитися в замку Кнуда!
Олаф: А чого мені його боятися? Норвезький престол мій по закону і нехай він лише дозволить собі до мене сунутися!
Олав: Я тебе дуже прошу: не треба сьогодні за столом суперечок, уникай їх. Тут і так напруга відчувається навіть у повітрі. Ти ж знаєш, що сьогодні у присутності своєї дружини Ельгіфу Кнуд оголосить про свої заручини з Еммою.
Олаф: Знаю. Та Ельгіфу йому не дружина, хоч і мати його дітей. Вони не обвінчані перед ликом Господа.
Олав: І Ельгіфу непотрібно ображати. Вона зараз дуже страждає, хоча виду не подає. Загалом, тримай язика за зубами. До речі, Ренвальде, Інгігердо, пам'ятаючи нашу стародавню традицію, ставайте між двома Олавами й задумуйте найзаповітніше бажання і воно обов'язково збудеться. Ну ж бо!
Інгігерда (стає з Ренвальдом між Олавом ф Олафом): Імена у вас трішки різні, а бажання в мене одне. Сподіваюся, що збудеться.
Олаф: Олаве, мені б хотілося поговорити з тобою про Сванхільд. Саме заради неї я тут. Я хочу оголосити сьогодні й про наші заручини.
Олав (кинувши погляд на Інгігерду): Пізніше поговоримо. А зараз я хочу побачитися з братом, доки застілля ще не почалося.

Ренвальд: Так, мені сказали, що він уже тут.
Олав: Ну то, ходімо! (Йдуть).

Ява десята. Інгігерда, Олаф і Астрід.

Залишаються Інгігерда з Олафом. Із глибини кімнати за ними слідкує Астрід.

Олаф (здивований): Чому конунг не захотів зі мною поговорити про Сванхільд зараз?
Інгігерда (рішуче): А ти впевнений, Олафе, що тобі потрібне це весілля?
Олаф: Що за дивне запитання, Інгігердо? Я ризикував своїм життям, щоб дістатися сюди й одружитися зі Сванхільд.
Інгігерда: А тобі не здається, Олафе, що твоя наречена дуже дивна? Кожної ночі бачить якість страшні пророцькі сни, чує чиїсь дивні голоси… Тобі не здається, що ти обрікаєш себе прожити все життя з якоюсь примарою?
Олаф: Чує якісь голоси? Такого я не знаю. Так, вона не схожа на інших мабуть тому я її й покохав. А тобі що до цього?
Інгігерда: А ти подумай гарненько, Олафе. Чому б тобі не поєднати своє життя зі мною? Ось ти насмілився приїхати до Кнуда… А він збирається тебе прибрати з трону, а Норвегію приєднати до своєї імперії. Хіба ти не бажаєш бачити в союзниках проти Кнуда мого батька? Він – його брат! Тоді, можливо й узагалі війни з Норвегією не буде.
Олаф (цілує їй руку): Ох, Інгігердо! Прекрасна спокуснице… Мабуть, багато чоловіків мріють поєднати з тобою своє життя?
Інгігерда: Багато…Та його мрію поєднати лише з одним!
Олаф (відпускаючи її руку): Ти подобаєшся мені, Інгігердо, мабуть я б тебе й покохав, якби міг… Та я люблю Сванхільд.
Інгігерда (гордо випрямившись): Ну, як знаєш! Дивися, щоб потім не пошкодував. (Йде).
Олаф (один): Хоч би швидше закінчилися ці заручини! Щось тут не те… Щось Олав з Інгігердою крутять. Треба швидше забирати звідси Сванхільд! (Йде).

Ява одинадцята. Астрід і Ельгіфу.

На останніх словах Олафа до Астрід тихенько підходить Ельгіфу.

Астрід: Ну що ж! Чудова тема для розмови! Аби лишень її тепер застати одну… І так, начебто ми її не бачимо…
Ельгіфу: А що казати мені при розмові? Як себе поводити?
Астрід: Ти дивуйся кожному моєму слову й повторюй весь час: „Сердешна Сванхільд… Який же лише підступний цей Олаф!“
Ельгіфу: Так, здається ти дійсно любиш свою сестру по батькові… Моя роль не зовсім тут гарна, та що поробиш? Піду, подивлюся, чи готова риба… (Йде).
Астрід (одна): Які ж ви всі дурні! Чи я люблю Інгігерду? Ха! Та я її терпіти не можу, більше ніж Сванхільд! Олаф має бути лише моїм! І він буде (відходить у глиб кімнати).

Ява дванадцята. Кнуд, Олав, Олаф, Ярослав, Ренвальд, Інгігерда, Ельгіфу, Сванхільд, Астрід.

З одних дверей до зали виходять чоловіки, з інших – жінки. Сванхільд завмирає, побачивши Олафа, їхні погляди зустрічаються. Кнуд кидає на Олафа презирливий погляд, потім бере себе в руки. Гості сідають за стіл.

Кнуд: Прошу всіх до столу. Сьогодні в нас відразу два свята. Мій старший брат нарешті в мене! Хоча у нас і були різні батьки і посідаємо ми різні престоли, та мати в нас була одна!

Олав: Так! Найкраща й найдостойніша у світі мати!

Кнуд: Яка горда була! Яка красуня! Як зводила з розуму чоловіків і як уміла передбачити їхню смерть…

Ярослав: А тому, що вона була слов'янкою, цього не треба забувати!

Кнуд: Так, Ярицлейве, слов'янкою. Слов'янки – вони такі! Землі слов'янські багаті й князі багаті! Конунги і князі завжди знаходили спільні інтереси! (Піднімає келих) За союз вікінгів і Русі!

Ярослав: Хай буде так! (п'є до дна. Всі його підтримують).

Кнуд: Не легко було посісти англійський престол. Та зараз я на ньому сиджу міцно.

Олав (сміється): Ну, доки ти сидиш лише на половині престолу, інша належить королю Едмунду.

Кнуд: Що нам якийсь Етельред, що нам Едмунд, коли вікінги будуть дружити з Київом і Новгородом! Дайте мені лише час: вся Англія буде біля моїх ніг, а трохи пізніше до неї приєднаємо ще й Данію! Мій брат Гаральд вже слабкий і хворий. Скоро й датський престол буде моїм по праву.

Олав: Так ти й Швецію мою захочеш до рук прибрати. Апетити ж у тебе!

Кнуд: Ні… брати – це святе! (Тисне руку Олаву). Особливо, такі як ти! Із таким братом весь світ поділимо! Особливо якусь Норвегію, якщо вона ще спробує сунутися!

Олаф: Будь обережнішим зі словами, Кнуде!

Кнуд: А я слів ніколи не підбирав. Я тут господар! А тебе запросили лише тому, що мій брат мене просив, а то б не бачити тобі сьогоднішнього застілля!

Ярослав (утримуючи за руку Олафа): Кнуде, не починай! Свято ж…

Кнуд (махнувши рукою): Добре… Час осушити другий келих! За мій майбутній шлюб із Еммою й за приєднання до моїх володінь Нормандії!

Олав: За приєднання Нормандії! (Всі піднімаються й на знак схвалення б'ють кулаками по столу).

Олаф (Олаву): Я б хотів повести мову про Сванхільд…

Олав: Не зараз! Я ж тобі казав…

Ярослав: Пропоную осушити третій келих!

Кнуд: Третій? З якого дива?

Ярослав: Я хочу випити за відважного вікінга Ренвальда, який так мені допоміг у битві під Новгородом проти мого батька Володимира. Якби не він, то й мені б сьогодні не сидіти за цим столом!

Олав: Приймається! (Обіймає за плечі Ренвальда). Він у нас надійний і безстрашний! Гроза всіх ворогів!

Ренвальд (піднімає келих): Тоді за конунга Ярицлейва, за те, щоб завжди міцно стояв його престол!

Кнуд: За Ярицлейва!

Олаф: За Ярицлейва!

Кнуд: Ну, досить уже! Час відірватися від столу. Ми до нього ще повернемося. А зараз, на честь мого майбутнього весілля з вдовою покійного короля Етельреда, я хочу вам подарувати мечі і луки й запропонувати полювання. (Встає. Гості встають за ним).
Олав (доїдаючи рибу): От завжди ти такий! Ніколи доїсти не даси… Так смачно!
Кнуд: Тобі Ельгіфу ввечері дві тарілі з рибою в кімнату принесе, а то дійсно в тебе такий вигляд, начебто рік не годували (всі сміються).
Ренвальд: Він їсть за трьох, а воно йому на користь не йде!
Ярослав: А я швидше хочу побачити обіцяний лук!
Кнуд: Так і знав, що ти це скажеш. Ходімо!

Ява тринадцята. Сванхільд, Ельгіфу й Астрід.

Всі йдуть. Залишається лише Сванхільд. Вигляд у неї спантеличений. У глибині зали за нею спостерігають Астрід та Ельгіфу.

Сванхільд: Чому, чому він не посватався до мене. Чому всі поводилися так, наче за столом не було ні мене, ні Олафа?..
Моторошний жіночий голос: Сванхільд! Йди до мене… Я на тебе чекаю…
Сванхільд: О Боже! Знову це починається…
Астрід і Ельгіфу виходять уперед і роблять вигляд, що не помічають Сванхільд.

Астрід: І уявляєш собі, Ельгіфу, вони так довго розмовляли, так люб'язно…
Ельгіфу: Хто? Олаф і Інгігерда?
Астрід: Так. Олаф сказав їй: „Ти так мені подобаєшся, Інгігердо, та в мене обов'язок перед Сванхільд."
Ельгіфу: Так і сказав? Сердешна Сванхільд… Який же лише підступний цей Олаф!
Астрід: Так… А ще, уяви собі, мій батько сказав Олафу, щоб той і не мріяв про шлюб із Сванхільд, бо його любить Інгігерда. Мій батько сказав Олафу: „Одружишся з Інгігердою і будеш мати все! А головне – Кнуд тебе залишить у спокої. А захочеш Сванхільд – бути тобі знищеним!
Ельгіфу: Так і сказав? А Олаф що?
Астрід: Олаф серйозно замислився.
Ельгіфу: Та ти що! Сердешна Сванхільд… Який же лише підступний цей Олаф!
Астрід: Так… Ходімо. (Йдуть, тихенько сміючись).
Сванхільд: О Боже… Що я тільки-но почула… Невже зрада з боку Олафа? Як же так? Я ж жила лише однією надією… Боже, чому ми не побачилися до застілля?..

Ява чотирнадцята. Олаф і Сванхільд.

З інших дверей кімнати виходить Олаф. Сванхільд кидається йому в обійми.

Сванхільд: Олафе, нарешті…
Олаф: Люба моя! Нарешті ми вдвох. Як я мріяв про ту мить, коли стисну тебе в своїх обіймах!
Сванхільд (відсторонюючись від нього): Чому ти не посватався до мене сьогодні за столом? Чому не оголосив про наші заручини?
Олаф: Чому ти відразу мені дорікаєш? Ти не рада нашій зустрічі?

Сванхільд: Я лише й жила думками про цю зустріч, сподіваннями, що сьогодні все закінчиться, що сьогодні буде призначено день нашого весілля, й ти забереш мене звідси…

Олаф: Я й хотів так зробити. Та конунг Олав заборонив мені за столом і рота відкривати! Він сказав, що ще треба почекати…

Сванхільд (відходить від Олафа): Так це правда, що тут казали… Тоді, мабуть, правда й те, що ти був таким люб'язним з Інгігердою і стверджував їй, як вона тобі подобається!

Олаф: Хто про це тобі сказав? Інгігерда?

Сванхільд: Вона зі мною не розмовляє. Інші сказали, які випадково чули. Так це правда, чині? Відповідай мені?

Олаф: Наша розмова з Інгігердою відбулася випадково… Вона пропонувала, щоб я одружився з нею… А я, щоб її вже зовсім не ображати відмовою, сказав, що вона мені подобається, але ж у мене є ти! (Намагається її обняти).

Сванхільд (звільняючись від його рук): Так це правда… Тому ти й не посватався до мене сьогодні… У тебе є кращий вибір! А я дурна думала…Правильно роблять усі, що з мене сміються!

Олаф: Сванхільд, я кохаю тебе! Я ризикував своїм життям, щоб тут просити твоєї руки, але Олав… Подивися на мене! Чому ти мені не віриш?

Сванхільд: Раніше завжди вірила… А ти… Ти їхав до Інгігерди!

Олаф: Сванхільд…

Сванхільд: Геть, геть від мене!

Олаф (зі злістю): Прийди до тями, Сванхільд! Ніколи не думав, що ти так мене зустрінеш! (Йде).

Сванхільд (Одна): Олафе, коханий мій… Боже, що я чиню?!

Ява п'ятнадцята. Сванхільд і Олав.

Виходить Олав. Зупиняється, розглядаючи Сванхільд, яка його не помічає.

Олав: Сванхільд! Ти погано себе почуваєш? Тобі потрібна допомога?

Сванхільд (хапаючи його за рукава): Так, Олафе, мені потрібна допомога… Твоя допомога!

Олав: Я слухаю тебе.

Сванхільд: Скажи, це правда, що ти не дозволив Олафу сьогодні до мене просвататися? Це правда, що ти бачиш його чоловіком своєї доньки?

Олав (звільняючись від її руки): Інгігерда любить Олафа. Я дам йому рік на роздуми. Якщо він і після цього захоче побратися з тобою, то нехай, я дозволю, та допомоги від мене хай не чекає!

Сванхільд: Що ти робиш зі мною, Олаве! Ти ж не був раніше проти нашого весілля!

Олав: Не був, до сьогоднішнього дня. Та сьогодні я дізнався, що моя старша донька страждає через нього. А щастя моєї дочки понад усе для мене! (Йде. Обезсилена Сванхільд опускається на підлогу й ридає).

Ява шістнадцята. Сванхільд і Кнуд.

Виходить Кнуд. Здивовано дивиться на Сванхільд.

Кнуд: Що трапилося з моєю любою красунею? Її хтось образив? Невже мій брат?
Сванхільд (підводиться, спираючись на руку Кнуда): Не хочу про це розповідати. Мабуть, я дійсно божевільна, тому всі й відрікаються від мене…
Кнуд: Зрозуміло. Тебе чимось образив Олаф. Як можна його кохати такій достойній дівчині? Та я його завтра розчавлю як блоху!
Сванхільд: Благаю, не потрібно цього робити…
Кнуд: А ти мене краще попроси й поцілуй, тоді я подумаю…(Хапає її в обійми і пристрасно цілує).
Сванхільд (робить спробу вирватися з його рук, але марно): Не знущайтеся наді мною! За мене більше нікому заступитися!
Кнуд: Яке знущання? Я ж кохаю тебе… Я хочу тебе кохати!
Моторошний жіночий голос: Сванхільд! Йди до мене… Я на тебе чекаю…
Сванхільд: Боже, знову цей голос… Мурашки йдуть по спині від нього…
Кнуд (не випускаючи її з рук): Не бійся, я ж з тобою! Ми зараз спустимося в підземелля і я познайомлю тебе з привидом моєї матінки! А знаєш, через неї загинув дядько твого дурнуватого Олафа! Він домагався її кохання, а вона захотіла його смерті, от він і загинув! Ну що, ходімо в підземелля?
Сванхільд (тремтить): Ні, благаю, відпустіть…
Кнуд: Ні, ти підеш зі мною! Ні одна ще жінка не змогла втекти від моїх обіймів! (Сванхільд втрачає свідомість. Кнуд підхоплює її на руки, покриває поцілунками обличчя, шию й груди). Боже, що зі мною діється? Чому я не можу протистояти цьому почуттю? Чому я не маю сили відпустити тебе зі своїх рук?

Ява сімнадцята. Кнуд, Сванхільд та Астрід.

Виходить торжествуюча Астрід. Спостерігає за Кнудом.

Астрід: Я думаю, прийшов час тобі допомогти.
Кнуд (здригаючись від її голосу): Що тобі тут потрібно?! Забирайся!
Астрід (сміється): Ні-ні! Тобі без мене не обійтися, Кнуде! Ось всі кинуться шукати Сванхільд і тоді без моїх вигадок про її зникнення нічого в тебе не вийде!
Кнуд: Що ти надумала?
Астрід: Яке тобі діло? Може я допомагаю своїй сестрі!
Кнуд (не випускаючи з рук непритомну Сванхільд): Ні, тобі до сестри немає ніякого діла! Мабуть, тобі подобається Олаф і вирішила прибрати з дороги суперницю… Та це зараз неважливо! А твоя допомога мені дійсно потрібна.
Астрід: Неси її в підземелля! І щоб вона ніколи не вибралася звідти! А я зроблю так, щоб її не шукали! (Зневажливо сміється) Намагайся лише, щоб вона не дуже голосно кричала!
Кнуд: Цього не можу обіцяти! (Вибігає зі Сванхільд на руках).
Астрід (одна): Ну ось, одна шахова королева з дошки прийнята! (Замислюється). А ти розумний, Кнуде! Майже такий розумний, як і я! (відходить у глиб зали).

Ява вісімнадцята. Ярослав, Інгігерда та Астрід.

До зали входить Ярослав. З іншого боку йде Інгігерда. Вони не помічають Астрід.

Ярослав: Не розумію, де всі подівалися, де господар?
Інгігерда: Я сама шукаю батька і не можу його знайти! Щось стає страшно в цьому замку!

З підземелля доносяться приглушені крики Сванхільд.

Інгігерда (хапає Ярослава за руку): Що це?.. Боже… Що це за голос? (Крики повторюються. Інгігерда тремтить. Ярослав пригортає її до себе). Невже я божеволію, як Сванхільд? Але я чула це! Мабуть дійсно, в цьому замку є привид…
Ярослав (пригортаючи Інгігерду): Нехай буде їх хоч сотня! Лише б отак стояти з прекрасною дівчиною…
Інгігерда (відсторонюється від нього): Боже, що зі мною було? Я мабуть захворіла… Вибачте мене! (Тікає).
Ярослав (намагається її наздогнати): Почекайте! (Вибігає).
Астрід (виходить наперед): Оце твоя майбутня доля, сестричко! Обіймати кульгавого слов'янського князя. А моя доля – це Олаф! Зі Сванхільд покінчено назавжди. Наступна Інгігерда, якщо вона стане в мене на дорозі! **Завіса.**

Дія 2.
Картина 1. Палац Олава в Уппсалі.
Ява 1.Астрід і Ренвальд.

У просторій світлиці Інгігерди замка Уппсали біля вікна сидить Астід. Вираз її обличчя злий і рішучий. У руках вона тримає листа. До світлиці входить Ренвальд. Астрід підводиться йому на зустріч.

Ренвальд: Астрід? А що ти робиш у світлиці Інгігерди?
Астрід: А тобі що до цього? Скажи, Олаф ще в палаці?
Ренвальд: Так… Та твій батько робить вигляд, що його тут немає… Так і не прийняв його.
Астрід: Так і має бути! Для чого Інгігерді такий чоловік, як Олаф? Становище його непевне. Кнуд загнав Олафа в гнилу яму і йому вже звідти не вибратися!
Ренвальд: Ти так уважаєш?
Астрід: Ще б! Я в цьому переконана! Інгігерда ще й може розплатися власним життям за подібне рішення. Ось, тримай (простягає Ренвальду листа), це від Ярицлейва з Новгороду. Він просить руки Інгігерди!
Ренвальд (бере листа): Я знаю про це… Та звідки в тебе цей лист? Я тобі щось не дуже довіряю… В тебе завжди щось на умі!
Астрід: Твоя справа, хочеш довіряй, хочеш – ні! Мені на це начхати. Та іншого такого союзника тобі в палаці не знайти!.. А цього листа батько забув на підвіконні… ось я його і підібрала! (Дивиться уважно на Ренвальда). Ти ж бажаєш, щоб Інгігерда вийшла заміж за Ярицлейва? Хоча, для чого це тобі? Невже ти так поважаєш цього кульгавого новгородського князя?
Ренвальд: Тобі, розпещене дівчисько, важко зрозуміти, що таке дружба і відданість! Ярицлейв зараз утратив усе, в нього польський король забрав у полон дружину і сестер й найшвидше він їх уже ніколи не побачить. Уявляєш, що він відчуває?
Астрід: Здогадуюсь…
Ренвальд (зневажливо): Про що ти можеш здогадуватися?.. Таке треба пережити… А

Інгігерда йому ще тоді сподобалася, на бенкеті у Кнуда. Він усю Русь хоче кинути до її ніг. Хіба це можна порівняти? Якась там Норвегія і Русь! Я твого батька майже переконав. Тепер спробуй і ти на нього вплинути. Твій обов'язок не лише за ним листи підбирати!

Астрід: Свій обов'язок я і без тебе знаю! Я не допущу весілля Олафа й Інгігерди! (Прислухається). Сюди йдуть… Я чую голоси Олафа та Інгігерди! Це її сміх! Ходімо швидше… (вбік). Скоро ти перестанеш сміятися, Інгігердо!

Ява друга. Олаф Інгігерда.

Ренвальд з Астрід в поспіху виходять. З інших дверей з'являються Олаф та Інгігерда.

Інгігерда (сміючись): Ну ти мене розвеселив, Олафе! Багата ж у тебе фантазія!

Олаф (посміхаючись): Мені так подобається, коли ти смієшся… Ти стаєш у тричі гарнішою!

Інгігерда: Навіть гарнішою за Сванхільд?

Олаф (перестає посміхатися): Сванхільд майже ніколи не сміялася… Прошу, не треба про неї згадувати!

Інгігерда (пригортається до Олафа): Я й сама не хочу, це випадково вийшло…

Олаф: Мені неприємні спогади про неї, все це ще мені болить… Взяти ось так і втекти з якимось лицарем… І чому? Лише тому, що треба було рік почекати?

Інгігерда: Мені теж здається дивним зникнення Сванхільд рік тому… Наче ж вона тебе кохала… Якби я тебе до неї тоді не ревнувала, то я б змусила батька розібратися, де вона ділася. Це якась темна історія…

Олаф: Але ж Астрід всім пояснила, що на власні очі бачила, як Сванхільд сіла на коня і вони з охоронцем Кнуда покинули замок. А пізніше й Кнуд це підтвердив.

Інгігерда: Астрід довіряти не можна… А Кнуд… Мені теж він здається людною небезпечною… Та досить про них! Ти щось розхвилювався… Може ти й досі кохаєш Сванхільд?

Олаф (бере себе в руки): Ні, це вже минуле! Просто спогади тяжкі… Важко, коли тебе зраджують!

Інгігерда: Сподіваюся, наші заручини ніщо вже не зможе перебити, ми будемо разом на завжди! (Пригортається знову до нього). Це таке щастя – вийти заміж за коханого чоловіка! Не всі можуть про це навіть мріяти…

Олаф: Так, ми будемо разом, ми не зрадимо одне одного!

Інгігерда (відсторонюється від нього) Я так боюся… Мені настрій батька не подобається. А тут ще й Астрід весь час крутиться.

Олаф: Твій батько так і не прийняв мене. Хоча тут немає нічого дивного… Ярли постали проти мене, за ними стоїть Кнуд! Батько боїться зараз відпускати тебе зі мною до Норвегії.

Інгігерда: Але ж він три місяці тому обіцяв тобі, він не може забрати свого слова назад!

Олаф: Сподіваюся…

Інгігерда: Я тебе буду кохати вічно і зітру в твоїй пам'яті навіть згадку про Сванхільд!

Олаф (обіймає її): Мені вже час… До зустрічі на річці Ельв, кохана!

Інгігерда: До зустрічі на річці Ельв… Як і домовлялися. (Цілуються, Олаф іде).

Ява третя. Інгігерда і Костянтин.

До світлиці входить Костянтин Добринич. Вільно зітхає, побачивши Інгігерду.

Костянтин: О, Інгігердо! Дякувати Богу, що ти тут! Виходить, твій батько вже тебе попередив?

Інгігерда (напружено): А про що він мав мене попередити?

Костянтин: Виходить, ні… Ну, що ж, це справа його…

Інгігерда: Поясність, що тут відбувається?! До моєї світлиці входить якийсь незнайомий чоловік без попередження, брутально зі мною розмовляє і питає про якесь повідомлення мого батька! Як це мені розуміти?

Ява четверта. **Інгігерда, Костянтин, Ренвальд і Олав.**

До світлиці рішуче входить Олав. За ним з'являється Ренвальд. Інгігерда завмирає.

Олав: Це я наказав йому сюди з'явитися. Однак, по твоєму тону, я бачу, що ти не готова коритися волі батька, тому вийди звідси, поки-що.

Інгігерда (пошепки, Ренвальду): Що тут відбувається?

Олав (не даючи Ренвальду відкрити рота): Я тобі повелів, вийди! (Інгігерда виходить).

Ява п'ята. Костянтин, Ренвальд і Олав.

Костянтин: Що ж, конунгу! Як я бачу, слова ти не тримаєш. Твоя дочка й досі не знає про шлюб із князем Ярославом і про угоду, укладену між Руссю і Швецією!

Олав (йому в тон): Говори ввічливіше, боярине, бо перед тобою конунг Швеції!

Костянтин: А перед тобою посол великої Київської Русі!

Ренвальд хапається за меч, Олав йому робить заспокійливий жест.

Олав: А я тобі казав, що цією угодою руйную щастя своєї доньки, що я її навіки розлучаю із коханим. Ти думаєш, що це може статися в одну мить?

Костянтин (заспокоюється): Тоді для чого треба було призначати зустріч у її світлиці?

Олав: А звідки я знав, що ти сюди будеш так поспішати? Я сподівався до твого приходу з нею переговорити.

Костянтин: Хай так. Та всесвітлий князь Ярослав не хоче затягувати з цим весіллям. Або ти негайно даєш згоду на цей шлюб, або він відмовляє твоїм дружинникам у Новгороді й Київі й відправляє їх назад на батьківщину, а сам укладає договір про воїнів із Данією!

Олав: Не тисни на мене, боярине, бо я тут можу й по-іншому вирішити твою долю!

Костянтин: А я не боюся тебе, конунгу! Ярослав сказав, якщо ви мене тут стратите, то мої діти будуть ним захищеними, а його підтримає великий Кнуд і вони разом зруйнують усю Швецію. Так що, не лякай мене!

Олав (падає важко на ослін): Не подобається мені ця розмова!

Костянтин: Мені також, та що поробиш?

Ренвальд: А що пропонує Ярицлейв узамін за шлюб з Інгігердою?

Костянтин: Він буде утримувати в Новгороді швецьке військо з двох тисяч дружинників і щедро їм платитиме.

Олав: А ще?

Костянтин: Він пропонує вікінгу Ренвальду стати верховним боярином кількох руських міст.

Олав: Ну, добре… Продовжимо розмову…

Костянтин: Ти маєш нагадати дочці твоїй, раз досі не нагадав, про сварку Олафа й Кнуда. Для чого тобі гнів великого короля Англії і Данії? Шлюб Інгігерди й Олафа може вартувати їй життя. Попереду війна з Данією, ти ж сам це чудово розумієш!

Ренвальд: Конунгу! Посол Костянтин на нашому боці, невже не розумієш? Утримування Ярицлейвом нашого війська в Русі – то велика сила. Там ми будемо не лише найманцями-дружинниками, а й реально володіти руськими землями.

Костянтин: Прийми, конунгу, дари від новгородського князя! Вони чекають на тебе на твоєму подвір'ї!

Олав: Що там?

Костянтин: Там усе: хутра, вироби майстрів, золото, срібло…

Олав: Добре… Кличте Інгігерду.

Ренвальд: Зараз, Олаве! (Виходить).

Костянтин: Я радий, конунгу, що Бог надоумив тебе з відповіддю!

Ява п'ята. Олав, Інгігерда, Костянтин, Ренвальд.

До світ лиці входять Ренвальд та Інгігерда. Вона дуже збуджена.

Інгігерда: Ти кликав мене, батьку?

Олав: Так, дочко. Я повідомляю тобі моє рішення: я відмовляю конунгу Олафу в заручинах із тобою. Я не хочу, щоб ти їхала до Норвегії.

Інгігерда (скам'яніла): Чому?..

Олав: Я не хочу, щоб моя юна дочка загинула через якогось конунга норвезького, або стала рабинею Кнуда чи жебрачкою! Твоєї руки просить князь Ярицлейв! За ним велика держава, багатство та почесті. Про це можна лише мріяти! Що скажеш?

Інгігерда (стримуючи сльози): Що я можу сказати, коли ти вже вирішив мою долю?

Олав (вражений): Я думав, ти мені в ноги кинешся й будеш благати не видавати тебе заміж за Ярицлейва, бо ти кохаєш Олафа!

Інгігерда (гордо): Ти забуваєш, чия я дочка! А ти – клятвопорушник! Я б краще померла разом із Олафом. Ви мене сьогодні поховали… Я можу йти?

Олав: Дочко…

Інгігерда: Я можу йти?!

Олав: Так, іди… (Інгігерда виходить).

Ява шоста. **Олав, Костянтин, Ренвальд.**

Костянтин: Я вітаю тебе, конунгу. Ти припинив потурати бажанням дочки й прийняв правильне рішення.

Олав: Якби ж так… А як же бути з Олафом? Теж може бути війна? А для чого нам війна з Норвегією?

Костянтин: Не буде ніякої війни! Олаф зараз не має ніякої надійної сили.

Ренвальд: Віддамо йому Астрід, заодно й позбудемося її. Не люблю я її! Вона весь час щось замишляє…

Олав: Так, вона не матір пішла. Її матір була добра душа, та рано пішла з життя… Клич її.

Ява сьома. Олав, Костянтин, Ренвальд і Астрід.

До світлиці разом із Ренвальдом входить Астрід. Її очі опущені й нічого не виражають.

Олав: Дочко! Я покликав тебе сюди, щоб оголосити свою волю!
Астрід: Я слухаю вас, батьку!
Олав: Ми відмовили Олафу в шлюбі із твоєю сестрою Інгігердою, що скажеш?
Астрід: Я думаю, ви прийняли як завжди правильне рішення, батьку…
Олав: Проте я боюся, щоб Олаф на нас не образився і не пішов війною… Тому, скажи, чи згодна ти стати дружиною Олафа?
Астрід (опустивши очі): На все ваша воля, батьку…
Олав: Почекай… Ти ж переконувала мене, що шлюб Інгігерди з Олафом буде небезпечним для твоєї сестри… То чому ж ти сама так легко погоджуєшся на цей шлюб?
Астрід: Батьку… Я розумію, що ви хвилюєтеся за мене, що вам не просто було прийняти таке рішення… Я готова пожертвувати собою, щоб ви не мали неприємностей з Олафом і щоб моя сестра Інгігерда була щаслива… Я думаю, моя мати мене б благословила на це…
Олав: Якби я побачив ті бісячі вогники в твоїх очах, що завжди танцюють, то вирішив би, що ти знову щось затіваєш і не віддав би тебе Олафу. Та начебто ти щира… Готуйся до шлюбу… Ходімо до мене (Олав, Костянтин і Ренвальд виходять із світлиці).
Астрід (одна): Який же ти дурний, батьку… Ти зовсім мене не знаєш. Ви ще всі будете стояти переді мною на колінах! Та Олаф… Олаф тепер мій! І нехай він лише спробує мене не захотіти! **Завіса.**

Картина друга. Велика зала лицарського замку Кнуда у Вінчестері.

Ява перша. Емма.

До зали входить худа вродлива жінка років тридцяти. Озирається навколо.

Емма: Господи, як же не затишно в цьому замку! Неначе навколо лунають чиїсь голоси… Для чого я погодилася на цей шлюб? Простіше було б сховатися в брата в Нормандії… Ні, не буду чекати Кнуда! Краще піду до себе… (Йде).

Ява друга. Гунхільда і Сванхільд.

До зали входить жінка в одязі служниці. Вона веде за руку Сванхільд. Сванхільд у широкій білій сорочці. Її довге волосся вимите й розпущене по плечам. Виглядає Сванхільд дуже хворобливо. Гунхільда усаджує її на стілець біля вікна.

Гунхільда (дістає гребінець): Дай я тебе розчешу.
Сванхільд (відсторонюється): Для чого? Для темряви все одно, розчесана я чи ні.
Гунхільда (починає розчісувати її довге волосся): Добре, що ти дозволила мені себе викупати. Якби ти ще згодилася й поїсти…
Сванхільд (байдуже): Я не голодна… Я ніколи не буваю голодною.
Гунхільда: Ти два дні нічого не їла. Так можна і померти!
Сванхільд: А я давно померла… Скоро знову зникне світло й наступить темрява. І я весь час блукаю в темряві… І цей голос… Це пекло…

Гунхільда: Горе з твоїм розумом… Бідолашна моя…

Ява третя. Гунхільда, Сванхільд і Кнуд.

До зали стрімливо входить Кнуд. Побачивши Сванхільд, зупиняється вражений. Сванхільд на нього не реагує.

Кнуд: Я бачу, ти отримала мого листа, Гунхільдо! Лише не потрібно було її приводити до цієї зали.

Гунхільда: Емма у своїх покоях. А лише тут тепло. Ви ж не хочете, щоб вона застудилася й померла?

Кнуд (підходить до Сванхільд і притуляється обличчям до її волосся. Сванхільд на нього на реагує): О, який від неї йде знову аромат! Пахне трояндами… Як тоді, п'ять років тому…

Гунхільда: А який від цього толк? Вона не відчуває ні радості, ні горя. Не може ні їсти, ні спати… Що від її краси і від цього запаху троянд?

Кнуд (зі злістю): Замовкни! Ти щось останнім часом стала дуже багато говорити!

Гунхільда: Я не можу більше дивитися на муки цієї бідолашної! Я сама поряд із нею збожеволію…

Кнуд: Ну, тоді будеш дивитися на муки своєї сестри! Ти ж не хочеш для неї безчестя?

Гунхільда: Ти весь час мені погрожуєш… А я навіть не знаю, де моя сестра і чи жива вона?..

Кнуд: Жива, жива…Щоб із нею сталося? І ніхто її пальцем не зачепить, доки ти будеш гарно слідкувати за Сванхільд! (Сідає на лаву і бере Сванхільд на коліна. Довго дивиться їй у вічі). Скажи мені, ти хто?

Сванхільд: Я душа жінки, яка давно померла, й блукає між пеклом й раєм…

Кнуд: Знову те саме… Душа… А я хто?

Сванхільд: Ти – володар темряви. Я знаю, я бачила володаря світла. Та я образила його й він мене покинув. (Дивиться зі страхом на Кнуда). Ти знову будеш знущатися наді мною?

Кнуд: Чому знущатися? Я буду тебе кохати. Роззуй мене! (Сванхільд опускається на коліна й знімає з нього чоботи. Він знову бере її на руки й міцно притискає до себе). Чому я тебе постійно потребую? Чому мені завжди хочеться запустити пальці й твоє волосся обійняти тебе так, щоб тріснули твої кістки?

Сванхільд: Мені боляче… Мені дуже боляче…

Кнуд: Що ти до мене відчуваєш?

Сванхільд: Я боюся, я постійно боюся володаря темряви й що більше ніколи не побачу світла, не відчую, як пахне зелена трава…

Гунхільда: Боже…

Кнуд: Для чого тобі трава? З тобою твій володар, його могутні руки, його вуста!

Сванхільд: Я так любила слухати, як весною співають пташки… Я починаю забувати їхні голоси…

Гунхільда: Я чую кроки, сюди йдуть! Це Емма…

Кнуд: Негайно заховай її!

Ява четверта. Емма і Кнуд.

Гунхільда поспіхом виходить і забирає із собою Сванхільд. До зали входить Емма. Здивовано дивиться на Кнуда.

Емма: Чому ви мене не попередили, що сьогодні повернетеся?

Кнуд: А чому я маю вас попереджати? Я нікому нічого не винен!

Емма: Я тут чула жіночі голоси. І це вже не перший раз.

Кнуд: Це привди, які живуть у нашому замку. Я вас попереджав про це!

Емма: Я не вірю ні в яких ваших привидів! Я чула живі голоси. Більше того, один із них належав Гунхільді, вашій полонянці.

Кнуд: Це просто розігралася ваша уява.

Емма: Як мені все це набридло! Ви мені постійно говорите неправду, ви не пускаєте мене до храму, ви не даєте мені можливості побачитися з сином. Я хочу розірвати цей шлюб!

Кнуд (зневажливо) А хто вас буде питати, чого ви хочете?! На що ви маєте взагалі права? Чи ви забули, в якому віці я вас узяв?

Емма: Не я вас благала про цей шлюб, а ви мене! У мене є сини від мого першого чоловіка і я хочу їх бачити!

Кнуд: Забудьте ваших синів! Ви їх більше ніколи не побачите! А тут – ви просто моя рабиня! Спочатку народите мені сина, а потім я вирішу, що з вами робити. (Придавлю її до стіни і рукою здавлює підборіддя). Думаєте, дуже ви мені потрібні, якби не ваша Нормандія?

Ява п'ята. Емма, Кнуд і Ельгіфу.

До зали стрімко входить Ельгіфу. Глузливо посміхається, спостерігаючи цю сцену.

Ельгіфу: Так, так, Кнуде! Оце ціна твоєї невірності. І найгірше, що ти не думаєш про сина, який уже підріс і спостерігає всі твої гріхи!

Кнуд (від несподіванки відпускаючи Емму): Якраз про нього я й думаю. Він стане королем Норвегії. Війська Олафа розбито, він утік до Ярицлейва, а дружину свою, Астрід із малою донькою, відправив до батька, у Швецію. Кажуть, він тепер коханець Інгігерди.

Ельгіфу: Господи… У вас один блуд на умі! А як колись ми разом управляли державою, ніколи не сварилися…

Кнуд: Ті часи вже пройшли і їх не повернути… та я знаю вам ціну. Мій син ще малий. Ви поїдете з ним до Норвегії. Доки він підросте, ви будете замість нього управляти країною. За одно я позбавлюся від вас і цього двожонства.

Ельгіфу: А я від вас. Колись ви заплатите за все!

Кнуд: Колись? Можливо. Але доки мені дуже гарно й сподіваюся, що так буде ще довго. Цей світ для мене був створений! А ви тут удвох мені зіпсували вечір, ті дві години, які я хотів провести в насолоді. А тепер мені вже час. Мене не буде три дні. Господи! Щоб вас обох мені ніколи не бачити. (Йде).

Ява шоста. Емма і Ельгіфу.

Емма: Я вас попрошу покинути цю залу й у відсутності Кнуда більше ніколи сюди не приходити!

Ельгіфу: А ви мені не наказуйте. Я – перша дружина Кнуда, за мене будувався цей замок і я маю від нього сина, а не ви!

Емма: Наскільки мене не зраджує пам'ять, Кнуд наказав вам із сином забиратися до Норвегії!

Ельгіфу: Так, мій чоловік наказав. Проте, ми скоро сюди повернемося й сподіваюся, що до того часу ти вже лежатимеш у труні! (Йде).

Емма (одна): Боже, яке страшне прокляття…Для чого все це мені?.. Боже, де мій Альфред? Де мій коханий хлопчик?.. Що мені робити далі?! (Одну мить стоїть, замислившись). Гунхільдо! Де ти?

Ява сьома. Емма і Гунхільда.

До зали входить Гунхільда. Уважно й з острахом дивиться на Емму.

Емма: Гунхільдо! Ми ніколи з тобою серйозно не говорили.

Гунхільда: Так, пані.

Емма: Ти була донькою ободрицького вождя, якого переміг Кнуд?

Гунхільда: Так, пані. Я була донькою великого ободрицького князя. Я і моя сестра, та ваш чоловік забрав нас у полон.

Емма: А де твоя сестра?

Гунхільда: Ваш чоловік заборонив мені говорити про це…

Емма: Чому? (Дивиться уважно на Гунхільду). Я розумію, ти мене боїшся… Але ти вже два роки в нашому замку… Невже ти й досі не зрозуміла, що я ненавиджу Кнуда, що я не видам йому тебе?

Гунхільда: Боюся комусь вірити… Кнуд постійно залякував мене, що зґвалтує мою молодшу сестру…

Емма: О Боже… А що він вимагав від тебе взамін?

Гунхільда: Тут, в підземеллі вашого замку живе одна молода жінка… Сванхільд… Вона – божевільна… Божевільна тому, як я думаю, що Кнуд зґвалтував її і позбавив коханого…

Емма: Ти хоча б тямиш, що мені говориш?

Гунхільда: Але ж я повірила вам, повірила, що можу бути щирою…

Емма: Так, так.. Вибач… Це просто емоції… Де ж ця жінка?

Гунхільда: Вона у підземеллі… Кнуд постійно там її тримає…

Емма: Боже… Негайно приведи її сюди! Я хочу на неї подивитися.

Гунхільда: А ви не причините їй зла?

Емма: Як ти можеш про мене думати таке? Хіба я мало настраждалася в цьому житті?...Смерть мого коханого чоловіка Етельреда… Я не можу побачитися з моїм сином, Альфредом… Невже ж ти думаєш, що я зможу заподіяти щось погане цій дівчині…

Гунхільда: Я не думаю так, та це життя дуже жорстоке…

Емма: Так… Веди її сюди хутчіш! (Гунхільда йде). Боже, я знаю, моя доля не найгірша… дозволь мені допомогти тому, кому гірше, ніж мені…

Ява восьма. Емма, Гунхільда і Сванхільд.

Гунхільда повертається. Вона тримає за руку Сванхільд.

Гунхільда: Я привела її, як ви просили…
Емма (беручи Сванхільд за руку): Ти хто? Розкажи мені про себе?
Сванхільд: Я душа жінки, яка давно померла й блукає між пеклом й раєм…
Емма: Почекай! Це не рай і не пекло… Це замок Кнуда! Як ти сюди потрапила?
Сванхільд: Хто такий Кнуд?
Гунхільда: Це князь темряви. Ти його боїшся!
Сванхільд: Князь темряви? Так… Він постійно робив мені боляче… він знущався наді мною!
Емма (у тон Гунхільді): Так… Як ти потрапила до нього?
Сванхільд: Я кохала володаря світла… Та я його образила… Він зрікся мене…
Емма: Як його звали?
Сванхільд: Я не пам'ятаю…
Емма: Згадай! Як звали твого володаря світла?
Сванхільд: Його звали… його звали…як і чоловіка моєї сестри Едли… Його звали Олафом…
Емма: Боже… Її ім'я – Сванхільд! Вона сестра коханки Олава Швецького й наречена Олафа Норвезького… Усі вважали, що вона втекла з коханцем…
Гунхільда: О Боже…
Емма: А князь темряви? Що ти знаєш про нього?
Сванхільд: Я образила Олафа… А потім була суцільна пітьма… І поряд був він… Він робив мені страшенно боляче…
Емма: Як його звали раніше?
Сванхільд: Я не знаю…
Емма: Згадай! Я наказую тобі!
Гунхільда: Пожалійте її, пані!
Сванхільд: Його звали… Його звали Кнудом! (Падає непритомна).
Гунхільда: Я ж вас просила… Це вбило її!
Емма: Вона отямиться, побачиш… та ми тепер знаємо злочинників! Один кинув її напризволяще… А інший – зґвалтував і відібрав розум… Гунхільдо! Збирайся в дорогу!
Гунхільда (розгублено): Як… А моя сестра?..
Емма: А ти впевнена, що вона жива? Ти впевнена, що Кнуд давно вже не познущався з неї? Ти бачила за цей час її хоч раз?
Гунхільда: Ні… Жодного разу…
Емма: Та ти ніколи тут більше не побачиш сестри. А я все зроблю, щоб дізнатися про неї. Тебе із замку випускають?
Гунхільда: Так…
Емма: Чекай мене! Я зараз напишу листи… один Альфреду, моєму синові, другий Олафу. Ми придумаємо, як звідси вивезти Сванхільд. Так далі тривати не може! Ти маєш їхати до Швеції… Їхати з нею! Я зараз принесу вам теплий одяг, їжу і монети. Ти одягнеш її як хлопчика, щоб безпечніше вам було…Чекай мене (вибігає). **Завіса.**

Дія третя.
Картина перша. Новгородський замок.
Ява перша..

Світлиця Інгігерди в Новгороді. На дерев'яній оздобленій лаві сидять Олаф та Інгігерда. Вони тримаються за руки.

Інгігерда: Не згадуй мені про швидкий від'їзд, Олафе! Ця наша зустріч була такою щасливою… Наше кохання живе, хоча воно й таємне. Та воно все-таки збулося!
Олаф: Скільки часу сплило від нашої останньої зустрічі… Скільки дітей вже народилося! І в тебе вже їх п'ятеро дітей і в мене – двоє…Магнус і Ульфільда.
Інгігерда: Ми ніколи не говорили з тобою про Астрід, я весь час обходила це непросте питання. Ви хоча б якийсь час були щасливими?
Олаф: Важко сказати, вона якась неприродна, не така, як ти чи Сванхільд. У неї постійно щось на умі… про щось своє постійно думає…Начебто й кохає мене, а на душі неспокійно.
Інгігерда: Це на неї схоже… Ти відіслав Астрід із донькою до її батька, а чому не взяв їх сюди?
Олаф: Я боявся за доньку, вона була ще занадто малою, щоб витримати цю небезпечну дорогу до Новгорода. А Астрід взагалі не хотіла, щоб я із сином їхав сюди, вона відчувала, що тут трапиться (Цілує руки Інгігерді).

Ява друга. Інгігерда, Олаф і Ренвальд.

До світлиці стрімко входить Ренвальд. Спостерігає, як Олаф цілує руки Інгігерді.

Ренвальд: Повернувся Ярицлейв. Будьте обережнішими та й узагалі, я б вам не радив гратися зі смертю!
Інгігерда (Ренвальду, вдячно): Дякую, друже. Я йду в сад (швидко виходить).
Олаф: Прошу, не починай знову! Я знаю, що вина моя перед Ярицлейвом безмежна. Та скоро зникну з цього палацу назавжди…
Ренвальд: Я прийшов попередити й поговорити про інше. Кнуд покинув Швецію. Молодий конунг Анунд Якоб відновив свої території, не дивлячись, що в Кнуда тепер ще й данське військо.
Олаф: Це добре. Ось тепер мені дійсно пора повертатися. Варто об'єднатися з Анундом Якобом проти Кнуда!

Ява третя. Олаф, Ренвальд, Ярослав і Костянтин.

Входять Ярослав і Костянтин. Олаф і Ренвальд уклоняються Ярославу.

Ярослав: Є звістки для тебе, конунгу.
Олаф: Добрі чи злі?
Ярослав: Я не знаю. Прибув гонець із землі англів. Він привіз тобі листа, конунгу, дуже ризикував. Лист, як я розумію, від Емми, дружини Кнуда.
Олаф: Мені від Емми? Але я навіть з нею не знайомий…

Ярослав віддає Олафу листа. Той його читає про себе. Вираз обличчя Олафа змінюється. Він уражений прочитаним.

Олаф: Боже… Боже! Сванхільд жива… вона була невільницею Кнуда весь цей час! Вона не при розумі… Емма відправили її до Швеції. Вона боїться повернення Кнуда!
Ярослав: Ось так руйнуються долі, коли королі починають забувати про честь…
Олаф: Сванхільд жива… Не може цього бути! А ще Емма просить щось дізнатися про сестру Гунхільди, дочку мекленбурського князя… Чи жива вона?
Костянтин: Так, так…Пам'ятаю цих двох дівчат. Після того, як Кнуд стратив їхнього батька, він розлучив цих двох сестер..
Ярослав: Я знаю, про кого йде мова. Чув, що ще три роки тому Кнуд порозважався з однією із них. А потім кинув. Здається ж, ти її підібрав, Костянтине.
Костянтин: Важко про це говорити… Мені тоді хотілося повернутися й розрубати голову Кнуду!
Олаф: Розкажіть, як це було?
Костянтин: Я зі своєю охороною повертався з Данії, від когунга Гаральда… Він тоді ще був живий… Кнуд поїхав від нього раніше… Ми переправлялися через річку, коли я почув, як несамовито кричить дівчина… Я наказав охороні повернутися. Вікінги Кнуда розважалися з дівчинкою, майже підлітком… Ми спішилися й оголили мечі… Нас було більше й вони відступили. Ми підібрали цю дівчину… але вона так і не одужала, померла… Перед смертю вона розказала мені про себе й про сестру… І як Кнуд віддав її своїм воїнам…
Олаф: Ні! Я просто таки маю з ним розправитися! Я негайно поїду до Швеції… Я буду просити допомоги в Анунда і в тебе, княже. Досить тут сидіти.
Ярослав: Невеликою дружиною, невеликим числом воїнів, але допоможу. Якби не чвари з братами, то й більше допоміг би.
Олаф: Ти й так мені дав притулок. Я у невідкупному боргу перед тобою…
Ярослав: А ти хіба б не допоміг би мені, коли б я залишився без воїнів і батьківщини?
Олаф: Про що мова! Княже, мого сина, Магнуса, я залишу тут із вами… Бережи його!
Ярослав: Як своїх власних дітей буду берегти!

Ява четверта. Ярослав і Костянтин.

Олаф і Ренвальд виходять. Залишаються Ярослав і Костянтин.

Костянтин: Княже, я хотів би про дещо з тобою поговорити…
Ярослав: Здогадуюся про тему розмови.
Костянтин: Княгиня Інгігерда занадто багато часу проводить із варязьким конунгом. Дехто з бояр веде мову про її зраду і про те, що вона носить дитину…
Ярослав (перебиває): Я не хочу про це чути! А бояр, які розводять ці плітки, ти мені зараз назвеш!
Костянтин: Але, княже…

Ярослав: Вона подарувала мені вже п’ятьох дітей, здорових і сильних! Не кожен із володарів може цим похвалитися. Вона не кохала мене, але прийняла свою долю такою, якою вона є! І ніхто не сміє погано про неї говорити, навіть ти! Ходімо зі мною. Треба зайнятися збором воїнів для Олафа. А про твоїх бояр ми ще поговоримо! (Йдуть).

Ява п’ята. Олаф та Інгігерда.

До світлиці повертається Інгігерда. Підходить до вікна. Вона засмучена. До світлиці входить Олаф. Інгігерда повертається йому на зустріч і плаче в його обіймах.

Олаф: Ну ось і все… Наш час вичерпано.
Інгігерда: Господи, як же він швидко минув!
Олаф: Збережи мого сина й розкажи йому про мене, якщо я за ним не повернуся…Обіцяй мені!
Інгігерда: Обіцяю… Та я думаю, що в тебе буде ще один син, якому нічого не загрожуватиме. Я вдячна Ярославу, що він закрив на все очі. Бог послав мені хоча й не коханого, проте гідного чоловіка…
Олаф: Бережи себе… Бережи дітей! Може, ще побачимося (цілує її і йде).
Інгігерда (витирає очі): Чує моє серце, що не побачимося…

Завіса.

Картина друга. Уппсала. Зелена галявина біля річки.

Ява перша. Сванхільд і Гунхільда.

На галявину виходять Сванхільд і Гунхільда. У Сванхільд дуже втомлений вигляд. Вона знімає хлопчачу шапку і її довге волосся розсипається по плечам.

Свахільд (сідає на землю): Все, я більше не можу йти… Сил немає…
Гунхільда (марно намагається її підняти): Потерпи ще трохи, ми вже зовсім близько!
Сванхільд: Я не можу… дай мені посидіти на травичці… Я так про це мріяла… Це вже Швеція, я знаю. Таке сонечко, так пташки співають. Я, мабуть-таки, не померла… Я боюся, що все це зникне. (Дивиться на Гунхільду). Ні, більше не боюся (лягає й миттєво засинає).
Гунхільда (опускається поряд і гладить її по голові): Зате я боюся… Від Кнуда нам вдалося втекти, та чи тут усе спокійно й кому ми потрапимо в руки?

Ява друга. Гунхільда, Сванхільд і Олаф.

На галявину виходить Олаф. Квапливо йде до жінок. Побачивши Сванхільд, опускається перед нею на коліна.

Олаф: Боже, Сванхільд моя, що ж із тобою зробили?
Гунхільда: Вона велика мучениця Божа! Вона багато років не бачила світла…Кнуд тримав її у страшному підвалі, де було холодно й моторошно!
Олаф: Це я у всьому винний! Як я міг повірити, що вона мене розлюбила?! Бог за все мене покарав…
Гунхільда: Треба зараз її вберегти. Не для того ми проробили такий путь, щоб знову попасти в руки Кнуда!
Олаф: Їй це не загрожує й тобі теж… Ти – Гунхільда?

Гунхільда: Так… А ти – Олаф! Я тебе пізнала. Дякувати богу, ми вдома.
Олаф: Я маю сповістити тобі одну дуже сумну новину…
Гунхільда (піднімається): Це про мою сестру? Кажи швидше! Вона померла?
Олаф: Так, померла.
Гунхільда (ридає): Як вона померла? Її зґвалтував Кнуд?
Олаф: Я не знаю точно як… Від хвороби померла…
Гунхільда: Дякувати Богу, що від хвороби. Вона була така юна… Дякувати богу, що її не віддали на поталу…
Олаф (закриває руками обличчя): Дякувати Богу…
Гунхільда: Я так вдячна Еммі, а то б сиділа й чекала невідомо чого. Я повинна добратися до Нормандії, до герцога Річарда, брата Емми, й її сина Альфреда. Вона покладає на них великі надії. Я повинна про все розповісти Альфреду й доставити листа.
Олаф: Поспішай. Йди в Палац до Якоба, покажи йому листа. Він тобі допоможе. А я почекаю, доки Сванхільд прокинеться. (Гунхільда йде). Боже, вибач мені, що я не зміг їй розповісти правду про сестру. Коли я побачив її очі, то зрозумів, що вона цієї правди не переживе…

Ява третя. Олаф і Сванхільд.

Сванхільд (відкриває очі): Це світло не зникло…таке свіже повітря… чого ж мені так важко дихати?..
Олаф: Сванхільд, кохана, ти пізнаєш мене? (піднімає її із землі).
Сванхільд (уважно зазирає йому в очі): Боже, Олафе… (Втрачає свідомість).
Олаф: Сванхільд, отямся… Боже… (повільно опускає її на траву, а голову кладе собі на коліна).
Сванхільд (бере його руку в свої): Олафе, невже я знову тебе бачу?.. Я думала, що більше ніколи… Пробач мене, Олафе, я не повинна тоді була тобі дорікати…
Олаф (пригортає її): Ти мені пробач, кохана… Моя єдина кохана на все життя…
Сванхільд: На все життя…
Олаф: Ти мені пробачаєш?
Сванхільд (посміхається) Я тебе кохаю… Ти Володар світла… (помирає).
Олаф (у нестямі): Сванхільд, не помирай! Не помирай… Невже я знайшов тебе лише для того, щоб знову втратити… Я помщуся за твої муки!

Ява четверта. Олаф, Астрід і Ульфільда.

Виходить Астрід. Вона тримає за руку дівчинку 6-7 років, яка дуже на неї схожа.

Астрід (уважно дивиться на Олафа та Сванхільд): Що тут відбувається?
Олаф (не випускаючи з рук Сванхільд): Безбожниця! Підла дівка, ось хто ти! Ти всім брехала про Сванхільд, ти знала, де вона. Ви були у змові з Кнудом проти мене!
Астрід (у тон йому): Так, ми були в змові з Кнудом, бо він дуже її хотів…А ти? Ти ще смієш мені дорікати, мені, королеві без королівства, без влади й люблячого чоловіка. Та я проклинаю тебе й той день, коли я, дурне дівчисько, в тебе закохалася! Ти занадто дорого мені обійшовся (Йде).

Олаф (гірко сміється**):** Ось ти нарешті й показала своє справжнє обличчя! Боже… Чому так склалося моє життя?..

Ява п’ята. Олаф і Ульфільда.

Ульфільда залишається й уважно дивиться на батька й померлу Сванхільд.

Ульфільда: Тату, ти маєш кинути її на землю і йти за мамою! Хіба ти не бачиш, що мамі не сподобалося, як ти з нею розмовляв?

Олаф: Я не повинен робити лише те, що подобається мамі. Дитино, коли ти підростеш, то багато чого зрозумієш.

Ульфільда (вперто): Ні! Ти все повинен робити так, як бажає мама.

Олаф: Ні, я більше нічого їй не винен. **Завіса.**

Картина третя. Замок Кнуда у Вінчестері.

Ява перша. Емма і Альфред.

Біля вікна у великій вітальні сидить Емма. Не зводить очей із вікна. До вітальні вбігає Альфред. Емма кидається до нього й міцно обнімає.

Емма: Господи, сину мій… Скільки років я не бачила тебе? Дай, хоч подивлюся! Який же ти став гарний і зовсім уже дорослий.

Альфред: Я схожий на свою матір…Мамо, як ми з Етельредом весь час печемося за тебе! Ти виглядаєш дуже втомленою.

Емма: Це неважливо…Важливо, що ти приїхав до повернення Кнуда. У нас буде час усе продумати…

Альфред: Ще не вистачало, щоб я його боявся!.. Мамо, для чого ти погодилася на це рабство і скільки ми з Етельредом ще будемо норманськими вигнанцями?

Емма: Я кохала його… А тепер боюся за вас! Що буде з нами всіма? З одного боку – Кнуд і наш спільний син, до якого він уперто мене не підпускає. З іншого – проти Кнуда постав ерл Гарольд. Він домагається англійської корони…Вам би краще пересидіти в Нормандії, та мені потрібна твоя допомога… Я втомилася боятися Кнуда.

Альфред: Я прилетів по першому твоєму зову! Правда, привіз тобі погані новини… Знаєш, конунг Олаф загинув в битві з Кнудом і війська конунга Якоба розбиті… Кнуд тепер майже володар світу…

Емма: Хотілось би цьому порадіти, та не виходить… Чомусь я більше співчуваю Олафу, ніж своєму чоловікові…

Альфред: Я тебе розумію… І та нещасна дівчина, яку ти намагалася врятувати, теж померла…

Емма: Знаю… Кнуд відправив управляти Норвегію свого старшого сина Свена і Ельгіфу при ньому.

Альфред: Там їх ненавидять! В Норвегії і Русі церква оголосила Олафа святим. Всі розповідають, що він умів творити чудеса. Про кохання Олафа і Сванхільд уже складають легенди. Тож навряд чи Ельгіфу із сином там прийдуться до двору.

Емма: Сину, скільки ти привів із собою воїнів?

Альфред: Дві тисячі. Хоча тобі це може здатися й не так багато, та це добровольці, всі віддані мені!
Емма: Це велике військо.
Альфред: Мої особисті охоронці стоять під дверима цього залу й готові по першому моєму поклику вдертися на допомогу.
Емма: А як же охорона Кнуда?
Альфред: Не знаю… Я думаю, що Кнуда тут усі ненавидять, тому й пропустили нас…

Ява друга. Альфред, Емма й Ельгіфу.

До зали входить Ельгіфу. Вигляд у неї приголомшений.

Емма (іронічно): Скоро ж ти повернулася, Ельгіфу. Ти вже вибач мене, що я зустрічаю тебе не в труні.
Ельгіфу: А ти не радій моєму горю… Ще не відомо, яка доля буде чекати на твоїх синів!
Емма: Здається, не я проклинала тебе, а ти мене, коли від'їжджала до Норвегії. Тому звинувачувати мене ні в чому!
Альфред: Мамо… Не варто…
Ельгіфу: Норвегія… Це божевільна країна, де люди не знають, що таке порядок!
Емма: А ти думала, що так легко буде управляти чужою державою, в якій люди моляться на свого конунга, який загинув за їхню волю й Бога?

Ява третя. Альфред, Емма, Ельгіфу, Астрід і Ульфільда.

До зали входять Астрід і Ульфільда. В Астрід затравлений вигляд, та вона намагається триматися гідно. Ельгіфу німіє від несподіванки.

Ельгіфу: Це ти?!
Астрід: Що, не сподівалася мене тут знову побачити? А колись ти потребувала моєї допомоги!
Ельгіфу: Як ти тут опинилася?
Астрід: Мій чоловік загинув… Військо мого брата Якоба розбив Кнуд… Сподіваюся ти, Ельгіфу, пам'ятаючи стару дружбу, мені допоможеш? Свого часу я ж тобі допомогла…
Ельгіфу (гордо випрямляючись): Чого б це? Я тобі нічого не винна! Та й нічого ти мені не допомогла! Як ти бачиш, Емма зайняла престол і твоя Сванхільд не вирішила ніяких проблем!
Емма: Так це ви підсунули йому Сванхільд і занапастили й цю бідну нещасну дівчину і нас?! Ось завдяки кому Кнуд почав божеволіти!
Астрід: Та він божевільним був завжди! Про це знали всі. Навіть не жалів 13-літніх дівчат!

Ява четверта. Ті ж і Кнуд.

До зали стрімливо входить Кнуд. Зупиняється від несподіванки.

Кнуд: Оце так компанія!.. Хто б інший міг таке побачити? Мої дві кохані дружини і ця зрадниця, подруга мого ворога! (Хапає Астрід за підборіддя). Та як ти взагалі наважилася прийти сюди?

Астрід (Ульфільда намагається вирвати Астрід із рук Кнуда): Ні, ні, дитино, не хвилюйся! Все добре!
Кнуд: Ха-ха! Я думаю, їй є про що хвилюватися!
Астрід: Які ж ви всі розумні, коли сила на вашому боці! А хіба свого часу ти, Кнуде, не потребував також моєї допомоги?
Кнуд (із силою відштовхує її так, що Астрід відлітає через усю залу): Я потребував?! Та це ти спокушала мій розум, бо тобі був потрібен Олаф! Він був потрібен тобі любою ціною! Через тебе я захворів хворобою, що мала одне ім'я: Сванхільд! А тепер я втратив її… Де вона?!
Астрід: Вона померла, туди їй і дорога! А ти, ти – просто слабкий чоловік! Свого часу я думала, що ти сильніше!
Кнуд (істерично сміється): Сьогодні, коли я відправлю тебе на плаху, ти переконаєшся, слабкий я, чи ні… Ти ще на колінах будеш благати мене про помилування!
Астрід (гордо виправляється): Я буду благати?! Тебе, виродку? Та це зараз ти будеш мене благати, щоб я розповіла тобі про останні хвилини життя твоєї Сванхільд!
Кнуд (побілівши): Ах ти, паскудо! Ти знаєш, чим мене бити… Виходить, ти бачила її перед смертю…
Астрід (із торжеством): Звичайно, бачила! Вона померла на руках в Олафа. А підготувала їй утечу твоя кохана дружина Емма… Вона переодягла Сванхільд у хлопчика, тому їх тут і пропустили.
Кнуд: Еммо! Ти ж стверджувала мені, що гадки не маєш, де ділася Гунхільда!
Астрід: Вона гадки не має? Та це вона написала своєму синочку, Альфреду, щоб летів сюди до неї й допомагав їй проти тебе! А з листом до нього вона послала Гунхільду!
Кнуд (блідий, як смерть, зі страшним виразом обличчя підходить до Емми): Ти зараз мені усе поясниш!
Альфред (вхоплює меча і закриває собою матір): Зроби ще хоч один крок! Так більше не буде! Лише спробуй торкнутися моєї матері, бо тоді тобі прийдеться вбити мене!
Кнуд (відступає. Несподівано опускається на коліна. Його очі повні сліз): Я кохав її! Вона була єдиною, кого я кохав… Вона заповнила всього мене. Це було божевілля… Та це було справжнє кохання… Ви відібрали її в мене! Ви всі її відібрали… Ви не хотіли, щоб я був із нею! А без неї нехай увесь цей світ летить у пекло!
Астрід: Як це зворушливо… (Сміється). І це чоловік, якого всі бояться? Та я гідніше тебе прийму і поразку, і смерть!
Кнуд (хапаючи її за руку): Так, смерть! Тобі самий час зазирнути їй у вічі!
Астрід: Ви тут усі не ярли, ви – селянські свині! Дайте попрощатися з дитиною… Дайте хоч мить! Геть усі звідси!
Емма: Треба залишити їх на кілька хвилин удвох…
Ельгіфу: Вона хоча й негідниця, але і мати… Дитина ні в чому ж не винна!
Кнуд: Добре! Даю тобі кілька хвилин, а далі сам прийду за тобою!
Альфред: Мамо, не хвилюйся, я тебе більше ніколи не залишу!

Ява п’ята. Астрід і Ульфільда.

Усі виходять. Залишаються Астрід і Ульфільда.

Астрід: Дочко моя! Ми з тобою прощаємося в цьому житті. Та ти не сумуй – на небесах ми ще побачимося. Головне – не плач за мною!

Ульфільда: А я й не плачу. Ти ж сказала, що ми ще побачимося.

Астрід: А тепер слухай мене уважно! Скажи, ти любиш свою маму!

Ульфільда: Дуже! Я люблю тебе більше всіх!

Астрід: Тоді ти повинна зробити все, що я тобі зараз накажу!

Ульфільда: Так, мамо…

Астрід: Запам’ятай, праві лише ми з тобою вдвох.

Ульфільда: …лише ми з тобою вдвох.

Астрід: Так, молодець… Навколо тебе будуть одні вороги і ти маєш їх ненавидіти!

Ульфільда: Як накажеш, мамо. Я буду їх ненавидіти!

Астрід (пригортаючи її): Я знала, що ти – гідна мене донька! Тож слухай…(Знімає з шиї медальйон і одягає його на шию Ульфільді). Тут у медальйоні страшне зілля. Завтра вранці, коли всі будуть спати, ти тихенько, на пальчиках, зайдеш до спальні Кнуда. Ти розкриєш цей медальйон і висиплеш порошок у бокал із водою чи вином, що буде стояти біля ложа Кнуда… Дивися лише, щоб він і ніхто інший тебе не побачив!

Ульфільда: Не бійся, мамо, мене ніхто не побачить. Адже я – твоя дочка!

Астрід: Звичайно, люба… А далі – йди до себе в кімнату, і щоб не трапилося, нікому про це не розповідай!

Ульфільда: Так, мамо!

Астрід: Коли Кнуд помре, ніхто про нього шкодувати не буде… А ти, моя люба, помстишся за мене!

Ульфільда: Так, мамо!

Астрід: Але це ще не все… Помре Кнуд, пройде якийсь час, тоді ти попросися в Ельгіфу до Швеції, провідати свого дядька Якоба… Не дуже поспішай із цим, але не дуже й затягуй!

Ульфільда: Так, мамо!

Астрід (дає їй гаманця): А по дорозі попросися заїхати до ерла Гарольда. Пам’ятаєш люба, він нещодавно приїздив до твого тата?

Ульфільда: Я його пам’ятаю, мамо.

Астрід: Молодець! У мене з ним гарні стосунки. Він ненавидить данців, як і я! Скажи йому, хай запросить до себе Альфреда, сина Емми, а потім осліпить його! Переконай його в цьому. Скажеш, мама мені сказала, що Альфред претендує на англійську й датську корону. Ти все запам’ятала? Нічого не забудеш?

Ульфільда: Ні, мамо, не бійся! Адже я – твоя дочка!.. Мамо, а ці жінки, які кричали на тебе сьогодні… Що робити з ними?

Астрід: Моя розумнице… Нічого з ними не потрібно робити… Чого вони варті без своїх чоловіків? Запам’ятай: була лише одна сильна жінка – це твоя мама, й буде наступна – це ти. (Цілує її). Я буду завжди дивитися на тебе з небес!

Ульфільда: Я вірю тобі, мамо… Ти нічого не забула мені наказати?
Астрід: Так… Ти чутлива, а в цьому замку живе дух твоєї прабабусі. Не бійся її. Вона допомагає сильним жінкам і заманює слабких.

Ява шоста. Астрід, Ульфільда Ельгіфу і Кнуд.

До зали входять Кнуд і Ельгіфу. Вигляд у Кнуда зловіщий.

Кнуд: Ну що? Попрощалися? (До Ульфільди). Ти не плачеш? Не бійся, тебе тут ніхто не скривдить,
Ульфільда: А я й не боюся! Мама не боїться і я теж!
Кнуд: Ну все, час.
Астрід: Так. Пам'ятай, люба, що я тобі казала.
Ульфільда: Я нічого не забуду. Я тебе люблю.
Астрід: Я тебе теж. (Йдуть із Кнудом).
Ельгіфу: Ходімо до мене, Ульфільдо, я нагодую тебе вечерею.
Ульфільда: Ні, я ще хочу побути в цій залі!
Ельгіфу: Як знаєш… Коли надумаєш прийти, моя кімната зверху, біля сходин (йде).

Ява сьома. Ульфільда.

Ульфільда: Ти навіть не уявляєш, мамо, як я це все виконаю. Ти все побачиш із небес і скажеш: так, Ульфільда – це моя дочка, а Магнус, то лише син нашого тата!
Моторошний жіночий голос: Ульфільдо! Йди до мене…
Ульфільда (спокійно): А, це ти… Мама мене попереджала про тебе…
Моторошний жіночий голос: Ульфільдо! Йди до мене… Я на тебе чекаю…
Ульфільда: Я тебе не боюся! Зараз я спущуся до тебе, бо без мами мені дуже потрібна твоя порада!

Завіса.

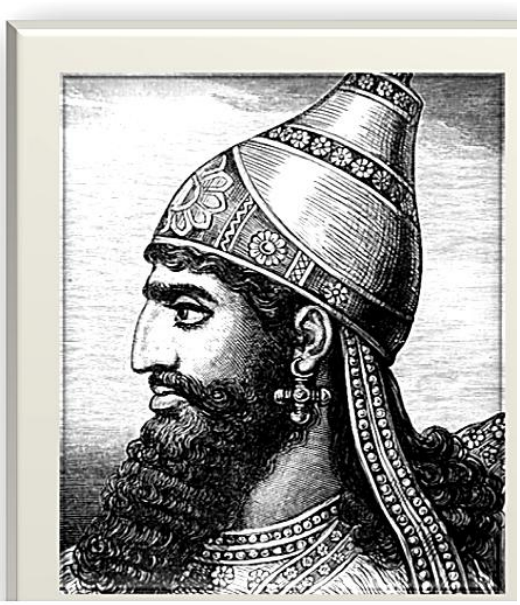

Гаїб Туама Фарман

Я ПРИЙШОВ ВАС ЗНИЩИТИ: ТРАГЕДІЯ НА ТРИ ДІЇ

ТРАГЕДІЯ ГАЇБА ТУАМИ ФАРМАНА «Я ПРИЙШОВ ВАС ЗНИЩИТИ» ТА ДІЙСНІ ІСТОРИЧНІ ФАКТИ.

Як твір Гаїба Туами Фармана належить до вражаючих зразків арабомовної драматургії, так і його автор – до кращих романістів-класиків іракської літератури. Гаїб Туама Фарман народився 1927 року в Багдаді в бідній родині. У школі показав високі

результати навчання, здатність яскраво писати короткі оповідання, мріяв стати вчителем або письменником. Проте його мріям не судилося збутися відразу. Через поганий зір його не прийняли до Багдадської Вищої колегії навчання викладачів, яку закінчили багато провідних іракських драматургів і поетів. Майбутньому письменнику більше пощастило в Єгипті. Там у 1947-1951 рр. він здобув освіту в коледжі мистецтв Каїрського університету, проте через фінансові обставини і слабке здоров'я був змушений повернутися до Багдаду. Гаїб Туама Фарман працював у багатьох газетах і видавництвах Іраку та Єгипту.

Перша його збірка оповідань вийшла 1954 року й була високо оцінена літераторами-сучасниками Фуадом аль-Такарлі і Абдом аль-Ваххаба Баяті. Г.Т. Фарман виділився серед інших іракських письменників у жанрі роману: його творчість сприяла художньому розвитку цього жанру, вражала повнотою розкриття соціально-політичного життя Іраку 1940-1970-х рр.

Після багатьох ризикованих конфліктів із державою та цензурою, в 1957 році Фарман був тимчасово позбавлений громадянства. У 1960 виїхав до СРСР, де прожив решту свого життя, працюючи у вигнанні до самої смерті, що настала в квітні 1990. У цей період він переклав на арабську мову твори великих російських письменників – М. Горького, Ф. Достоєвського, О. Пушкіна, А. Чехова.

Усі твори Г.Т. Фармана були видані, коли він перебував далеко від батьківщини, як російською, так й арабською мовами. На сьогоднішній день провідні критики світової літератури стверджують, що ніхто з іракських прозаїків не зрівняється з Фарманом у яскравості, подробицях і реалістичності зображення історичної епохи, відтвореної в його романах «Пальма і сусіди» (1966 р.) «П'ять голосів» (1967 р.), «Жертва» (1975 р.), «Тіні на вікні» (1979 р.), «Страждання пана Мааруфа» (1982 р.).

Останнім твором Г.Т. Фармана стала трагедія «Я прийшов вас знищити» (1988 р.), що переносить нас у далеку епоху VIII ст. до н.е., і ми стаємо свідками трагічних подій жорстокого знищення стародавніх цивілізацій і їхнього світу.

Були правителі, котрі залишилися в історичній пам’яті як миротворці, будівники, «отці» свого народу. Проте чимало й таких, які отримали славу гірше Герострата, стерши з континенту культурний простір багатьох народів.

Обраний Фарманом герой – ассирійський цар Саргон II – мав прізвисько «Саргон-руйнівник», бо завдяки його нищівній зовнішній політиці практично припинили своє існування Ізраїль, Кархемиш (останній оплот хетів) та Урарту. Його девізом було «або рабство без супротиву, або смерть!»

Г.Т. Фарман дотримувався історичної істини: реалістично відобразив прихід Саргона до влади в Ассирії, його війни з центровими ближньосхідними імперіями – Ізраїлем, Кархемишем, Урарту, нищенням їхнього населення, руйнацією та спаленнямвеликих міст, перетворенням культурного простору на пустелю.

Достовірно відтворено Г.Т. Фарманом побут і звичаї великих цивілізацій. Особливо це стосується хеттів. Неповторний шлях цієї монархії крився в її унікальному управлінні: хетти на відміну від інших деспотій Сходу в

найстародавніші часи мали аристократичний парламент (панкус), який обирав царицю для нового царя. Цар займався питаннями зовнішньої політики, цариця – внутрішньої. Подружжя мало окремі палаци. Наступного царя після смерті свого чоловіка з їхніх синів обирала цариця, тому в хеттів довго не було закону «первородства» в наслідуванні престолу. Відмінність побуту хеттів автором відображено дуже правдоподібно.

Проте у своїй трагедії Фарман дав і волю фантазії: ним блискуче драматизовано смерть миротворця Саламансара V, спрощено війну Ассирії з Урарту, значно скорочено вік самого Саргона. Нам відомо, що існувала антиассирійська коаліція, яку очолював Пірсіріс, цар Кархемиша, проте немає жодних підтверджень, що до неї входила така потужна східна деспотія, як Урарту. Правда, урарти й хетти – споріднені народи, які мали багато спільного в походженні та мові. Тому цілком ймовірно, що були контакти між царем урартів Русою та Пірсірісом, обумовлені зростаючою силою Ассирійської імперії й неспроможністю одного Кархемишу їй протистояти.

Документи повідомляють, що Саргон загинув через коллумійця Ешпаї. Та чи був цей коллумієць дівчиною, як у п'єсі – через три тисячоліття стверджувати важко. Проте могло бути все в ті далекі часи.

Особливо хочеться звернути увагу на яскравість і завершеність образів у цій історичній трагедії. Цікаво, що ми не маємо права стверджувати, що тут якийсь герой головний, а якийсь – ні. Вони всі рівноцінні і мають були однаково привабливими для акторів. Протирічний Саргон (Шарукін), якого принижували в дитинстві через його походження, перетворився на справжнього деспота, проте навіть він не втратив здатності кохати й мріяти. Скептичний цар уратів Руса, улюбленець жінок шляхетний Пірсіріс, зраджений та ображений Хошеа, який висуває свою теорію взаємовідносин Імперії з поневоленими народами, миротворець Саламансар, зрадник Мабаріс, котрий у кінці гірко розкаюється, розумний і дотепний блазень Аміті та підступний прихвостень Саргона – Тархунах.

Не гірше вималювані й жіночі образи: прекрасна, але незламна в своїх рішеннях Ламара, пристрасна і себелюбна Мітта, стримана й безнадійно закохана в свого чоловіка Таванна, відважна воїтелька, захисниця цариці Інанна та Ніно, яка бореться з почуттями, що розривають її душу. Все це надає п'єсі особливого колориту. Хоча автор не дає зовнішнього опису своїх героїв, у ході прочитання твору вони випукло постають у нашій уяві.

Дія історичної трагедії має наскрізний розвиток. Зав'язка сюжету розпочинається із зустрічі трьох друзів-союзників у Кархемиші, де вони вирішили покласти край ассирійській загрозі. У першій дії експозиційно представлені всі герої, характери котрих будуть динамічно розвиватися впродовж усіх визначальних подій. Найрізноманітнішими фарбами змальовано особливості стосунків головних дійових осіб, що викликають відчуття напруженості та подиву, часом сміх і навіть іронію. Там чим далі розвиваються події, тим сильніше передчуваєш їхній фатальний кінець, об'єктивну безвихідність ситуації, що закінчується гибеллю всіх головних героїв. Мимоволі пригадуються слова Л.М. Толстого: «Гарних людей

набагато більше, ніж поганих, але погані набагато краще між собою організовані».

Хочеться висловити щиру вдячність перекладачу історичної трагедії з арабської мови Марині Яценко за дану нам можливість познайомитися з нею й утілити задумані автором образи нашому театру, який спеціалізується саме на історичних виставах.

Доктор педагогічних наук, професор,
керівник театру «Фабула» ***І.В. Цебрій***

Дійові особи:

Саламансар, цар ассирійський
Шарукін (Саргон), його молодший брат
Руса, цар Урарту
Ніно, дружина Руси
Ламара (Ешпаї), сестра Руси
Пірсіріс, цар Кархемиша
Таванна, цариця Кархемиша
Мітта, сестра Таванна
Інанна, охоронниця Таванни
Хошеа, цар ізраїльський
Амбаріс, полководець
Аміті, блазень Пірсіріса
Тархунах, кухар Саламансара

Події розгортаються в 722-706 рр. до н.е. в Кархемиші, Ніневії, Самарії і Тушпі.

Дія 1.
Картина перша. Кархемиш.

Тронна зала Біт-хілані, гармонійно оброблена темним деревом и білим каменем. Довгий невисокий стіл без скатертини накритий всілякими стравами на срібних тацях. Кубки, що

підносяться над стравами, теж зі срібла. За столом видніється вузький і високий камін, в якому потріскують дрова.

До зали входять Інанна й Таванна. З іншого боку виходить Мітта.

Таванна: Чому ти так одягнена, Мітто? Хіба тобі не принесли обрану мною сукню?

Мітта: А чому я повинна одягати обрану тобою сукню? Хіба я недостатньо гарна в будь-якому вбранні?

Таванна: Ти знову говориш зі мною з викликом. Хоча ти і моя сестра, але все ж пам'ятай, що я цариця, і не давай приводу підданим засумніватися в наших стосунках, нам не потрібні пересуди.

Мітта (глузливо): Нашим підданим? Зараз я говорю лише при цій твоїй ляльці, що як тінь зі кинджалом ходить за тобою, готова його встромити в горло кожному, хто наблизитися до цариці на неналежну відстань. А я – твоя сестра і можу наблизитися на таку відстань.

Мітта підходить впритул до Таванни. Інанна напружується. Таванна робить їй знак рукою.

Таванна: Я терпляча, але і моєму терпінню може прийти кінець. Сьогодні приїдуть знатні гості на твою заручини. Хоч там не ганьби себе й мене. Поводься гідно з Хошеа.

Мітта: Не намагайся мене переконати, що Хошеа й Руса приїжджають лише на мою заручини! Ви тут формуєте коаліцію проти Ассирії, а прикриваєтеся нашими заручинами.

Таванна: Про що б ми не домовлялися, це тебе не стосується. Хошеа любить тебе і їде сюди з метою домовитися про день весілля.

Мітта (Інанні): Вийди звідси, я хочу поговорити з сестрою віч-на-віч.

Інанна: Я вийду лише тоді, коли мені накаже цариця.

Таванна: Залишайся тут, Інанно, в мене немає від тебе секретів.

Мітта: Ти боїшся залишитися без неї навіть на мить! Ти навіть зі мною удвох боїшся залишитися! Не хочу я ваших заручин, не хочу я цього весілля, мені не подобатися Хошеа! Чуєш, не подобатися!!!

Таванна: Ми все це вже обговорювали. Піди й приберися!

Мітта: Я піду ... Але повернуся в цій сукні ... А твою поріжу на шматки! (Виходить).

Інанна: Бути біді. Від неї чого завгодно можна чекати.

Таванна: Нічого, все владнається. Ходімо, мені потрібно відпочити перед застіллям.

До зали входять Мабаріс і Шарукін.

Мабаріс: Ось ми і в тронній залі, яку ти так мріяв побачити.

Шарукін: Останній оплот хетів. Це вражає, прямо як в легенді про великого Хаттусилі.

Мабаріс: Так, Кархемиш дійсно останній оплот колись могутньої держави, який свято береже всі її звичаї.
Шарукін: А Руса точно приїде?
Мабаріс: А як же! Шляхетний Пірсіріс повинен заручитися його підтримкою проти вас, ассирійців. Та й Таванна давно мріє побачитися зі своєю подругою, сестрою Руси, Ламарою.
Шарукін: А ти думаєш, вони мене пустять за стіл?
Мабаріс: Майже впевнений, що пустять. Єдине, чого я боюся, так це щоб Хошеа тобі не пізнав!
Шарукін: Не пізнає. Він мене бачив маленьким хлопчиком, років семи від роду. Далі нам зустрічатися не доводилося... Скажи, а чому ти мені допомагаєш? Адже це великий ризик для тебе.
Мабаріс: Коли-небудь розповім. Доки час ще не настав.
Шарукін: Як знаєш.
Мабаріс: Я тебе на хвилину залишу, треба розвідати обстановку. (Виходить).

На останніх словах Мабаріса з іншого боку виходить Мітта. Вона зупиняється і з цікавістю розглядає Шарукіна. Потім підходить до нього.

Мітта: Який гарний воїн! Як ти потрапив в нашу фортецю?
Шарукін: А ти смілива... Просто так підійти і заговорити з незнайомим чоловіком... На моїй батьківщині за таке дівчину й убити б могли!
Мітта: Так ти ассирієць! І очі у тебе постійно бігають... Ти щось замишляєш, чи не так?
Шарукін (хапає її за плечі): Тобі краще мовчати, не те...
Мітта (обриває його слова сміхом): Який темперамент, треба ж! (Звільняється від його рук). Я небалакучою вродилася. Та й не боюся я тебе в фортеці моєї сестри.
Шарукін: Так ти сестра Таванни?
Мітта: Так! Одна з тих, хто цю Таванну більше всіх ненавидить!
Шарукін: Чому ж?
Мітта: Я повинна була стати царицею і мати владу в Кархемиші. Але шляхетний Пірсіріс всупереч очікуванням вибрав її!
Шарукін: Все одно, правив би Пірсіріс, а не ти!
Мітта: Ти забуваєш, в якій країні знаходишся, ассирійцю! Тут цар всього лише дипломат і полководець, а всім життям країни управляє цариця.
Шарукін: О боги! Яка дика країна!
Мітта (сміється): Сам ти дикун... Може, тому ти мені й подобаєшся!

Повертається Мабаріс.

Мабаріс: Мітто! Що ти тут робиш? Негайно повертайся до себе!
Мітта (уважно дивиться Мабарісу в очі): Так ось хто його сюди привів! А я

думала... Ні, ти не забув, ти все ще хочеш помститися Таванні!
Мабаріс: Мітто, йди!
Мітта (Шарукіну): Ще побачимося, ассирійцю! (Йде до виходу, потім зупиняється). І не раз ще побачимося! (Рішуче йде).
Мабаріс: Ну і сюрприз... Вона дуже розумна, щось запідозрила!
Шарукін: Не треба її боятися. Я їй сподобався.
Мабаріс: Мітті багато хто подобається, вона не відрізняється благородною поведінкою. Не треба бути самовпевненим.
Шарукін: Треба бути самовпевненим, інакше нічого не доб'єшся! А їй я не просто сподобався. Я їй дуже сподобався!

Мабаріс і Шарукін виходять. З іншого боку входять Таванна, Інанна, Ніно і Ламара.

Таванна: Ви вибачте шляхетного Пірсірса, що він не завжди поводиться по законам гостинності. Адже таких високих гостей потрібно з дороги спочатку за стіл посадити, потім дати відпочити, а потім вже вирішувати серйозні питання. Так ні! Пірсіріс відразу повів Русу для розмови!
Ніно: Чоловіки є чоловіки! Чому тут дивуватися? І я впевнена, що Пірсіріс під час цієї розмови напоїть Русу вином і той вже не буде голодний.
Таванна: А ви будете чекати і залишатися голодними! Мені так незручно…
Ніно: Припини. Встигнемо ще насолодитися їжею.

У тронний зал входить Хошеа. Жінки замовкають. Ніно і Ламара кланяються йому. Таванна трохи схиляє голову в знак вшанування та йде на зустріч Хошеа. Інанна слідує за нею.

Хошеа (вклоняється Таванні): Хай буде у віках здоровою прекрасна цариця Кархемиша!
Таванна: І мій низький уклін царю великого Ізраїлю! Хай перебувають у славі його дні!
Хошеа: Я що, прибув першим?
Таванна: Ні, Хошеа! Дозволь тебе познайомити з дружиною царя Руси, Ніно, і його сестрою Ламарою!
Хошеа: Моє шанування незрівнянним жінкам, які оточують великого Русу, царя урартів! (Кланяється). А де ж цар?
Ніно: Шляхетний Пірсіріс забрав його на кілька хвилин для розмови, щоб і нам жінкам, дати поспілкуватися з Таванною.
Хошеа: Я вам напевно завадив?
Ніно: Ну що ти, достойний! Якщо ти не заперечуєш, а займу тебе бесідою, адже цариця Кархемиша горить бажанням поговорити зі своєю подругою, сестрою мого чоловіка.

Хошеа: Прийму за честь!
Таванна: Дякую, Ніно, за можливість цієї бесіди перед моїми обов'язками на застіллі.

Ніно і Хошеа сідають на лаву. Таванна і Ламара виходять на авансцену.

Таванна (беручи Ламару за руки): Ти все ще не знімаєш траур ...
Ламара: Не сумуй через мене. Я траур ніколи не зніму. Це вже назавжди.
Таванна: Ти така прекрасна! Одна твоя згода й до тебе б посваталося безліч царів великих держав!
Ламара: Навіщо це мені? Я ніколи не мріяла бути царицею. Я дякую богів, що мій брат мене розуміє і не змушує виходити заміж. Я мріяла лише про одне – про любов. І не було дівчини щасливіше мене, доки був живий мій коханий. Але смерть забрала його в мене ...
Таванна: Але бути постійно самотньою в твої молоді літа і з твоєю красою... Ти могла б ще покохати...
Ламара (перебиваючи): Ніколи. Заїрі був і залишиться єдиним в моєму житті. І я не самотня, Таванно. Я допомагаю Русі в його справах, займаюся господарством в Тушпі, вчу дітей знаті. Мені справ вистачає.
Таванна: Як і мені ...
Ламара: Ось-ось ... А Заїрі в моєму серці, він завжди буде там, доки я жива.

Входять Пірсіріс, Руса і Аміті. Хошеа і Ніно встають із лави. Пірсіріс Обіймає Хошеа. Руса залишається далеко.

Пірсіріс: Мої очі раді знову бачити тебе, славний Хошеа!
Хошеа: Прийми мій уклін, шляхетний Пірсіріс! (Дивиться уважно на Русу). Здається мені, твій гість, цар урартів не надто радий бачити мене тут ...
Руса: Ти гість Пірсіріса, а не мій. Тут не я вирішую, кого запрошувати. Але скажу так: не дуже я довіряю тим, кого на престол посадили ассирійці.
Хошеа: Тебе можна зрозуміти, великий царю. Твій батько загинув в битві з Тіглатом. Ти повинен ненавидіти ассирійців і тих, кому вони допомагали. Ти можеш вірити мені, а можеш ні. Але я ненавиджу ассирійців неменше тебе.
Руса (іронічно): Тому ти і вбив свого попередника Факея, щоб за допомогою Тіглата сісти на престол?
Хошеа: Факея вбив цар Тіглат. Факей не міг врятувати Ізраїль. Треба було щось робити, щоб на якийсь час припинити нерівну війну.
Руса: І ти вирішив кинутися в обійми ассирийцам?
Хошеа (наступаючи на Русу): А ти хотів, щоб у той день ассирійці перерізали мій народ?
Пірсіріс: Мої поважні гості, великі царі! Добре ж ми починаємо нашу зустріч! Якби тут були ассирійці, вони б пораділи нашим чварам! І ви обидва хочете їх порадувати? (Руса та Хошеа відходять один від одного. Жінки заспокоюються). Що скажеш, гострий мій язик?

Аміті: Ти мене питаєш, таточку?
Пірсіріс: А кого ж ще?
Аміті: А мені здається, таточку, що ассирійці нас слухають ... Подивися уважно: там, в кінці залу стоїть твій полководець Мабаріс, а поруч із ним ассирієць.
Пірсіріс: Де? (Уважно дивиться). Це ще що?! Мабарісе, підійди сюди!

(Підходить Мабаріс, а за ним Шарукін). Це кого ти привів у тронний зал?

Мабаріс: Твій блазень правий, шляхетний Пірсірісе, це дійсно ассирієць, який хоче тобі служити.
Пірсіріс: Ассирієць?! У моїй фортеці?!
Мабаріс:Заспокойся, шляхетний! Невже ти думаєш, що я б привів сюди ворога? Нехай він сам розповість про себе.
Пірсіріс: Говори.
Шарукін: Моє ім'я Шарукін, я син полководця Шарукіна, страченого царем Саламансаром. Мій батько вірно служив царю Тіглату, а син царя безпідставно звинуватив батька в зраді і стратив.
Пірсіріс: Ми чули про це. Чули, що не так і безпідставно.
Шарукін: Саламансар стратив батька за підлим доносом заздрісників!
Хошеа (підходячи до Шарукіна): Я знав твого батька, полководця Шарукіна. Не дуже то ти на нього схожий!
Шарукін: Я схожий на матір.
Руса: Чи так це?
Шарукін: Не вірите мені ... Ну що ж, справа ваша. Можете мене кинути в підземелля або стратити. Додому мені все-одно дороги немає. Там мене чекає плаха. А я хотів служити вам, хотів, щоб Саламансар дізнався, що служу його ворогові, щоб помститися за батька!
Аміті: Ой, не вір ти йому, таточку, очі у нього злі і все бігають... Не вір людям із бігаючими очима!
Мабаріс: Послухай мене, шляхетний Пірсірісе! По дорозі він мені врятував життя, коли ми потрапили в розбійницьку засідку. Навіщо йому було це робити?
Руса: Щоб потрапити в цей палац і послухати розмови, які тут ведуться!
Аміті: А й то, таточку!
Пірсіріс: Ти поклянешся мені за нього головою, Мабарісе?
Мабаріс: Клянуся, мій повелителю!
Пірсіріс: Добре, якщо хоче служити, нехай йде рядовим стрільцем у військо. Чи приймаєш таке моє рішення, ассирійцю?
Шарукін: Сприйму за честь.
Пірсіріс: Перевіримо тебе в бою. Трохи не так – і Марбаріс залишиться без голови! (Дивиться уважно на гостей). Не так ми почали застілля, мої почесні гості. Прошу всіх до столу. (Всі сідають за стіл).
Мабаріс: Мій повелителю, а Шарукіну дозволиш сісти?

Пірсіріс: Нехай сідає, але лише на край. (Підіймає кубок). За нашу коаліцію, коаліцію великих царів проти Саламансара, який бажає гноблення і крові!
Руса: За велику коаліцію!
Хошеа: За довіру між царями, згуртованими сьогоднішнім договором!

До зали входить Мітта. На ній все та ж сукня.

Пірсіріс: Ти запізнилася, Мітто!
Мітта: Але я ж прийшла.
Таванна: Мітто!
Пірсіріс: Сідай, Мітто, поруч з твоїм майбутнім чоловіком. Бо перше, чому ми сьогодні зустрілися, це ваші заручини. (Мітта сідає поруч з Хошеа). Ви гідне і красиве майбутнє подружжя. Правильно я кажу, гострий язик?
Аміті: Ти щось сказав, таточку? Я щось тебе не бачу і не чую.
Пірсіріс: Як це – не бачиш і не чуєш?
Аміті: Як я можу бачити тебе, якщо поруч сидить велика матінка, хіба не їй в цьому царстві вирішувати, красиве це подружжя, чи ні? За нею тебе не видко!

Таванна: Аміті...
Пірсіріс: Але ж мій дурень правий. Він мені нагадав, що тут закінчуються мої повноваження. За столом у палаці Таванни всі рішення залишаються за нею.
Аміті: Ось-ось, таточку!
Руса (сміється): І хто це в давнину у вашій країні вигадав дати цариці стільки прав?
Пірсіріс: Думаю, панкус.
Руса: Чому ти, шляхетний, до цього часу не розженеш цей панкус? Скільки можна дозволяти цьому збіговиську все вирішувати за тебе!
Пірсіріс: Це представники давніх родів. На них тримається і моя влада і влада цариці. Доки ми всі разом - Кархемиш сильний. Порушимо рівновагу, з нами буде те ж, що було колись із великої Хеттією.
Хошеа: Послухайте мене, великі царі! Нічого нам втрачати час на порожні розмови.

Сьогодні мої заручини з прекрасною Міттою, сестрою цариці Таванни. Мій шлях у Кархемиш був неблизьким і часто їздити сюди я не можу – час зараз неспокійний! Із Міттою я хочу побратися не тому, щоб зміцнити наш союз, а тому, що давно її люблю і лише її хочу бачити поруч на престолі Ізраїлю. Тому я пропоную: сьогодні – заручини, а завтра – весілля. Я приїхав сюди зі щедрими дарами. Що скажеш, Пірсірісе?

Пірсіріс: Відповідати не мені, а цариці. Проси її дозволу!

Таванна: Не треба мене просити, я даю свою згоду. Хошеа і так занадто довго чекав.

Хошеа: Дякую, благородна Таванно!

Мітта: А мене хто-небудь запитав? Я до весілля ще не готова!

Аміті: Хто ж повинен питати тебе, Занозо? Ти така маленька, маленька трісочка в пальчику поруч з нашою великою матінкою!

Мітта: Приберіть його з-за столу, ненавиджу! (Вибігає).

Таванна: Не звертай на неї увагу, Хошеа, це передвесільна лихоманка. Ваше весілля – справа вирішена.

Хошеа: Хотілося б, щоб з її боку все було по добрій волі.

Руса (кидаючи погляди на Інанну): Послухай, Таванно, а ця дівка з кинджалом, так і буде весь вечір стояти за твоєю спиною. Нехай або сідає, або йде звідси. Дай їй зрозуміти, що серед гостей тебе ніхто вбивати не збирається!

Інанна: Я піду лише тоді, коли мені накаже цариця!

Таванна: Жди мене біля дверей, Інанно (Інанна відходить до дверей). У нас не прийнято, щоб охоронниця сиділа за столом.

Руса: У нас прийнято, у нас не прийнято!.. Слава богам, що наші предки залишили нам інші традиції.

Пірсіріс (посміхаючись): Не будемо про це.

Ніно (Русі): Я втомилася з дороги. Чи не відпустив би ти мене відпочивати?

Таванна: Зараз ми, всі жінки, розійдемося по своїх покоях. Інанна вас проводить. А я піду, поговорю з Міттою, а потім прийду до тебе, Ламаро.

Ламара: Я буду чекати.

Руса (єхидно): А хіба ти, як тут пак тебе називав Аміті, матінко, ти не залишишся з нами обговорювати справи коаліції?

Таванна (спокійно): Ні, війни і союзи з іншими державами не входять в мої обов'язки. Це вирішує цар.

Руса: Це вирішує цар – то вирішує цариця (під поглядом Пірсіріса). Все-все, мовчу.

Таванна, Ніно і Інанна йдуть. Із жінок за столом залишається лише Ламара.

Руса: А ти чому не йдеш відпочивати?

Ламара: А я не втомилася. Така велика зала й так мало в ній металу. Добре задумано, добре дихати.

Пірсіріс: Приємно це чути. Хоч комусь щось подобатися в нашій державі.

Ламара: А мені все подобається. І над Таванною не сміятися треба, а пожаліти її: хіба можна стільки звалювати на жіночі плечі?

Руса: Не треба волати до моєї совісті, сам знаю, що неправий, але мене так і заносить щось сказати.
Ламара: Як завжди, брате.
Пірсіріс: Не сваріться, будь-ласка. Таванну важко образити... Я пропоную тобі, Русо, і тобі, Хошеа піти в мої покої і там обговорити наші дії.
Мабаріс: Як, шляхетний, ти мені більше не довіряєш?
Пірсіріс: Це коаліція трьох царів, Мабарісе. А ти, якщо не зраджує мені пам'ять, не цар. Краще займися нашим гостем. Визнач, в яку десятку лучників він піде.
Мабаріс: Слухаю,шляхетний.
Пірсіріс: Ви не голодні? (Хошеа і Руса негативно хитають головами). Тоді прошу до мене.

Пірсіріс, Руса і Хошеа йдуть. Ламара залишається за столом. Мабаріс підходить до Шарукіна.

Мамбаріс (тихо, а вухо Шарукіну): Не подобатися мені це все. Йдемо. (Ідуть).
Ламара (встає і підходить до каміна): Навіщо тут камін? Адже і так в цій країні тепло. А може вони мерзнуть навіть у таку спеку? Так, Пірсіріс гарний собою. Можу зрозуміти тепер Ніно, колись вона була в нього так закохана. Дійсно шляхетний. Мій брат поступається йому. (Думає). Але навіть Пірсірісу не вдалося б витіснити з мого серця Заїрі. Заїрі був особливий! Як би я хотіла возз'єднатися там з тобою, в царстві бога Халді! Але Халді не поспішає взяти мене до себе ... І все-таки правильно, що я сюди приїхала. Поїздка відволікає від тяжких дум. Цікава країна, цікаві звичаї. Треба буде все записати. (Сідає за стіл і починає їсти виноград).

До зали входить Шарукін. М'якою котячою ходою підходить до Ламари.

Шарукін: Смачний виноград?
Ламара: Я не розмовляю з ассирійцями.
Шарукін: Чому?
Ламара: Я не відповідаю на їхні запитання. І це останнє, що злетіло з моїх уст.

Встає, щоб піти, але Шарукін перегороджує їй шлях.
Шарукін: Постій, о незрівнянна! Ти пронизала моє серце з першого погляду! Скажеш одне слово і я кину весь світ до твоїх ніг! Не буде жінки щасливішої тебе , присягаюся!

До зали входить Мітта. Оцінює ситуацію. Потім швидко підходить до Шарукіна і Ламари.

Мітта: Дай їй пройти, Шарукіне!

Шарукін відступає. Ламара швидко йде. В кінці зупиняється і кидає погляд на Мітту і Шарукіна.

Ламара: Дякую тобі, Мітто! (Швидко йде).
Мітта: Я так і думала, ти закохався в неї, ассирійцю!
Шарукін: Ще не бачив жінки прекрасніше і недоступніше.

Мітта: Я бачила, як ти дивився на неї за столом. Не ти перший на неї так дивився! Але не сподійвайся, ти її не отримаєш!
Шарукін: Чому це?
Мітта: Вона втратила нареченого, якого пристрасно любила. Вона дала обітницю безшлюбності своєму богові Халді.
Шарукін: Як може в безшлюбності пропадати така краса?.. А чому вона так не виносить ассирійців?
Мітта: Вони вбили її нареченого... Залишимо розмову про неї, тобі її не бачити. Я прийшла поговорити про мене.
Шарукін: Про тебе? І про що ж це?
Мітта: Ти ж не просто тут, чи не так? Ти не збираєшся в армію Пірсіріса, вона тобі не потрібна. Ти сюди прибув, щоб щось винюхати!
Шарукін: А ти занадто здогадлива, як для жінки. Але до чого тут ти?
Мітта: Слухай мене в обидва вуха, ассирійцю. Я хочу з тобою втекти. Мене чекає весілля з Хошеа, а мені це непотрібно. Хошеа – не мій чоловік. Та й Ізраїлю довго не бути на цій землі. Хіба не так! Твої ассирійці його знищать.
Шарукін: Думаю, що так. Але чому ти хочеш зі мною втекти? Тут твій будинок, твоя сестра-цариця?
Мітта: Що тобі відомо про мої муки? Царицею повинна була стати я! Я була уготована в дружини Пірсірісу, я кохала його! Але аристократи на панкусі

запропонували Пірсірісу вибрати з двох сестер і він вибрав Таванну. Чому він так зробив, до цього часу не зрозумію. Адже жодну з нас він не любив!

Шарукін: Ти його досі любиш?
Мітта: Ні. Зараз він мені здається просто жалюгідним. Шляхетний Пірсіріс, повністю залежний від влади моєї замороженої сестри!
Шарукін: Але навіщо тікати зі мною?
Мітта: Ти перший, хто мені сподобався за це довгий порожній час. Я хочу бути твоєю і з тобою!
Шарукін: Але ти не знаєш, хто я ... Раптом я просто жебрак?
Мітта: Жебрак? О ні! Ти б їй не пропонував весь світ... Я тобі пропоную себе і цей світ, який я тобі допоможу завоювати!
Шарукін: Цікава пропозиція! Жінка завоює для мене світ...
Мітта: Зволікати нам не можна! Скоро повернутися царі і тоді буде пізно. Я тебе виведу таємним підземним ходом, про який знає лише Таванна і я! Ти ним завжди зможеш сюди таємно повернутися! Отже... Твою руку!
Шарукін: Ось тобі моя рука! (Тікають). **Завіса.**

Дія 2.
Картина друга. Ніневія.

Тронна зала з білого каменю в Ніневії. Три високих сходинки ведуть до підвищення трону, облицьованого золотом і лазуритом. Трон і зала порожні. Входять Шарукін і Мітта. Обоє в дорожньої білому одязі. Вигляд у них втомлений.

Шарукін: У тебе якийсь байдужий вигляд. Ти не вражена?
Мітта: Я дуже втомилася, Шарукіне. Три дні безперервної дороги на конях: не кожен чоловік таке витримає!
Шарукін: Але ти ж сама хвалилася своїм здоров'ям!
Мітта: Так, здоров'я у мене відмінне, але я ніколи стільки не була в дорозі... Не сердься, я дійсно вражена. Я була впевнена в тому, що ти знатний ассирієць, але що ти молодший брат царя Саламансара, син великого Тіглата... Такого не малювала навіть моя уява.

Шарукін: Незаконний син Тіглата, син рабині, яку батько дуже любив, але не міг узяти в дружини ... Але мій батько був великою людиною і не кинув мене напризволяще! Перед смертю він заповів своєму законному синові Саламансару призначити мене верховним полководцем! Але мені цього мало.
Мітта: Я знаю, ти мрієш бачити у своїх ніг весь світ ...
Шарукін: Не просто світ, а знищений світ. Всі відомі території повинні бути заселені ассирийцами. Інші народи, які не захочуть добровільно стати рабами, а чинитимуть опір, будуть стерті з цієї землі!.. Що так дивишся на мене? Страшно стало?
Мітта (приховуючи жах): Та ні, просто намагаюся осягнути тебе ...
Шарукін: Ну-ну, спробуй…

До зали входить цар Саламансар. Застигає від подиву, побачивши Шарукіна.

Саламансар: Ти де був? Ми збилися з ніг, шукаючи тебе! Уже вирішили, що це підступи ворогів і тебе викрали ...
Шарукін: Я зараз все поясню, дозволь лише відпустити в мої покої цю жінку, вона дуже втомилася.
Саламансар (підходячи до Мітти): Ану, покажи своє обличчя... Дуже красива! Звідки ти її привіз?
Шарукін: Не повіриш, це сестра цариці Таванна, дружини шляхетного Пірсіріса!
Саламансар: Як? Ти побував в Кархемиші?! І я нічого про це не знаю ?!
Шарукін: Ця жінка стане моєю дружиною. А зараз дозволь відпустити її і ми почнемо серйозну розмову.
Саламансар: Нехай йде.
Шарукін: Іди до покоїв, де ми залишили дорожні речі і чекай мене там. (Мітта йде).

Саламансар: Ти зібрався до хеттів і нічого мені про це не сказав? Ти хоч розумієш, що могло трапитися?!
Шарукін: Але ж нічого не трапилося, більше того, я тепер знаю, на що здатний кожен із наших супротивників. Мені так хотілося подивитися кожному з них в обличчя!
Саламансар: Ти їх всіх бачив? Хто тобі допоміг?
Шарукін: Полководець Пірсіріса, Мабаріс. Він скоро буде тут. Ми з Міттою кинули його, виходу не було. Але він вправний воїн і стратег, він до нас проб'ється і буде нам потрібен.
Саламансар: Ти довіряєш йому?
Шарукін: Без найменших вагань! Він чимось дуже ображений на царя й царицю.
Саламансар: Ну і що ти бачив?
Шарукін: Твій спокій, брате, і бажання миру призвели до того, що склалася коаліція проти нас! Як вони будуть діяти, я не знаю: три царі радилися за зачиненими дверима. Але на що здатний кожен із них, вже це я побачив точно!
Саламансар: Хто увійшов до коаліції?

Шарукін: Пірсіріс, Руса і Хошеа.
Саламансар: Хто її очолює?
Шарукін: Думаю, Пірсіріс.
Саламансар: Негідники! Нехай Пірсіріс завжди був сам по собі, але Хошеа і Руса!.. Хошеа на престол посадив наш батько, а він... А з Русою ми вклали перемир'я!
Шарукін: Ти наївний, царю! Ти думав, Руса пробачить нам вбивство свого батька? А ці ізраїльтяни! Хіба можна їм коли-небудь вірити? Вважають себе і свого бога над усіма!
Саламансар: Ти дуже засмутив мене. Я думав, імперія має право на благодентво, але ні! У Вавилоні Еллади-ед-дін підняв повстання, а тут ще ці..
Шарукін: Я не засмутив тебе, я просто відкрив тобі очі й розкрив змову!
Саламансар: Так, ти правий, на раді продовжимо розмову... А ця дівчина, ти дійсно збираєшся з нею одружитися?
Шарукін: Так, вона мені в пару! Сміливa й відчайдушна.
Саламансар: І гарна! Вітаю, тобі вже давно було пора мати гідну дружину, а не витрачати запал на дівок.
Шарукін: Якщо вона тобі сподобалася, можу поступитися правом першої ночі, як старшому братові й царю.
Саламансар: Та ні, я поважаю твої бажання... Та постривай, щось не так... Ви вдвох пройшли такий довгий шлях і ти з нею не був?
Шарукін: Уяви собі, бажання не було.
Саламансар: Знаючи тебе, дуже дивно... Що сталося?
Шарукін: Я вперше покохав... Але не її, не Мітту. Це була сестра царя Руси - зарозуміла, неприступна й шалено красива... Але я до неї доберуся!
Саламансар: Послухай, Шарукіне! Без мене більше ні кроку! Я забороняю тобі довільні дії, навіть якщо вони на користь країні.
Шарукін (виходячи із заціпеніння): Як накажеш, царю!
Саламансар: До зустрічі на раді. (Йде).

Шарукін (один): Немає тієї сили, яка б мене втримала! І вже точно не ти, брате! Мені правити світом, а не тобі!

До зали входить Тархунах. Вклоняється Шарукіну.

Тархунах: Мій повелителю!
Шарукін: А, це ти... Дуже добре, що прийшов, я вже збирався за тобою посилати. Зілля готове?
Тархунах: Так, мій повелителю, готово кілька зіль. Одне – миттєвої дії, інше – середньої, останнє – дуже повільної.
Шарукін: Миттєвої дії не годиться, запідозрять у вбивстві! Нам це не потрібно. Середнє – це як?
Тархунах: Тижнів зо два-три ... Болі в животі, відраза до їжі, блювання, випадання волосся... людини не стало.

Шарукін: Теж не те... А останнє?
Тархунах: Місяців зо три-чотири. Людина починає чахнути, худнути. Ніяких болів. Пропадає інтерес до життя, пропадають бажання, дратують навколишні і в кінці – смерть уві сні. Це зілля потрібно давати малими дозами в їжу тривалий час.
Шарукін: Те, що потрібно. Але є ще одне питання: чи хтось серед твоїх кухарів, кому ти довіряєш, як собі?
Тархунах: За гроші люди здатні зробити все, мій повелителю, а ризик тут дуже малий.
Шарукін: Я щедро заплачу, навіть не думай про це, аби не розбовтали...
Тархунах: Не бійся, будуть гроші – буде мовчання. Але чому не я?
Шарукін: Ти мені потрібен для іншого: ти сьогодні ж підеш до Самарії. Ти ж родом звідти?
Тархунах: Так, мій повелителю.
Шарукін: Там тебе вже ніхто не пам'ятає. Скажи, що куховарив на морських суднах. Покажи Хошеа, що ти вмієш. Упевнений – тебе візьмуть в царські кухарі!
Тархунах: Мені треба отруїти Хошеа?
Шарукін: Дурню, ні, звичайно. Мені доки не потрібен незнайомий цар на престолі. Вивчиш всі підземні ходи під Самарією. А я тобі дам знак, коли прибуду.
Тархунах: Я міг би, але я бідна людина...
Шарукін: Знову гроші-гроші! Якби в цьому світі все вирішували лише гроші! Отримаєш, скільки треба! Збирайся в дорогу і готуй собі заміну!

Тархунах йде. Шарукін ще деякий час перебуває в роздумах, потім теж йде. У залі з'являється Мітта.

Мітта: Ну що ж, отримала те, що хотіла. Стану царицею Ассирії. Буду мати чоловіка, який викликає в мені бажання. Мій чоловік завоює світ і знищить усіх моїх ворогів. Та чи буду я щаслива? Чи полюбить він мене? Ні, не полюбить, доки жива Ламара. Тут необхідно подумати ... Сюди йдуть. Це не Кархемиш, треба бути в моїх покоях (Тікає).

Виходять Шарукін і Мабаріс.

Мабаріс: Не чекав я, що ти так мене кинеш! Я мало не розплатився головою.
Шарукін: А я не очікував, що ти так швидко прийдеш! Ти дійсно майстерний воїн і вершник. Ну, не сердься на мене, вибору не було. Але я був в тобі впевнений! Розповідай, що там було після мого зникнення?
Мабаріс: Тебе б не кинулися, якби не пропала Мітта. А вас удвох бачила Ламара. Вона й розповіла все Таванні. Лише вона пішла до неї з розмовою, я зрозумів: настав час тікати, доки не пізно. Я осідлав коня, взяв запасного і в путь. І ось я тут.
Шарукін: Ламара... Знову вона. Вона так на нас з Міттою подивилася тоді.
Мабаріс: Навіщо ти вивіз Мітту, якщо закохався в Ламару?
Шарукін: Між любов'ю і дружинами потрібно проводити межу... Мітта – гідна мене

дружина. Їй потрібна влада, як і мені, але при цьому вона любить мене! А до Ламари я доберуся. Не хоче вона мене, бач! Вона буде в моїх руках в щоб не стало! .. Годі, час будувати плани! **Завіса.**

Картина третя. Кархемиш.

Та же тронна зала Біт-хілані. Стіл не накритий. Трон порожній. Пірсіріс сидить на лаві і тримає в руках глиняну табличку з текстом. Поруч із ним на підлозі сидить Аміті.

Аміті: Що тебе мучить, таточку? Все читаєш і читаєш...
Пірсіріс: Все повторюється в цьому світі... Одні імперії знищують, інші виникають... Була колись Велика Хеттія, яку боявся навіть Єгипет. І чим це скінчилося? Сини царя Хаттусилі не поділили між собою владу, розв'язали війну. А тут прийшли дикі мешканці моря і знищили цих дурних синів. І що залишилося від хетів? Лише ми! Один Кархемиш. Він не повинен зникнути, розумієш?
Аміті: Але ти ж не дурний син царя Хаттусилі, правда, таточку?
Пірсіріс: Не знаю... Іноді я собі здаюся більше, ніж дурним. Ось покинув мене мій полководець, а чому? Тому, що я йому пригрозив відрубати голову! А може він і не винен, може він дійсно повірив цьому ассирійцю. Людям властиво помилятися. А я без нього, як без рук!
Аміті: Ти не шкодуй, таточку, про нього. Якщо покинув тебе, значить совість нечиста.

До зали стрімко входять Руса та Ніно. Пірсіріс від несподіванки схоплюється з лави.

Пірсіріс: О боги! Чому не попередили про ваш візит?
Руса (обіймаючи його): Самі не очікували. Ми були з Ніно в Мідії і там нас нагнала звістка, що цар Саламансар дуже хворий. Сини його ще малі. Хто прийде до влади – невідомо.
Пірсіріс: Що тобі цей Саламансар?
Руса: Ти не розумієш? Він дав нам тимчасове перемир'я.
Пірсіріс: Тимчасове, і не більше. Ніяким ассирийцам вірити не можна!

Руса: Ти чув про повстання у Вавилоні?
Пірсіріс: Чув. Але ассирійці там зазнали невдачі.
Руса: Твої відомості застаріли, шляхетний! Ассирійці вже придушили повстання і якийсь Шарукін, їхній полководець, стратив Алла-ед-Діна.
Пірсіріс: Шарукін?
Руса: Ось-ось! Чи не той це Шарукін, який був у тебе за столом? Та є відомості ще цікавіше: кажуть, цей Шарукін не хто інший, як незаконний син покійного Тіглата і брат Саламансара.
Пірсіріс: Ти хочеш сказати, що син Тіглата сидів у мене за столом?
Руса: Не знаю. Може це був і не він. Ми цього сина Тіглата не бачили... Але небезпека занадто велика.
Пірсіріс: У тебе є ще якісь відомості?
Руса: Так. Цей Шарукін збирається походом на Ізраїль. Треба попередити і підтримати Хошеа.
Пірсіріс: Я не зможу цього зробити. Він порвав з Кархемишем договір після того, як зникла Мітта. Він мені не вірить. Я кілька разів намагався.
Руса: Я написав йому листа, але він не відповів. Як Хошеа не розуміє, що зараз не до особистих образ! Нам треба бути разом.
Пірсіріс: Лише разом! Ви, напевно, втомилися з дороги? Я дам розпорядження накрити стіл.
Руса: Ні, шляхетний, ми не голодні і нам ніколи. До заходу ми від'їжджаємо в Муцацир. Треба подвоїти охорону царської скарбниці.

До зали входить Інанна. Опускає голову в знак вітання.

Інанна: Моя цариця запрошує царя урартів Русу для важливої розмови.
Руса (здивовано): Мене?
Інанна: Цариці стало відомо, що цар урартів прибув до Кархемишу й вона вважає, що розмова не терпить зволікань.
Пірсіріс: А чому Таванна сама сюди не завітає?
Інанна: Вона сказала, що буде говорити з царем віч-на-віч.
Аміті: Бідна матуся! В її обов'язки вже стало і це входити?
Інанна: Твої низькі натяки тут недоречні, блазню!
Руса (спантеличено): Що скажеш, Пірсіріс?
Пірсіріс: Іди. Я на це дивлюся абсолютно спокійно. Якби Таванна хотіла тебе покликати для іншого, то вона покликала б інакше. А ще ця Інанна все одно вам буде псувати бесіду, стоячи з кинджалом у тебе за спиною.
Аміті: Це точно, таточку!
Ніно (сміється): Мила ж буде бесіда!
Руса: Я йду, і залишаю на тебе Ніно, але без кинджала за спиною (Сміється).
Ніно: Зате з гострим язиком.

Інанна і Руса виходять. Пірсіріс тихо сміється.

Аміті: Хоча б щось за останній час повеселило тебе, таточку.
Пірсіріс: Воїстину повеселило... Ти не хочеш вина і фруктів, Ніно?
Ніно: Не відмовлюся.

Пірсіріс встає, наливає їй вина і подає крихітний піднос із фініками.

Ніно: Ти не хочеш, шляхетний, попросити свого блазня піти, щоб ми теж з тобою могли поговорити віч-на-віч?
Пірсіріс: Що? Дуже цікаво! А це не порушення обумовлених правил?
Ніно:Не смішно, шляхетний!
Пірсіріс (стаючи серйозним): Гострий язик, піди.
Аміті (ображено): І куди ж Аміті діватися? Матінка зайнята, таточко теж... Аміті нікому не потрібен.
Пірсіріс: Іди, я сказав.

Аміті йде. Пірсіріс сідає на лаву поруч із Ніно.

Пірсіріс: Я тебе слухаю.
Ніно: А ти мені нічого не хочеш сказати, Пірсірісе? Як ти жив усі ці роки, після того, як наші шляхи розійшлися? Не хочеш запитати мене, як жила я з тієї години, як ти підкорився рішенню панкуса, що чужеземка не може стати твоєю дружиною.
Пірсіріс: Тобі не варто було б ворушити минуле, Ніно. Я тебе любив і ти це чудово знаєш. Я боровся з радою панкуса скільки міг. Але мені відмовили. Ти думаєш, мені було легко, коли моє щастя, моя любов і моє життя – все руйнувалося!
Ніно: У тебе був вибір!
Пірсіріс: Який вибір?! Кинути все – батьківщину, старого батька, який покладав на мене всі надії, зрадити Кархемиш, і тікати з тобою в Тушпу? Це не вибір! Це зрада!
Ніно: Ти не змінився. Ти ні про що не шкодуєш...
Пірсіріс: Що ти знаєш про мене з того часу, коли бачилися востаннє... Звідки ти знаєш, як мені було?... Але це мій тягар. Як ти жила всі ці роки, Ніно?
Ніно: Треба ж, запитав... По-різному. Спочатку було дуже важко бути дружиною Руси. Потім звикла. Потім стало здаватися, що навіть люблю його. Доки знову не побачила тебе. Тут в мені все перевернулося і зрозуміла, що кохання в житті буває лише раз.
Пірсіріс (бере її за руку): Нам не потрібно більше бачитися, Ніно.
Ніно (кладе свою руку на його руку): Ти правий, це занадто боляче. (Несподівано встає). А ми більше й не побачимося, шляхетний. Я чекаю дитину. Руса ще про це не знає. Ти перший, кому я сказала цю новину.
Пірсіріс: Він буде щасливий, безсумнівно. Я йому заздрю. У мене немає спадкоємця, та й чи буде, не знаю.

Повертається Руса. Зупиняється і уважно дивиться на Ніно і Пірсіріса.

Руса: Що ти такий похмурий, шляхетний? Це моя дружина не зуміла тебе розважити бесідою?

Пірсіріс: Це я її не зміг розважити (Веселіше). Ну, і що цариця?
Руса: Більше ніколи не буду підсміюватися над нею. Ламара права: на її плечах занадто великий тягар. Але вона мені дала багато мудрих порад, як готувати городян і селян до тривалої війни, як зробити, щоб не було голоду, як уникнути тривалої облоги.
Пірсіріс: Вона така. Її довго цьому вчили.
Руса: Ну все, нам вже час. Тримаємо зв'язок через гінців і підземні ходи.
Пірсіріс: Спробуй все-таки налагодити мир з Хошеа.
Руса: Спробую (обіймаються).
Пірсіріс: Прощайте. Сподіваюся, що побачимося.
Руса: Інакше й бути не може!

Руса та Ніно йдуть. Ніно на мить зупиняється і кидає прощальний погляд на Пірсіріса. Той вловлює його.

Аміті: Ну що бесіда з колишньою коханою? (Пірсіріс робить безнадійний знак рукою). Таточку, час лікує будь-які рани і твою майже залікував. Просто два її приїзди тобі про все нагадали.
Пірсіріс: Ти правий.

До зали входить Таванна. За нею йде Інанна. На обличчя Пірсіріса з’являється недобрий вираз.

Таванна: Я хотіла б поговорити з тобою, шляхетний ...
Пірсіріс (перебиваючи): Так, я теж би хотів з тобою поговорити. До чого весь цей маскарад?! Чому ти просто не прийшла до нас і не розповіла тут в тронному залі, що треба робити Русі?
Інанна: Не личить цареві говорити з царицею в такому тоні!
Пірсіріс:Замовкни!
Таванна: Помовч, Інанно. Мені потрібно було спокійно поговорити з Русою. А тут би я знову вислуховувала ваші жарти з приводу моїх прав і обов'язків. Те, що не викликає подиву в нашій країні, чужинців дратує.
Пірсіріс: Раніше тебе це не напружувало. Ну, відкрий своє справжнє обличчя! Ти ж просто хотіла, щоб я поговорив наодинці з Ніно! Хто тебе просив?! Ніно? Ламара?
Таванна: Ніхто. Я в минулу вашу зустріч бачила, як ви обоє страждаєте від того, що не можете поговорити, я вирішила ...
Пірсіріс (кричить): О боги! Благодійниця знайшлася!!! По-твоєму, без тебе я б не міг розібратися в своїх почуттях! Краще б в наших стосунках спробувала розібратися!.. Тоді, на панкусі, я обрав тебе. Ти ні разу не запитала мене, чому я це зробив? Тобі завжди ніколи було! Світ тоді йшов у мене з-під ніг. Я побачив твоє лагідне обличчя й подумав: може бути з нею я знайду спокій і умиротворення душі... Як я помилився! Ти

все вирішувала сама і зараз за мене прийняла це рішення. Ти ж краще знаєш, що мені треба, чи не так?!
Таванна: Пірсірісе...
Пірсіріс: Подивися мені в очі! Чому ти ніколи не підійшла до мене з ніжністю і любов'ю? (Хапає її за плечі). Чому, скажи мені?!
Інанна (вихоплює кинджал і приставляє його до горла Пірсіріса): Зараз же відпусти царицю!
Пірсіріс (відпускає Таванну і стрімко повертається до Інанни): Ну, всади в мене цей кинджал! Напевно, це мені й треба! (Інанна вагається). Не можеш, доблесна войовнице ... Не хочу більше нікого бачити і до мене нікому не заходити!!! (Вибігає).
Інанна: Моя царице ...
Таванна: Іди... .Я наказую тобі залишити мене одну (Інанна йде).

Таванна опускається на коліна, закриває обличчя руками і плаче.

Аміті: Поплач, матінко, сльози полегшать душу. Поплач і подумай, адже ще не пізно все змінити ... **Завіса.**

Картина четверта. Самарія.

Низькі кам'яні склепіння палацу Хошеа в Самарії. За маленьким круглим столом сидять Саламансар і Хошеа. Саламансара не впізнати: його очі запали, обличчя бліде. Хошеа сидить в похмурому настрію.

Хошеа: Чому вони не відновлюють бій?
Саламансар: Не знаю. Мій брат непередбачуваний.
Хошеа: Я був неправий по відношенню до тебе, пробач. Я прикривався вибором мого народу, а насправді лише хотів одноосібної влади над ним.
Саламансар: Зараз важко вирішити, хто правий, а хто неправий. Я намагався слухатися свого батька, але не хотів бути схожим на нього. Я хотів будувати, а не воювати. Я

уклав перемир'я з найлютішим ворогом Ассирії - Урарту. І де ж подяка? Руса в коаліції проти мене. Поясни мені, Хошеа, що вас так всіх напружувало в моїй владі? Адже ви не платили великі податки: І мій намісник в Ізраїлі просто контролював твої дії, він не мав реальної влади.

Хошеа: Ти уособлював імперію, а імперія для народів, які раніше мали незалежність, завжди зло.

Саламансар: Але ж бути в імперії безпечніше, тим більше в такі смутні часи? Твоя армія розбита! Що зараз чекає на тебе – вірна загибель.

Хошеа: Я думав, все буде не так.

Саламансар: Всі ми сподіваємося невідомо на що. Спасибі, що дав притулок мені. Коли я дізнався, що моя армія збунтувалася проти мене і проголосила царем Шарукіна, мені не хотілося жити. Зрозуміло, хворий цар для них не цар.

Хошеа: Подякуй своєму кухарю. Це він мене переконав. Якби я від самого початку знав, що він працював у тебе, то не пустив би його до палацу. Але він швидко став для мене незамінним. А потім зізнався: сказав, що втік від Шарукіна, передчував щось недобре.

Саламансар: Я теж щось передчував, але не надавав цьому значення. У Шарукіна немає почуття обов'язку перед рідними, він завжди був сам по собі.

Хошеа: Ти думаєш, він тебе теж прибере?

Саламансар: Не знаю. Але впевнений – йому відомо, що я тут.

З темного проходу в кімнаті виростає тінь Шарукіна. Він одягнений в чорне й обличчя прикриває капюшоном чорного плаща. В руках його меч. За ним з'являється Мабаріс, одягнений так само.

Хошеа (онімів): Як ?! Як ти проник сюди?

Шарукін: Бідний Хошеа. Ти думав, що випадково мій кухар опинився у тебе в палаці? Нічого випадкового не буває. Це я його сюди прислав. Він все тут вивідав й особливо розташування підземних тунелів. Так що моя армія з хвилини на хвилину буде в місті.

Саламансар: Негідник, низький бастард!

Шарукін: Ось-ось... В твоєму тоні завжди звучала зневага, коли ти звертався до мене, з найменших років. Я цього довго виносити не міг. Я просто чекав моменту. Та ти теж попався в мою пастку, Саламансаре! Ти думаєш, що ти випадково тут? Ти такий же дурень, як і Хошеа. Ти тут помреш.

Саламансар: Я знав, що ти мене вб'єш.

Шарукін: Я? О ні. Ти здохнеш сам. Тархунаху! Тархунаху, де ти?

З'являється Тархунах. Вигляд у нього переможний.

Тархунах: Я тут, мій повелителю.

Шарукін: Скільки залишилося жити моєму брату?

Тархунах: День-два, не більше. Отрута вже дійшла до мозку й поглинає його.

Саламансар (намагається піднятися): Негідники, змії в моєму власному домі!

(Падає на лаву).
Шарукін: Сиди, Саламансаре, насолоджуйся останніми годинами життя, ми тебе не чіпатимемо. А не хочеш запитати мене, чому я захотів, щоб ти був тут? Знаю, що хочеш. Це буде дуже природно виглядати: цар загубився в битві при Самарії, а далі знайшли його мертве тіло.
Хошеа: Кодло, зрадливе кодло!
Шарукін (шипить): Мовчи, Хошеа, тобі так не пощастить. Ти зрадив мого батька, який посадив тебе на цей трон. Твій народ чинив мені опір і багато ассирійських солдатів загинуло. У цьому світі крім ассирійців всі повинні бути рабами, або просто не бути! Не хапайся за меч, Хошеа, воїн з тебе нікудишній (Мабаріс приставляє меч до його горла).
Хошеа: Що зі мною буде? Ви мене вб'єте?
Шарукін: Це було б дуже просто. Ми осліпимо тебе і кинемо в асірійську в'язницю. Час від часу будемо показувати іншим для науки: ось що з ними буде, якщо мені не коритися.
Хошеа: Сміється той, хто сміється останнім. Шляхетний Пірсіріс і цар Руса об'єднаються і знищать тебе!
Шарукін: Не об'єднаються і не знищать. Я тобі відкрию таємницю, ти все одно вже про це нікому не скажеш: мені не потрібна була Мітта, але я її вивіз спеціально. Я бачив, з якою пожадливістю ти дивився на неї. Лише так можна було посварити вас з Пірсірісом. А Русі ти ніколи не був потрібен.
Хошеа: Який же я був дурень!
Шарукін: Це точно. А тепер я розведу Пірсіріса і Русу.
Хошеа: Не розведеш, вони друзі навіки. Тобі їх не посварити.
Шарукін: А я й не буду їх сварити. Я просто не дам їхнім військам з'єднатися.
Саламансар (задихаючись): Треба було задушити тебе в колисці!
Шарукін: Запізнився, братику, на тридцять років спізнився! (Думає). Мені це набридло. Мабарісе, Тархунаху! Розведіть їх по різних кімнатах і закрийте. Моєму братові налийте води. Нехай відійде без мук.
Мабаріс: А Хошеа?
Шарукін: Не давати ні їжі, ні пиття! Завтра осліпимо його публічно! Виводьте їх і повертайтеся!

Мабаріс і Тархунах відводять Саламансара і Хошеа. У вікна доносяться захоплені і торжествуючі вигуки ассирійської армії.

Шарукін: Ось він, довгоочікуваний момент, заради якого варто було жити! Мене прославляє армія, я верховний правитель Ассирії. Переді мною або на коліна, або до своїх богів в інший світ!

Повертаються Мабаріс і Тархунах.

Тархунах: О великий Шарукіне, твоє веління виконано!
Мабаріс: Які подальші плани і накази?

Шарукін: Наступна дорога - в Кархемиш! Та там не буде так легко, як з Хошеа, бо у хеттів сильна армія і Пірсіріс – великий полководець і воїн.
Мабаріс: Я це знаю. Я б не хотів вийти з ним на поєдинок!
Шарукін: Я поважаю цього ворога, але знаю, що він не скоритися.
Мабаріс: За що ти його поважаєш?
Шарукін: Коли я з'явився там, у палаці Кархемишу, він не покарав мене, в його погляді не було презирства, а лише занепокоєння й недовір'я. Я відчув у ньому благородну силу. Якщо стане на коліна – прощу.
Мабаріс: Він не стане.
Шарукін: Знаю. Не можна допустити його об'єднання з Русою. Тархунаху! Кораблі Хошеа знаходяться в гавані?
Тархунах: Так, мій повелителю! Кораблів багато і всі на плаву.
Шарукін: Прекрасно! Від мого імені накажи полководцю Умбару вантажити коней і зброю на кораблі. Використаємо ізраїльських мореплавців. По морю Заходу хай вийдуть в Темне море і нанесуть Русі удар у Закавказзі. Ми зробимо такий обхідний маневр. Руса підтягне всі сили туди ...
Мабаріс (перебиває): А ми вдаримо по ньому з тилу!
Шарукін: Слухати не вмієш! Ми ще не готові до війни з Русою. Умбару просто відверне його увагу і відпливе назад на кораблях. А ми в цей час вдаримо по Кархемишу! І нехай нас бережуть боги!
Мабаріс: Нехай бережуть боги!
Шарукін: Тархунаху, готуйся відбути до Кархемишу й потрапити до палацу Пірсіріса. Він тебе не знає. Здивуй його своїми стравами!
Тархунах: Як накажеш, повелителю.
Шарукін: Уважно послухайте те, про що зараз скажу. Мій далекий пращур, великий цар, чий прах вже спочиває понад дві тисячі років, на півдні між великими річками створив першу імперію. Як звали його спочатку, мені не відомо. Але коли йому вдалося підкорилися всі народи, він назвав себе Саргоном, що стародавньою мовою Аккада означало «цар істинний». Йдучи на ворога, він його попереджав: «Я йду вас знищити». То були благородні часи. Мені це благородство ні до чого. Цей Саргон володів лише частиною землі, яку зараз маю я. Але мені підкориться весь світ. І я не збираюся нікого попереджати про мій прихід. Скрізь я буду з'являтися раптово, як з'явився сьогодні. Я не буду говорити, що йду на нього. Я так скажу: «Я вже тут і я прийшов вас знищити!»

Завіса.

Дія 3.

Картина п'ята. Кархемиш.

У тронну залу палацу Кархемиша буквально ввалюється Пірсіріс. На ньому військові обладунки. Його обличчя в крові. Він знімає з себе шолом і налокітники, кидає в куток меч, витирає рукою кров з обличчя. З іншого боку до нього швидко підходить Аміті.

Аміті: Ну що, таточку? Де ассирійці?.. Тобі зле?

Пірсіріс: Дурниці, подряпина... Мені дуже добре! Ассирійці розбиті. Але й наших полягло чимало! Я хотів зустрітися з Шарукіном, я шукав його, але марно... Він так і не з'явився!

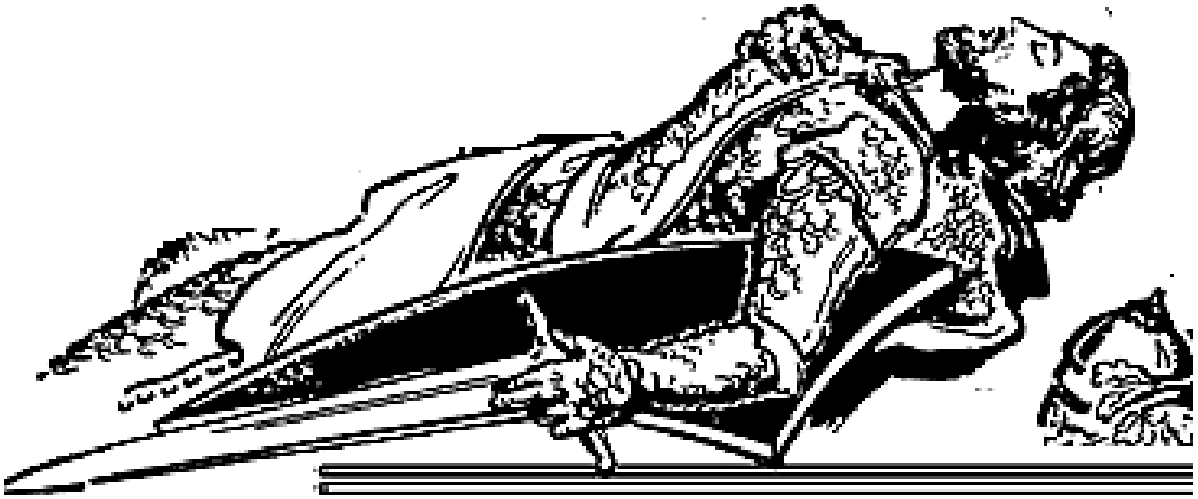

Аміті: Ти хіба дурень, таточку? Який розумний воїн вийде з тобою на двобій?
Пірсіріс: Тепер я точно впевнений – це був той Шарукін, що сидів у мене за столом! Він приїхав, щоб подивитися на всіх нас і внести між нами клин. Першою жертвою став Хошеа.
Аміті: А я тобі казав, таточку! Не вір цьому ассирійцю, аж надто у нього очі бігали!.. А де ж твій Руса, чому не прийшов на допомогу?
Пірсіріс: Таванна отримала таємний лист від Ламари, що на Русу напали ассирійці, які прибули по Темному морю в Закавказзя. Вони вдарили по Русі раніше, ніж напали на мене. Він не зміг зманеврувати військами.
Аміті: Ти впевнений, таточку, що небезпека минула?
Пірсіріс: Майже впевнений. Проте ніколи ні в чому не можна бути впевненим.

До зали входить Таванна. Вона бліда, але вигляд у неї рішучий. Інанни поруч з нею немає.

Таванна: Ти живий... Хвала богам! Ти поранений ...
Пірсіріс: Подряпина! Я живий, але скільки хеттів полягло! Битва була нерівною, але ми виграли!
Таванна: Я хочу поговорити з тобою, шляхетний!
Аміті: Мені піти?
Пірсіріс: Чому це? У Таванни немає особистих до мене питань. А де ж твоя захисниця?
Таванна: Я їй наказала залишитися в моїх покоях.
Пірсіріс: Навіщо? Тобі ж некомфортно, коли за твоєю спиною не махають кинджалом?
Таванна: Пірсірісе, будь ласка, пробач мені ...
Пірсіріс (вражений): Пробачити? За що? За розмову з Русою?
Таванна: Ні, за всі ці роки нашого життя... Можеш мені не вірити, та я завжди тебе

кохала. Але я не знала, як мені бути. Тоді на панкусі ти вибрав мене, а не Мітту. Ти дуже довго на нас дивився, а Мітта в цей час кидала на тебе пристрасні погляди. Потім ти рішуче взяв мене за руку і сказав: ця буде моєю дружиною! І я зрозуміла: твоя душа зайнята іншою жінкою і ти не хочеш, щоб до тебе лізли зі своєю пристрастю і любов'ю. Тому ти і вибрав мене. І я намагалася тебе не турбувати.
Пірсіріс (бере її руки в свої): Ти все правильно тоді зрозуміла, Таванно! Ти завжди була розумнішою за мене. Але час змінює багато, і якими б сильними не були почуття, вони проходять. Так, зустріч з Ніно мене сильно схвилювала, та після нашого розставання я ясно зрозумів: більше я її не кохаю. Навіть моє сильне почуття до неї зітер час.
Таванна: Це правда, шляхетний?
Пірсіріс: Істинна правда. І саме ти допомогла мені в цьому розібратися. Пробач мене, Таванно! Сьогодні, коли смерть так виразно дивилася мені в очі, я усвідомив одне: ти мій надійний тил і більше мені ніхто не потрібен! Я не помилився у виборі між сестер!
Таванна (зі сльозами на очах): Пірсірісе, ти дійсно з любов'ю готовий мені розкрити свої обійми, з любов'ю, а не в ім'я честі?
Пірсіріс (розкриваючи їй обійми): Так, моя царице!

Таванна кидається йому в обійми, вони покривають один одного поцілунками.

Аміті (плаче): Благословенний день! Мої дорогі! Аміті так радий за вас!

У темному кутку кімнати вимальовується фігура в чорному плащі, а за нею інша.

Саргон: Вибачте, що завадив такому зворушливому зізнанню.
Пірсіріс (випускаючи з рук Таванну): Шарукіне?! Як ти опинився тут?
Саргон: Я не Шарукін. Я Саргон – цар справжній, син великого Тіглата! А як я опинився тут – дуже просто: я всюдисущий і вмію проникати крізь стіни!

Пірсіріс намагається дотягтися до меча, але Саргон приставляє йому меч до горла. Аміті робить спробу непомітно піти, але Мабаріс перегороджує йому дорогу.

Мабаріс: Далеко зібрався? Хочеш воїнів привести?
Аміті: Я говорив тобі, батечку, що людина з чистою совістю від тебе не піде!
Пірсіріс (вражений): Мабарісе, я ніколи не думав, що ти... Я вважав тебе людиною честі!
Мабаріс: А себе ти вважав людиною честі, коли відняв у мене Таванну, одружившись на ній?! Ти ж її ніколи не кохав!
Пірсіріс: Мабарісе, це що - помста? Це так низько ...

Мабаріс і Саргон приставляють Пірсірісу мечі до горла.

Сагрон: Сядь, Пірсірісе. Давай поговоримо з тобою спокійно.

Пірсіріс: Давай, але нехай Таванна піде в свою кімнату.
Мабаріс: Навіщо? Щоб звідти привести дресировану ляльку з кинджалом?
Саргон: А він правий. Нехай цариця залишається тут. А ти поклич свого кухаря, нехай він принесе вина. Ми з тобою вип'ємо і тоді може домовимося.
Пірсіріс: Ні про що ми з тобою не домовимося.
Саргон: Ну навіщо ти так? А знаєш, Пірсірісе, чому ти мені подобаєшся: навіть зараз ти не намагаєшся мене образити, як то робили інші, ти тримаєш себе в руках. Дійсно, шляхетний.

До зали входить Тархунах, який несе піднос із келихами вина. Робить здивований вигляд, побачивши Саргона і Мабаріса. Саргон бере з таці келихи. Один дає Пірсірісу.

Аміті: Не пий, таточку, вина, відчуває моє серце, не пий!
Пірсіріс: Заспокойся, Аміті. Адже це мій кухар!

Аміті кидається, вихоплює у Пірсіріса келих і раніше, ніж всі встигають отямитися, залпом випиває його. Починає кашляти, хапається за горло і падає мертвий.

Пірсіріс (намагається схилитися до нього, але Мабаріс йому не дає): Бідний мій Аміті! Цей фіал був призначений мені. І все б вирішилося швидко! Послухай, Саргоне, якщо ти себе дійсно вважаєш великим, бийся зі мною і покажи свою велич в бою!
Саргон: Ти назвав мене Саргоном? Ну що ж, Пірсірісе, піднімай свого меча!

Пірсіріс піднімає меч. Саргон вихоплює свій. Зав'язується жорстокий двобій. Пірсіріс починає тіснити Саргона. Тоді Мабаріс вихоплює довгий кинджал і всаджує Пірсірісу в спину. Той падає, наче підкошений. Таванна кидається до нього.

Таванна: Мій царю, мій коханий! (Ридає).
Пірсіріс: Пробач мене за все, моя царице, моя Таванно... (вмирає).
Саргон (хапає за комір Мабаріса): Ти навіщо вліз в нашу бійку? Все повинно було бути чесно!
Мабаріс: Чесно? Знаєш, твоя смерть не входила в мої плани (скидає руки Саргона). У мене ще залишилися рахунки!
Саргон: Із нею?
Мабаріс: А то з ким же?
Саргон: Що ти з нею надумав робити?
Мабаріс (відриває Таванну від тіла Пірсіріса): Ще не знаю!
Саргон: Так ось чому ти його зрадив! Тобі потрібна була вона! Як сказав мудрий Іліумі: у всіх бідах і зрадах чоловіків шукайте жінку!
Мабаріс (Таванні): Я бачив, як ви сьогодні обіймалися. Це був останній ніж в моє серце. Ти повинна була стати моєю дружиною, але він відібрав тебе у мене!

Таванна: Це ти так вважав! Я ніколи б не вийшла за тебе! Ніякі муки не змусили і не змусять мене тебе полюбити! Вбий мене! Ненавиджу! Зрадник!
Мабаріс: А знаєш, про що я завжди мріяв? Побачити тебе без твого царського вбрання! (Зриває з неї плаття, Таванна залишається в одній тонкої сорочці). Ось в такому вигляді я тебе виведу до своїх солдатів і з задоволенням подивлюся, що вони будуть з тобою робити!
Таванна: Убийте мене! Молю, вбийте!

Мабаріс: Я погано чую, про що ти молиш? Помоли мене голосніше!
Тархунах: Навіщо її віддавати солдатам? Віддайте її краще мені! Цариця, все-таки! Це було б мені нагородою за всі мої старання - і грошей не треба!
Саргон: Ну в тебе і апетити!

До зали блискавкою влітає Інанна. Одним стрибком опиняється біля Таванн і наносить їй у спину удар кинджалом. Мабаріс і Тархунах кидаються на Інанну і скручують їй руки. Таванна ще якийсь час продовжує стояти, потім повільно сповзає на підлогу.

Таванна (задихаючись): Дякую... я буду благати за тебе богів, Інанно! ..
Інанна (вириваючись): Прости мене, царице, що не змогла тебе врятувати.
Тархунах: Гадино, гадино! Ти все зіпсувала!
Саргон: Негайно віддати її солдатам!

Тархунах і Мабаріс виводять Інанну яка намагається вирватися. Саргон схиляється над тілом Пірсіріса.

Саргон: Ну що, шляхетний, ти знайшов свій кінець. Як на мене, то він не такий уже й поганий! Може і правий був Мабаріс - не варто мені так ризикувати! (Виходить).

Таванна приходить до тями і підповзає до тіла Пірсіріса.

Таванна: Вони не поглумилися з мене, шляхетний! Твоя честь залишилася незаплямованою. Інанна допомогла мені померти, як цариці. Я з тобою, коханий… (Помирає). **Завіса.**

Картина шоста. Тушпа.

Високі склепіння кам'яного палацу в Тушпі. На ложі лежить Ніно. Біля неї сповита дитина. Ламара, заламуючи руки, метається по кімнаті. Ніно відкриває очі.

Ніно: Ламаро, ти тут? ...
Ламара (підбігаючи до неї): Ніно, слава Халді, ти прокинулася!
Ніно: Руса не повернувся?
Ламара: Ще ні. Як ти себе почуваєш?
Ніно: Не знаю. Все в середині болить. А де слуги?
Ламара: Не знаю... Я на хвилину задрімала біля твого ложа .. Прокинулася, а в замку нікого немає... Вони, напевно, втекли! Всі бояться ассирійців!
Ніно: Ассирійці близько... Я це відчуваю... Послухай, Ламаро... Якщо Руса не повернеться, забирай дитину і біжи...
Ламара: Ні! А ти? Я тебе не покину!
Ніно: Послухай... Я тобі розповім, як покинути непоміченою палац... (непритомніє).
Ламара: О боги... Ніно! (Торкається її рук, обличчя). Вона така холодна... Вона померла? .. Я нічого не зрозумію... (Хапає на руки дитину).

У дверях кімнати з'являється Руса. Вигляд у нього жахливий. Побачивши Ламару з дитиною на руках, він застигає як укопаний.

Ламара: Брате ... У тебе народився син!
Руса: А Ніно? (Кидає погляд на ложе). Вона померла?!
Ламара: Я не знаю ... (плаче). Я не зрозумію ... Я нічого не можу зрозуміти!
Руса (опускається на коліна перед ложем, гладить Ніно по обличчю і рукам): Вона померла (Опускає голову на плече Ніно. Його плечі здригаються від ридань).
Ламара (торкаючись до його плеча): Брате, подивися на сина ...
Руса (піднімається і бере дитину з рук Ламари): У який страшний час він народився! Чому це не відбулося кілька років тому...
Ламара: У палаці нікого немає, всі розбіглися... Скажи, армія програла бій?
Руса: Все скінчено... Армії немає... Царська скарбниця в Муцацирі розграбована... Ми жебраки... У Тейшебаїні всі жителі вирізані... Місто Ерібуні спалено... Саргон йде на Тушпу...
Ламара: А хетти? А Пірсіріс?!
Руса: Пірсіріс мертвий... Таванна убита... Населення Кархемишу вирізано...
Ламара (ридає): О боги! О Халді, як ти міг допустити таке ?!
Руса: Сестро, ти ж знаєш, я не програвав раніше жодного бою? Як це все могло статися?! Як він міг обвести навколо пальця нас всіх – мене, Пірсіріса, Хошеа? Може він демон, який утік із з чистилища?
Ламара (заспокоюється й витирає очі): Він просто мерзотник і помста його наздожене!
Руса: Хто ж тепер зможе йому помститися?
Ламара: Я ...
Руса (якийсь час дивиться на неї, потім безнадійно махає рукою): Ламаро, у нас дуже мало часу. Ось ключі від погрібу і тунелю нижнього замку: відкриєш двері, потім до упору закрий їх зі зворотного боку. Запали факел і тікай. Тунель виведе до струмка. А далі вибирайся сама... Я тобі не вже помічник (кладе дитину на ложе і виймає кинджал).
Ламара: Русо, почекай... Русо!!!

Руса пробиває груди кинджалом. Без стогонів і криків, чіпляючись за ложе, лягає поруч з Ніно і бере її за руку.

Руса: Прости мене, Ніно, прости, мій сине, прости мене, мій народ,... (вмирає).
Ламара: О Халді! О всемогутній боже!

Від її крику приходить до тями Ніно, судорожно хапає устами повітря.

Ніно: Хто так кричав? Це ти, Ламаро? Ассирійці вже тут?
Ламара (кидається до неї): Ти жива, о Халді!

Ніно (повільно повертає голову в бік лежачого поруч Руси, скрикує): Він мертвий? Його вбили?
Ламара: Він мертвий… Тобі доведеться піднятися, Ніно. Ми візьмемо дитину і спустимося в тунель, Руса сказав...
Ніно: Я не зможу йти ...
Ламара (рішуче): Тоді я потягну і тебе і дитину!
Ніно (роблячи над собою зусилля): Ламаро, люба моя... На тебе покладено священний обов'язок – врятувати царське дитя, хлопчика, спадкоємця престолу... Він повинен за нас помститися...
Ламара: Але...
Ніно (перебиваючи): Ніяких «але»... Слухай уважно... Я втрачаю сили... Той тунель, про який тобі сказав Руса, він не годиться... Тебе знайдуть... Він не знав... Я наказала побудувати інші, доки він воював... Слухай ... Спустишся по правих сходах... Зупинишся на третин сходинці... Подивися в право... на рівні плеча буде камінь трохи світліше інших... Міцно натисни на нього, в стіні відкриються механічні двері... зразу ж їх закрий за собою. Вгорі буде невелика щілина: світло допоможе розгледіти тобі шість входів у тунелі... Справа вибирай четвертий, не помилися! Спочатку буде темно, не бійся... Намацавши рукою стіну і йди... Через кілька хвилин вгорі знову побачиш вузьку щілину, вона освітить тобі дорогу... Знай, ти вже в ущелині скелі... нікуди не звертай... Тримайся, тобі йти два дні...

Ламара: А немовля? Чим мені його годувати?
Ніно: Мені розповідала моя бабуся... Коли вона рятувала мою матір і коли скінчилися продукти, вона розрізала собі палець і годувала її кров'ю... Ось, візьми ніж, Ламара... Я приготувала його для себе, але більше мені він не потрібен... (закриває очі).
Ламара: Ніно, Ніно! Куди я вийду?
Ніно (не відкриваючи очей): Ти вийдеш в село в ущелині між скель. Ассирійці там тебе не знайдуть... Там живе моя стара годувальниця. Вона знає, що робити з дитиною ... І сама залишайся там ...

Лунають звуки ассирійських труб. Чути вигуки воїнів. Ніно розкриває очі.

Ніно: Вони вже тут. Біжи, щоб не було пізно!
Ламара: А ти?
Ніно: А їх не боюся ... Я вмираю ...
Ламара: Ніно ...
Ніно (з останніх сил підводячись на ліктях): Кому я сказала! Ну ж бо!!!

Ламара судорожно хапає ніж і дитину й вибігає. Ніно падає на подушки.

Ніно: Великий Халді! Допоможи мені зустріти смерть гідно...

У покої вбігають Саргон, Мабаріс і Тархунах. Застигають при вигляді Ніно і Руси, що лежать на ложі.

Саргон: Це ще що?!
Мабаріс (виймає з грудей Руси кинджал): Він убив себе сам або його вбили.
Тархунах: Вона дихає, вона жива.
Саргон (піднімаючи голову Ніно): Це ти його вбила? (Ніно мовчить). Мені сказали, ти народила сина! (Ніно мовчить). Де твій син? Де Ламара?! Відповідай!!!
Ніно (дивиться йому з презирством в очі): Їх тут немає... Вони далеко звідси... Тобі до них не дістатися!
Саргон (трясе з силою її за плечі): Ти мені скажеш, де вони, чуєш, скажеш!!!
Ніно: Негідник! (Збирається з силами, плює йому в обличчя). Летіти тобі в безодню... (вмирає).

Саргон продовжує її трясти. Мабаріс тихо підходить і торкається плеча Саргона.

Мабаріс: Мій повелителю, залиш її, вона мертва ...
Саргон (виходить із заціпеніння): Тархунаху! Бери два десятка воїнів, обшукайте весь палац! Далеко вона не могла піти!
Тархунах: Негайно, мій повелителю! (Вибігає).
Саргон (хапаючись за голову): Ну-ну, Ламаро! Ти від мене не втечеш!

Завіса.

Картина сьома. Ніневія.

Тронний зал палацу в Ніневії. Чути вітальні крики ассирійської армії. Саргон в супроводі Мабаріса й Тархунаха заходить в залу й сідає на трон. З іншого боку входить Мітта, тримаючи немовля на руках. Вона підходить до трону і кладе немовляти до ніг Саргона. Саргон бере дитину на руки.

Мітта: У тебе народилася дочка, великий царю!
Саргон: Як ти себе почуваєш, Мітто! Може бути, тобі не варто вставати з ліжка?
Мітта: Ти ж знаєш, у мене міцне здоров'я! Я готова знову виношувати спадкоємця престолу!
Саргон (сміється): Тобі сміливості не позичати! Бери дочку і йди до своїх покоїв, тобі потрібно набиратися сил! І ви, мої вірні піддані, залиште мене, мені потрібно побути на самоті.

Мітта з дитиною йде. За нею виходять Мабаріс із Тархунахахом. Саргон встає з престолу.

Саргон: Ну ось і все: весь світ у моїх ніг – живий і мертвий! А що я відчуваю? Торжество? Ні! Радість? Ні! Своє велич? Можливо... Але ще більше – порожнечу ... І ці дві тіні, що постійно переслідують мене – жива і мертва! Мені ніде від них не сховатися! Чому я не можу позбутися від мук совісті перед тобою, Пірсірісе? Чому не можу позбутися від бажання любові і ненависті до тебе, Ламаро? Де ти зараз?..

Входить Мабаріс. Кланяється.

Мабаріс: Великий царю! З тобою хоче поговорити коллуміец по імені Ешпаї.
Саргон: Хто-хто?

Мабаріс: Юний коллумійскій воїн. Він дуже наляканий і просить твого захисту. Я думаю, він не представляє небезпеки.
Саргон: Шукає у мене захисту? Що за нісенітниця? .. Гаразд, Пусти його.

Мабаріс йде і повертається з худеньким невисоким юнаком.

Мабаріс: Ось він, мій повелитель.
Саргон: Говори.
Юнак: Я буду говорити лише з великим Саргоном віч-на-віч.
Саргон (Мабарісу): Гаразд, вийди. (Мабаріс виходить). Десь я вже чув твій голос! Підніми на мене свої очі!

Юнак жестом руки відриває наклеєні вуса, знімає шолом і перетворюється на Ламару.

Саргон (вражений): Ламаро, це ти ?! Це ти – чи моє чергове видіння?
Ламара: Це я, Саргоне.
Саргон (відступаючи): Ні, цього не може бути... У мене знову маячня... Цього не...
Ламара (беручи його за руку): А ти доторкнися до мене, Саргоне! Що я бачу: великий і непереможний цар боїться підійти до жінки? Боїться видінь?
Саргон (опускаючись перед нею на коліна) О Мардуку! Це дійсно ти... Твій голос, твій зарозумілий тон, твоя неймовірна краса... (Стрімко піднімається і притискає її до себе).
Ламара (звільняючись з його рук): Не поспішай, Саргоне! Ти не хочеш запитати, чому я тут?
Саргон: Чому ти тут?
Ламара: Ти – мій останній притулок. Я втомилася ховатися. Я хочу спокою. Ти ж не розлюбив мене, Саргоне? Ти ж як і раніше мене бажаєш?
Саргон: Ти – моя хвороба, ти – мої видіння, ти -–моє марення ...
Ламара: Я – просто твої нездійснені бажання, які скоро стануть дійсністю. Ти ж звик отримувати все, що хочеш, Саргоне? (Обіймає його).
Саргон: Це дуже фантастично, щоб бути правдою!
Ламара (відпускаючи Саргона): Так, і тобі і мені важко зараз тяжко усвідомити... До мене теж приходять небіжчики, Саргоне, часто приходять: Таванна, Пірсіріс, Ніно, Хошеа, мій брат... І тоді стає нестерпно страшно... Страшно не від того, що тебе можуть вбити живі, а від того, що до тебе доберуться мертві...
Саргон: Тоді ти відчуваєш те ж, що і я... Хвала Мардуку! Я тебе знайшов і ми будемо разом! (Обіймає її).
Ламара: Не поспішай, Саргоне! Спочатку накажи своїм слугам принести нам випити.
Саргон: Навіщо слуги? Я сам тобі наллю кращого вина! І Ми скріпимо наш союз!
Ламара: Налий мені вина, Саргоне!

Саргон йде до столу, бере фіали наповнює їх вином. Один фіал подає Ламарі. Вона робить ковток.

Ламара: Яке смачне вино... Таке виготовляють, напевно, лише для «справжніх царів»?

Саргон: Напевно ... Іди сюди, йди до мене. (Обіймає її і починає пристрасно цілувати. Ламара скрикує. Саргон відсторонюється). Що? Що не так?
Ламара: Ти не бачиш? Там, за троном, там, в темряві варто Руса. Він хитає головою!
Саргон: Я зараз запалю свічки! Ми вдвох і нам нема чого боятися!
Ламара: Запали свічки, Саргоне!

Саргон зі свічками підходить до вівтаря і запалює їх. Ламара тим часом відкриває перстень і висипає отруту в фіал Саргона.

Саргон: Ну ось і все. Йди до мене! І нехай весь світ замре від мого щастя!
Ламара: Давай спочатку доп'ємо вино. Воно допоможе нам зблизитися. За тебе, мій царю! Наш час настав! (Осушуваних фіал).
Саргон: За тебе, моя єдина мріє! (Осушуваних фіал).
Ламара: Іди до мене, мій царю істинний!
Саргон (Ставить на стіл фіал, робить крок, раптово хапається за горло і падає): Що? Що таке?! (Намагається встати, але не може).
Ламара (Ставить на стіл свій фіал і сідає поруч з Саргоном): Я убила тебе, царю істинний. Я виконала обітницю, яку дала богу Халді.
Саргон (задихаючись): Навіщо? .. Ми б могли з тобою ...
Ламара: Нічого з тобою б ми не могли ... Ніколи! (Встає). Помучайся, Саргоне, ти ж не відразу помреш. Відчуй, що відчували твої жертви!
Саргон (кричить): Сюди, на допомогу!!! Я вмираю…

До зали вбігають Мабаріс і Мітта. Застигають при вигляді Ламари і Саргона, який звивається в муках Мітта кидається до Саргона.

Мітта: Чоловіку мій, царю мій! Не кидай мене!
Ламара: Плач, ридай над ним! Як Таванна голосила над Пірсірісом, як Ніно над Русою! До кінця днів своїх останніх!!!
Мітта: Це ти його вбила!
Ламара: Я його стратила! Я виконала свій обов'язок!
Мітта: Мабаріс! В темницю її! А завтра публічно четвертувати! Чуєш мене!!!
Мабаріс: Як скажеш, царице! (Виводить Ламару).

Завіса.

Епілог.

В темниці на підлозі сидить Ламара і молиться. Відкриваються двері темниці і заходить Мабаріс.

Ламара: Навіщо ти тут? Що тобі потрібно?
Мабаріс: Я прийшов врятувати тебе. Цар мертвий, цариця вбита горем. Всім доки розпоряджаюся я. Під шумок ти могла б сховатися. А публічно можна стратити когось іншого. Толком окрім царя, цариці й мене ніхто тебе не бачив.
Ламара: Навіщо це тобі?

Мабаріс: Ти ні в чому не винна! Ти просто виконувала клятву помсти. Справедливої помсти! Не те, що я ... Я мстився через любов і ненависть, а ти за смерть близьких тобі людей. Я хочу зробити хоча б щось хороше.

Ламара: Пізно ... Я втомилася і більше нічого не хочу. Я вбила чудовисько, але я не відчуваю полегшення ... лише порожнечу ... Я не хочу далі жити.

Мабаріс: Ламаро ...

Ламара (перебиваючи): Мабаріce! Ти зможеш мені відрубати голову одним ударом? Мовчи! Знаю, що зможеш! Прошу, зроби це сам. І ще... Відріж мені перед цим волосся і одягни мене, як юнака. Нехай думають, що царя вбив коллуміец Ешпаї. Не хочу, щоб воїни потім знущалися над моїм тілом.

Мабаріс: Ти твердо вирішила?

Ламара: Так. Пообіцяй, що виконаєш моє прохання!

Мабаріс: Обіцяю.

Ламара: А тепер дай мені помолитися перед смертю.

Мабаріс: Мені вийти?

Ламара: Можеш залишитися. Мені вже ніхто не завадить! (Стає на коліна). О всемогутній боже Халді! Я виконала те, на що мене спрямувала твоя правиця! Дозволь мені, Халді, з'єднатися з моїм коханим! А якщо ти вважаєш, що я його не варта, дозволь хоча б мені в світі твоєму бути поруч з погубленими невинно Таванною, Пірсірісом, Ніно і моїм братом! На все твоя воля, великий Халді! (Замовкає). Пора, Мабаріce, я готова.

(**Завіса).**

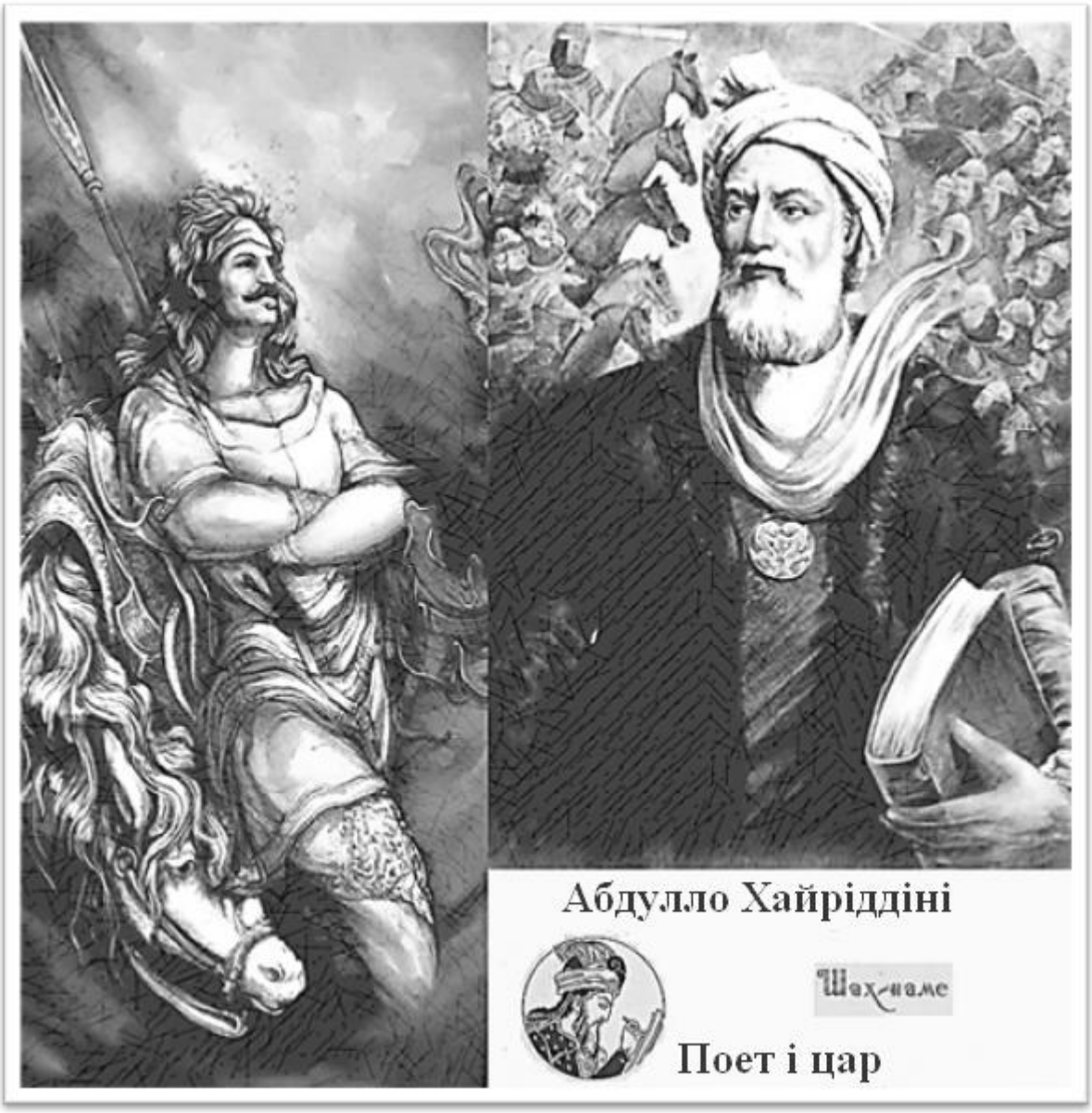

Вічна проблема життя і смерті, війни та миру, любові й підступності, відданість державі й народу звучить особливо гостро й дивно сучасно в творчості іранського гуманіста X століття Абулкасима Фірдоусі. «Шах-наме», його головний твір, є історичною поемою у віршах, правильніше – історією Ірану від найдавніших часів до періоду життя самого Фірдоусі.

Є художники, чия творчість відповідає кон'юнктурі свого часу і з плином історії така творчість застаріває. Є ж художники, чиє бачення дійсності завжди буде сучасним, нехай пройдуть тисячоліття й тисячоліття. До таких унікумів відноситься Абулкасим Фіроусі. Його пацифістські настрої, прокляття загарбницьким війнам, абсолютно сучасна мова викладу роблять його близьким усім епохам. Фірдоусі був надзвичайно освіченою людиною для свого часу. Окрім рідної своєї мови - фарсі - він знав досконало попередню культуру пехвеві, арабську мову, володів древніми мовами - арамейською, івритом, грецькою, латиною. В оригіналі читав Біблію.

Тема, що таке людина, яке її призначення на цій землі, виступає провідною темою поеми і п’єси. Недарма, ще на початку «Шах-наме» Фірдоусі риторично промовляє: «Весь розум свій ти приведи до ладу, щоб смисл життя людини зміг пізнати!» У його протистоянні людини (героя) темномубоку життя – девам, силам зла ця ідея звучить ще переконливіше!

Також однією з головних тем, яка неоднозначно звучить у п’єсі – це тема правителя й підданих. Як і в давні часи, Іран епохи Фірдоусі був типовою країною східної деспотії і волелюбний поет не міг не залишити в своєму творінні оцінки цього явища. Це тема звучить двічі: вперше - це правитель і його вірнопідданий - витязь, лицар, герой.

Але є й інша тема - це тема правителя і поета. У ті часи, коли не було ні Інтернету, ні радіо, ні телебачення, ні преси, слово поета відігравало головну роль, саме поети були совістю епохи і протистояли тиранам своєю творчістю.

Абулкасім Фірдоусі прекрасно знав, що таке війна і які біди вона приносить. Не раз він ставив перед собою питання: чому повинні перериватися життя тисяч людей, в ім'я яких і чиїх амбіцій? У цих міркуваннях про життя і смерті Фірдоусі на шість століть випередив Шекспіра.

Фірдоусі пережив особисту трагедію - втратив єдиного сина. Ця глибока втрата відбилася в його поемі. Його головний герой Рустам також втрачає свого сина - і причиною тому - війна. Рустам двічі втрачає свого сина - спочатку рідного сина - Сухраб, коли вони зустрілися в бою, як представники двох воюючих держав, а потім другого сина - не рідний, якого він виховав - Сиявуша, і який був дійсно його творінням. Головний герой поеми - Рустам з легкої руки Фірдоусі став народним героєм всього Сходу і сьогодні дати на Сході хлопчикові ім'я Рустам - це честь і відповідальність як для сім'ї, так і для самої дитини

Абулкасим Фірдоусі не був визнаним за життя… Є легенда, що пізніше султан Махмуд все ж вирішив щедро нагородити гордого поета і послав в його місто Тус цілий караван з подарунками. Проте, коли в центральні райони міста Тус входив цей караван, з інших воріт вже рухалася похоронна процесія з тілом Фірдоусі.

Доктор педагогічних наук, професор *Ірина Цебрій*

Дійові особи:

Султан Махмуд Газневі, правитель Східного Ірану
Хаджія, його дружина
Мансур (Абулкасім Фірдоусі), іранський поет-гуманіст
Фіранак, його дружина
Касим, їх син
Фаридун, батько Мансура
Арнаваз, наречена Касима
Саїд, управитель провінції Тус
Валіде, його дружина

Міхрі, прийомна дочка Мансура і Фіранак
Тахмурас, учитель місцевої школи
Рудаба, його дружина
Фаррухі, придворний поет

Дія 1. І настав новий день ... 965 рік.

Картина 1. Пролог.

За розписним столом розкішної зали Газнейского палацу сидить Махмуд Газневі. Він нервово перебирає пергаменти, скріплені печатками, і розкладає їх в різні стопки. Його погляд зупиняється на двох пергаментах. Махмуд перебігає їх зміст очима, потім тяжко зітхає.

Махмуд: Як можна бути таким марнотратним? Ні, мій батько воістину не знав ціни грошам. Так ... Це все його рабське минуле! Але я ніколи не допущу, щоб про мене говорили, як про спадкоємця раба. Мій батько став лише еміром, а моя доля - стати першим султаном і підкорити весь світ!

До зали заходить вродливий юнак у військовому обладунку. Застигає в поклоні перед правителем.

Махмуд: А, Саїде, заходь, негіднику. Чому не був на моєму освяченні в правителі?
Саїд: Не гнівайтеся, о ясновельможний! Ваш батько Себук-Тегін відіслав мене на кордон з Афганістаном.
Махмуд: Про батька відтепер забудь. Краще розкажи, що це за сад у твоїй провінції, в Тусі? Чому батько на нього завжди виділяв такі кошти? Невже мало садів в Ірані?
Саїд: До хазяїна і управителю емірського саду в Тусі ваш батько завжди ставився поблажливо. Його ім'я – Фаридун, головний садівник вашого покійного батька.
Махмуд: І чим же цей Фаридун здобув таку любов мого батька?
Саїд: Люди кажуть, що свого часу Фаридун зібрав гроші, щоб викупити вашого батька з рабства, а потім, коли злидні дійстали самого Фаридуна, емір довірив йому управління своїм садом. Із тих самих часів його сім'ю і стали називати «Фірдоусі» – райський, як і їх райський сад.
Махмуд (гнівно): Не смій більше ніколи згадувати про те, що минуле мого батька, що було пов'язане з рабством! Інакше тебе чекає та ж доля!
Саїд: Але ви ж самі, ясновельможний, ви ж самі просили мене розповісти ...
Махмуд: Просив, ну і що з того! Тепер прийшов час цей сад у нього відібрати. Нехай за деревами і плантаціями доглядають мої раби. Ні, ну де це бачено, щоб якийсь садівник від загального доходу отримував одну третину!
Саїд: О ясновельможний! Тут справа не лише в садівнику Фаридуні ...
Махмуд: Тоді в чому?
Саїд: Тут, в першу чергу, справа в сині садівника, Мансурі. Це високоосвічений молодий чоловік, який знає багато мов, не лише сучасних, а й давніх, знає все оповіді про минуле свого народу, тому ваш батько ...
Махмуд (перебиваючи його): Що ще наробив мій батько ?!

Саїд: Та нічого він такого не зробив. Він просто замовив цьому Мансуру, синові Фаридуна, поему у віршах про минуле Ірану і обіцяв йому платити один золотий динар за кожні два рядки. Ось той і взявся.

Махмуд: Один золотий динар за кожні два рядки? Мій батько втратив розум в останні роки свого життя! І не стверджуй, що він був здоровий! Як же, я читав частини цієї поеми ... Так ось, виявляється, як все це пов'язано! Хіба це та книга, що принесе славу нашій державі? Так це заклик повернення до язичництва, оспівування старих часів і старих богів! Там ніде немає і слова про Аллаха! .. Хто допомагає йому видавати книги?

Саїд: Учитель Тахмурас, він друг Мансура і всієї родини Фаридуна.

Махмуд: Тахмурас ... Тахмурас ... Це не той, який зараз прибув до палацу з проханням обробити йому пергамент?

Саїд: Саме він.

Махмуд: Клич його до мене негайно. Чуєш, негайно!

Саїд йде. Махмуд падає в крісло. Хитає головою.

Махмуд: Ну, мій батько ... Правильно говорить народна мудрість, що з раба ніколи не буде пана, яким би розумним той не був! Але зі мною так не буде! Я всіх змушу забути про рабське минуле мого батька.

Повертається Саїд в супроводі молодого вчителя, одягненого в тканини благородних кольорів. Учитель стає на коліна і кланяється до землі.

Саїд: О ясновельможний! Ось учитель з міста Тус, Тахмурас.

Махмуд: Відповідай мені, Тахмурасе, тебе навіщо послали в провінцію?

Тахмурас: Покійний великий емір Себук-Тегін велів мені навчати дітей знатних громадян і найталановитіших із них привозити до палацу.

Махмуд: Правильно. Навчати дітей знатних громадян. Хіба мій батько, великий емір, наказав тобі видавати книги цього Мансура, сина Фаридуна, про язичницьке минуле іранців?

Тахмурас: Ні, о ясновельможний! Але великий емір сам наказав Мансуру писати цю книгу і був не проти, щоб я ...

Махмуд: Мовчати! Великого еміра більше немає. Зараз все тут буду вирішувати я, великий султан правовірного народу і відданий слуга Аллаха!.. Так ось, слухайте, обидва: Залиште цього садівнику Фаридун його садибу і лише ті землі, що навколо його двору. Відібрати у нього сад, відіслати туди рабів і наглядачів.

Тахмурас: О ясновельможний! Так не можна ... Фаридун і Мансур – вони нащадки великих іранських родів. І ваш батько ніколи б ...

Махмуд: Так як ти смієш суперечити своєму правителю ?! Ще одне слово – і не викладати будеш, а в темниці сидіти до кінця своїх днів! (Підходить до Тахмураса). Кажеш, нащадки великих іранських родів? Вони, перш за все, мої піддані! Більше жодного рядка йому не допомагай видавати. Головою своєї заплатиш! (Повертається в крісло). Забирайтеся звідси! Обидва! **Завіса.**

Картина 2. На початку шляху. 965 рік.

Невелика кімната старовинної іранської садиби. Мансур сидить за столом і щось швидко записує. На вигляд йому не більше 30-ти. Риси його обличчя благородні і виразні. Два рази він зупиняється і замислюється.

Мансур: Чому ці картини з минулого не дають мені спокою? Чому іранці, колись великий древній народ, тепер змушені гнути спини перед арабами та турками? (Встає). Чому в моїй голові султан Махмуд ототожнюється з шахом Кей-Кавусом? Та ж жага влади за всяку ціну, та ж боязнь, що хтось може її відібрати, а це для таких людей рівноцінно смерті. І постійне бажання війни... Коли ж воно вичерпає себе? (Читає зі свого рукопису). «Нам ліку війни повік не пізнати: Воюють царі, а народу страждати … Одні лише муки приносить війна, хто відає, звідки береться вона?»

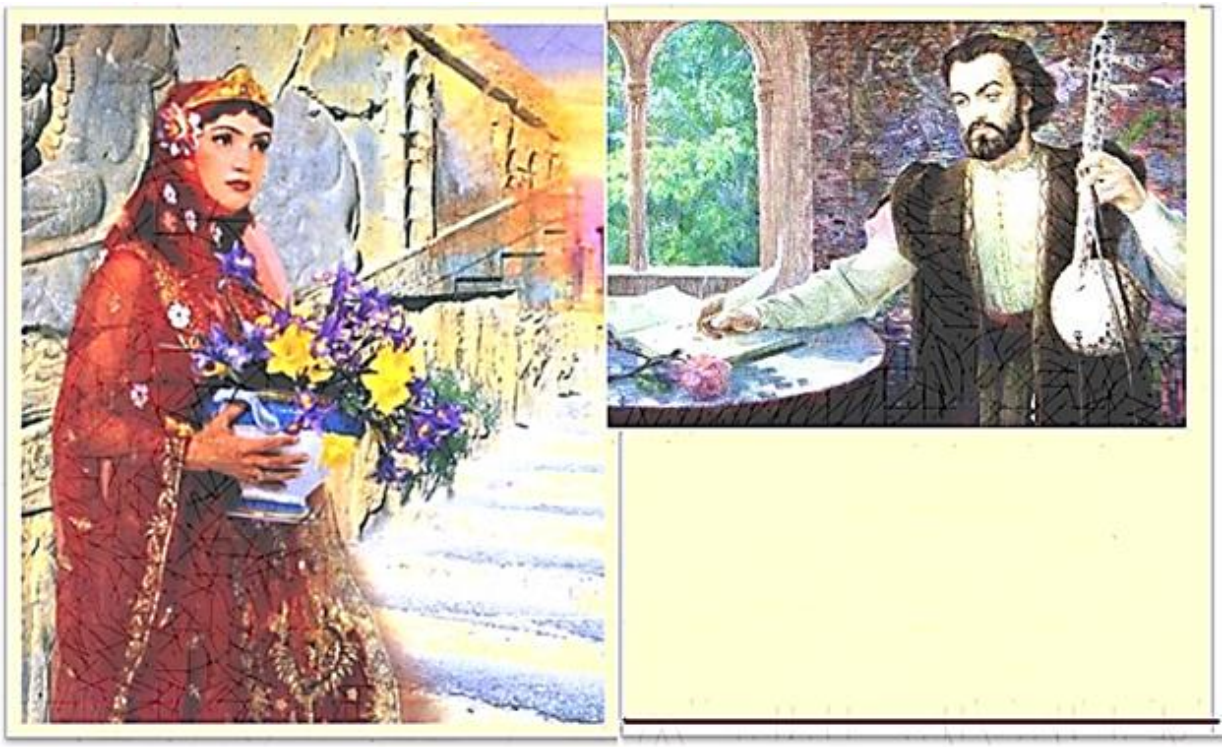

Заходить Фаридун. Уважно спостерігає за сином.

Фаридун: Все пишеш, синку, все міркуєш? Відпочинь, дорогий. Там твоя наречена, Фіранак, прийшла до тебе.

Мансур: Нехай заходить. Я хочу прочитати вам те, що зараз закінчив. І хочу, щоб ви, батьку, мені в цьому допомогли.

Фаридун: Все картини минулого відновлюєш … Дивись, як би вони тебе не зістарили передчасно! Синку, я не проти з тобою почитати … Але ж наречена твоя … Вона буде нудьгувати!

Фіранак (заходячи до кімнати): Я не буду сумувати, запевняю вас! Я так люблю, коли ви з Мансуром вдаєте героїв минулих днів. Як би мені хотілося перенестись в ті часи, побачити Рустама, побачити, як він бореться з дівами, походити по священній землі наших предків!

Мансур (бере її за руки): Фіранак, мила, ти думаєш, що там було безпечно? У тому далекому світі смерть підстерігала людину на кожному кроці. Люди були як діти в своїй боротьбі зі стихіями і виживали не всі.
Фіранак: Все одно це було прекрасно. Ну ж, показуй, що ти сьогодні написав?
Мансур (сідає і садовить Фіранак): Батечку, сідайте поруч із нами й візьміть в руки пергамент. Читати вам, я свої фантазії напам'ять знаю. Так ось, кохана, уяви собі: твій улюблений герой Рустам засланий шахом Кавусом на кордон із Саманганом. Шах це зробив через ревнощі до слави Рустама серед народу. Рустам приречений багато років не бачити жодного людського обличчя. Він згадує про свого споконвічного ворога – діва Тулада. Він уже радий би був хоча б із ним поспілкуватися. Дів з'являється на заклик героя.
Фіранак: Ну і як себе повів Рустам? Йому вдалося поспілкуватися зі злом?
Мансур: Ну, мила, не всі відразу ... Добро і Зло важко уживаються поруч. А далі – просто слухай ... Батьку, ви, як завжди, почитайте Рустама, а я спробую відтворити цього посланника темного світу. Почнемо!
Фарідун (Рустам): Ми тут з тобою для розмови стоїмо,
Якщо ти згоден…
Мансур (Див): Згоднен.
Фарідун (Рустам): Почнемо!
Скажи-но, що таке нарід?
Мансур (Див): Це збрід!
На ньому підлості наліт – та й квит!
Тирана жде. (Рустаму). І що ж таке нарід?
Фарідун (Рустам): Він збрід, якщо тиран в нім з роду в рід.
Як натовп за правду постане горою,
Піде до свободи – то люди – герої!
Скажи…
Мансур (Див): Почекай, закортілося пити.
Ти вип’єш? Я можу тебе пригостити!.
Фарідун (Рустам): Пий сам, якщо хочешь…
Мансур (Див): Один? Та це гріх!
Фарідун (Рустам): Скажи, що є сміх?
Мансур (Див): Для шута – це все міх,
В якому, одягнений, може смішити,
І правду крізь сміх дорогу говорити.
Сміх п’ятки лоскоче, володар хихоче,
Та іншого сміху він зовсім не хоче.
Що сміх? – Бубонці, кольоровий ковпак!
Дурак? Хай дурак, бо безпечніше так!
І бути дурним – то не є сущій гріх.
І це не блюзнірство… Скажи, що є сміх?
Фарідун (Рустам): Так, сміх – то є мех, що вогонь роздуває,

В якому на попіл у жарі згорає
все нице, потворне, брехливе і нице,
несправжньої величині повне по вінця.
Сміх – банник і лікар, совок и мітла,
Слідкує, щоб доля чистіша була!
Мансур (Див): Чому він ненависний іншим тоді?
Фарідун (Рустам): а бруду приємна мітла у житті?
Мансур (Див): А зараз смієшся не ти, а Кавус …
Вертайся в столицю!
Фарідун (Рустам, замислюється): Я миттю вернусь!
Вернуся й клянусь – Заплатить за все цей підступний Кавус!

Фіранак: Ну і як? Рустам повернувся? Він помстився шахові? Що було далі?
Мансур: А далі (вручає їй в руки рукопис), візьмеш додому і почитаєш.
Фіранак: Я не дойду до будинку, бо я помру від цікавості!
Мансур: Мила, ти бачиш, мій батько втомився. Та й я зловживаю вашою увагою.
Фаридун: Із тобою ніколи не буває нудно, синку. Але ти правий, так віддаватися образу ... Я втомився.

Лунає стукіт у двері. Двері відчиняються і заходять Саїд і Тахмурас.

Мансур: Дорогий Тахмурасе! Ви вже повернулись? Ну, як йдуть справи з пергаментом?
Тахмурас: Я повернувся не один. І нехай спочатку намісник міста Тус, ясновельможний Саїд, пояснить, в чому справа.
Фаридун (напружено): Ми слухаємо вас, о ясновельможний Саїде!
Саїд: О найдобріший Фаридуне, боюся, що дуже засмучу вас! Однак, мій обов'язок велить передати слова султана негайно.
Фаридун: Говоріть, о ясновельможний.
Саїд: Вам відомо, о почтений, що емір міста Туса Себук-Тегін помер, а його молодший син Махмуд захопив престол, ігноруючи бажання свого батька бачити правителем Ірану старшого сина, Ісмаїла.
Фаридун: Мені це відомо.
Саїд: Так ось, поважний, правитель Махмуд, який назвав себе султаном, не бажає більше, щоб його Сад обробляли ви, і щоб він вам приносив третину прибутку. Він уважає це марнотратством батька. Через тиждень Махмуд надішле сюди рабів і наглядачів.
Фаридун (бліднучи): А як же ми? Що робити нам? Я ж все своє життя присвятив саду і благоденству попереднього правителя! І він завжди залишався задоволеним.
Саїд: Вам Махмуд дарує вашу садибу, землі та території садиби і незначну частину земель навколо садиби.
Мансур: Як? А як же з поемою? Адже його батько замовляв мені поему! Я стільки днів і ночей, не покладаючи пера, сидів над нею!
Саїд: Це було потрібно Себук-Тегіну, але не його сину. Махмуд соромиться свого батька! Він не хоче, щоб в Імперії знали, що його батько – колишній раб. Тим більше,

йому нестерпна думка, що ви спадкоємці давнього роду, його князі.
Фаридун: Як можна соромитися свого батька?!
Саїд: Чим нижче походження, тим воно потребує більшого вихваляння, на жаль! .. Але є ще одна річ ...
Мансур: Яка?
Саїд: Невже ви не розумієте, що султан не іранець. Йому чужа слава нашого народу! Йому потрібен лише Аллах і його власна слава правителя!
Мансур: Але ж ми теж істинно віруючі, але минуле адже нашої країни не можливо знищити! І не пам'ятати його теж не можна.
Саїд: Дозвольте вам зауважити, поважний Мансуре, що на даний момент у вашій поемі немає ні єдиного слова про арабське завоювання Ірану, ні про нового султана.
Мансур: Але ж я пишу відповідно до хронології, я просто ще не дійшов до наших днів!
Саїд: Султана це не цікавить. Йому потрібні одні панегірики. Тому він скасовує рішення батька платити вам за кожні дворядки поеми.
Фаридун: О Аллах! За що? Скільки я допомагав його батькові!
Саїд: Почтений Фаридуне! Я всього лише виконую волю султана, я вас прошу пройти в сад, щоб ми вирішили про допустиму частину земель, яку можна залишити вам.
Фаридун: Яке горе! (Виходить разом з Тахмурасом і Саїдом).
Мансур (у відчаї): Ось і все наші плани рухнули. Я більше не зможу писати... Мені більше ніхто за це не буде платити!
Фіранак (обіймаючи його) Чому ти більше не будеш писати? Ти не можеш зупинитися на півдорозі! У всьому Ірані читають твою поему. Ти повернув народу його героїв, його колишню славу. Всі чекають від тебе продовження сказань!
Мансур (знімаючи її руки): Послухай, мила, ми навіть не зможемо з тобою одружитися. Ти ж зрозумій: якщо сюди прибудуть раби султана, будуть звільнені всі наші слуги. Чим мій батько буде їм тепер платити? У нас не буде доходів від саду!
Фіранак (знову обіймаючи його): Але у тебе є я! Я не боюся ніякої роботи і ніколи тебе не кину. Ми одружимося з тобою і ти продовжиш писати свою поему.
Мансур: Твій батько не дозволить тобі зробити цього!
Фіранак: Дозволить. Він знає, як я тебе люблю, що лише в тобі моє щастя!
Тим більше, ти знаєш, що у мене чимале придане. Сяк-так проживемо, нам вистачить ...
Мансур: Сяк-так... І тебе це влаштує? Ти можеш зовсім по-іншому влаштувати свою долю... Ти мріяла мати свій будинок, багато дітей, надійного друга поруч... А що тепер тобі можу дати я? Все своє життя я вчився, вчився і писав і заробляв цим чималі гроші. А більше я нічого не вмію. О Аллах, мені тридцять років, а я більше нічого не вмію!
Фіранак: І не потрібно, коханий! Це твоє покликання. Важкі літа пройдуть, все заспокоїться. У тебе є надійний друг – Тахмурас. Він допоможе нам із пергаментом для нових частин поеми. Тахмурас на всі руки майстер! Він не лише освічена людина, лікар, він ще й художник. Все буде добре, нас ніщо і ніхто не розлучить, коханий!

Входить Тахмурас. Він підтримує Фаридуна, який погано стоїть на ногах.

Мансур (випускає з обіймів Фіранак): О Аллаху! Батьку!..
Фаридун: Допоможи мені, синку ... Щось погано стало ...

Тахмурас: Відведи його в його кімнату, Мансуре, і уклади в ліжко. Йому терміново потрібен повний спокій. Нічим його не турбувати.

Мансур виводить Фаридуна.

Фіранак (Тахмурасу): Ви ж лікар! Фаридуну потрібна ваша допомога!
Тахмурас: Боюся, що вже не потрібна. Занадто велике потрясіння для його віку. У нього віднялися ноги. І серце отримало удар. Більше двох днів він не протягне. Як лікар, я тут безсилий.
Фіранак: Ну це ж просто не можливо! Як все може зруйнуватися в один день?!
Тахмурас: Може … Я таке переживав не раз. Головне, ви зараз підтримайте Мансура, не покидайте його. Його ниточка життя не повинна обірватися … Йому ще стільки належить здійснити!
Фіранак: Я його ніколи не зраджу, завжди буду поруч! А ось ви, ви допоможете йому з поемою, з пергаментом, з малюнками?
Тахмурас: Звичайно, допоможу. Лише треба, щоб час якийсь пройшов. Султан зараз мені заборонив допомагати Мансуру. Але я думаю, що пройде рік-два, і він забуде про свою заборону. А зараз ідіть до нього, ви потрібні і батькові, і синові. Спробуйте їх утішити. **Завіса.**

Дія 2. Любов і підступність. 985 рік.
Картина 1.

Розкішний зал Газнейского палацу. Входять Махмуд і Хаджія. В обох дуже щасливий вигляд. Він знімає з її голови покривало.

Махмуд: Ну що, кохана, ти щаслива? Наша подорож до Індії пройшла так, як ти того бажала?

Хаджія: Я щаслива, о ясновельможний! Ви зробили все, що могли зробити для мене. Ви могли побажати мене як наложницю і ніхто б не смів вам заперечити. Але ви виявили бажання одружитися зі мною і піднесли цим не лише мене, а весь мій рід.

Махмуд: Ти варта того.

Хаджія: Ви, такий зайнятий чоловік, і знайшли час виконати мою примху про подорож до Індії. Я схиляюся перед вами безмірно.

Махмуд: Але все-таки якась дивна печаль не покидала тебе всю дорогу. Що цьому причиною, люба? Я хочу, щоб в тебе не залишалося місця для смутку.

Хаджія: Я іранка, о мій повелителю. Я живу радощами і тривогами моєї країни. Моя країна багата, я хочу, щоб люди в ній жили краще. Скільки свавілля твориться в наших провінціях. Боляче все це бачити.

Махмуд (відходячи до столу): Жінці, навіть такий гідній, як ти, краще не торкатися справ державних. Твоя справа народжувати мені спадкоємців.

Хаджія (сумно): Шкода, о ясновельможний, що ви не хочете прислухатися до мене... Мій батько вважав інакше. Він завжди вислуховував думку моєї матері.

Входять Саїд і Валіде. Валіде дуже гарна. Саїд опускається на коліно в знак вітання.

Махмуд: Піднімись, мій друже. Я вітаю тебе як рівного!

Саїд: Це нечувана честь для мене!

Махмуд: Твоя провінція Тус вже процвітає двадцять років. Вона – опора моєї держави. А ти – мій найвірніший слуга.

Саїд: Нехай Аллах дарує вам, о повелителю, безхмарні роки правління під цим сонцем!

Махмуд: Бачиш, як доля веде нас бік-о-пліч. Уже двадцять років ти мій вірний підданий. Ми з тобою майже одночасно поховали попередніх дружин, і майже одночасно обзавелися юними дівами (сміється). Ти щасливий? Чи щаслива твоя нова дружина?

Саїд: Ну, про це вона вам сама розповість. А я щасливий безмірно і ні про що не шкодую.

Махмуд: Так і повинно бути ... Але, я тебе викликав сюди, як ти розумієш, не лише для того, щоб обмінюватися люб'язностями.

Саїд: Я весь в увазі, о ясновельможний!

Махмуд: Ми не будемо наших юних дружин втомлювати державними розмовами. Нехай вони поговорять між собою про те, що їх хвилює. А ми з тобою підемо в мою канцелярію.

Саїд: Із радістю, повелителю. (Ідуть).

Хаджія і Валіде. Якийсь час дивляться одна на іншу. Потім Хаджія робить жест рукою, яким пропонує Валіде присісти на диван. Валіде сідає.

Хаджія: Ти не рада мене бачити, Валіде? Чому мовчиш?

Валіде: Я дуже рада. Але ж тепер ти дружина султана і я не смію першою починати розмову, лише з твого дозволу.

Хаджія: Навіщо ти так говориш? Між нами нічого не змінилося. Ми, як були подругами, так і залишимося.

Валіде (сміється): Так... Це лише ти, Хаджія-султан, можеш так думати. Інша на твоєму місці вже знеслася б на небеса і забула б про нас, простих смертних. А скажи мені, Хаджіє, ти дійсно любиш султана? Адже він уже не молодий! Може ти просто хочеш керувати Іраном? Адже ти завжди мріяла щось змінити – скасувати смертну кару, побої, зменшити податки для черні!

Хаджія: Так, мріяла ... Мрію і зараз. Але я люблю Махмуда, я б не могла вийти заміж без любові!

Валіде (глузливо): Навіть якби Махмуд наказав? Ти б і твої батьки змогли б йому протистояти?

Хаджія: Аллах позбавив мене від таких випробувань ... Я полюбила Махмуда з першого погляду і не шкодую про це. Я дуже сподіваюся, що мені згодом вдасться повернути його душу на милосердя і добро.

Валіде (уважно дивиться на Хаджія): І чому таким дівчатам, як ти, недосвідченим в любові, так щастить?

Хаджія: Не знаю ... А ти не задоволена заміжжям? Щиро кажучи, я була здивована, коли дізналася, що ти виходиш за Саїда. Твоєї руки добивалося стільки гідних молодих людей ...

Валіде: А ти не дивуйся, була на то причина. Ну що ти так дивишся на мене? Звичайно, ця причина – не любов до Саїда.

Хаджія: Ти мене лякаєш.

Валіде: Вперше, чи що? (Сміється). Але мені необхідно комусь виговоритися, а ти мене ніколи раніше не видавала. Сподіваюся, не видаси і зараз!

Хаджія: Звичайно, але ти все-одно мене лякаєш ...

Валіде: Так ось слухай, безгрішна ти наша ... Я закохалася, перший раз у своєму житті, і любов цієї людини мені необхідна, як повітря!

Хаджія: О Аллаху! І я так розумію, що ця людина – не твій чоловік.

Валіде: Звичайно ... Він зовсім юний і на горе мені, неприступний.

Хаджія: Я лише не можу зрозуміти, до чого тут Саїд?

Валіде: Він його підданий, писар ...

Хаджія: Ти зі своїм безмежним самолюбством закохалася в писаря?

Валіде: Уяви... Ну, сама розумієш, заміж за писаря я не піду. Але не в моїх силах стало позбутися пристрасті до нього. А він, нахабний, навіть не дивиться в мій бік! У нього, бачте, є наречена. Зовсім незнатна, дочка якогось купця!

Хаджія: Ну і що? Отже він її кохає!

Валіде (майже кричить): А мені потрібно, щоб він кохав мене!

Хаджія (хитає головою): Заміжжя тебе не змінило ...

Валіде (не слухаючи її): Я вже зробила все, що змогла. Я розхвалила його працю перед чоловіком, я вмовила чоловіка підвищити йому платню, домоглася окремої для нього майстерні ... А він не дивиться в мій бік!

Хаджія: Валіде, ти граєш з вогнем! А якщо він все розповість твоєму чоловікові?

Валіде: Він побоїться ... Він боїться залишитися без роботи ...
Хаджія: Так хто ж це такий, що так заволодів твоєї пристрастю?
Валіде: Зараз становище його в суспільстві ніяке... У нього немає і динара за душею! Але він – представник стародавнього іранського роду і дуже цим пишатися. Але найголовніше – він такий розумний, такий вродливий!
Хаджія: Хто ж він?
Валіде: Може ти чула про такого поета Мансура, що прозваний Фірдоусі?
Хаджія: Звичайно, я навіть знаю його оповіді напам'ять. Великий поет!
Валіде: Так це його син, Касим, не дає мені спокою!
Хаджія: Тобі все це негайно викинути з голови. Дні забав для тебе пройшли! У тебе є чоловік і Аллах ...
Валіде (перебиваючи): Дамо спокій Аллаху! Або цей Касим буде мій, або він помре! Третього не дано!
Хаджія (бліднучи): Ти ж це несерйозно? .. Ти ж пожартувала?
Валіде (приходячи в себе): Звичайно, пожартувала ... **Завіса.**

Картина 2.

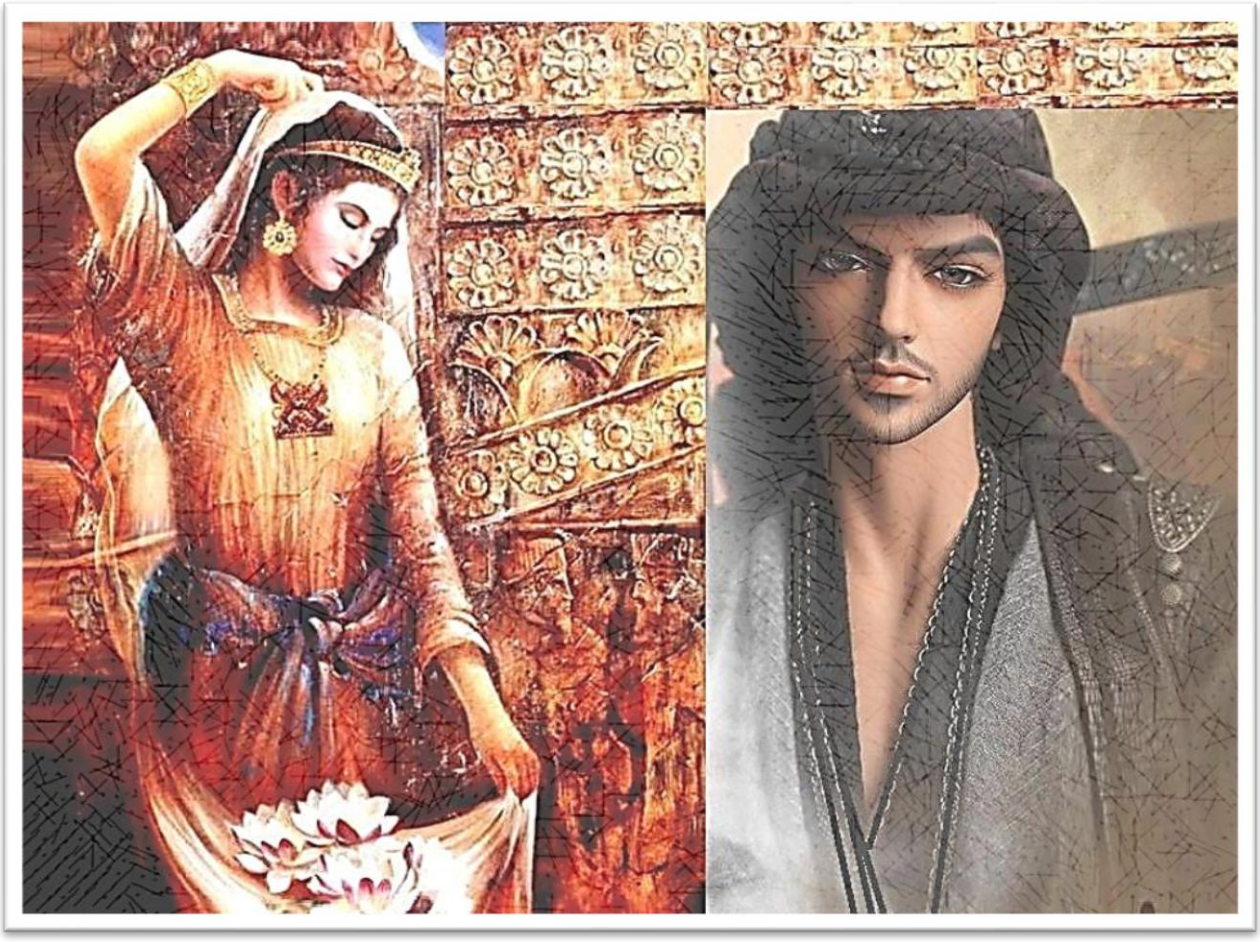

Невелика кімната все тієї ж старовинної іранської садиби. В кімнату входять Фіранак і Міхрі. У Фіранак втомлений вигляд. В її руках кошик. Міхрі – молода дівчина років п'ятнадцяти.

Міхрі: Мені здається, матінко, що ви на мене гніваєтесь. Я щось зробила не так?
Фіранак: Дитя, я давно вже хотіла з тобою поговорити, та нагоди не було. Прошу тебе, перестань задивлятися на Касима. Недобре це ... Ми все-таки живемо під одним дахом і ви вважаєтеся братом і сестрою, хоча й нерідні по крові. Чужі люди вже почали це помічати. Та й наречена у нього є. Недобре це...
Міхрі: Я все розумію. Я ваша прийомна дочка і повинна знати своє місце ... Не хвилюйтеся, матінко, я ніколи його не потурбую. Але я люблю його, я ж теж маю право любити? Я знаю, що він не може бути моїм, але для мене щастя вже просто бути з ним поруч.
Фіранак: А тобі не здається, що його можуть бентежити твої постійні погляди? Адже він все відчуває.
Міхрі: Я спробую менше на нього дивитися ... Але ж ви дозволите піклуватися про нього? Він так втомлюється останнім часом. Він взяв на свої плечі всю турботу про нашу сім'ю!
Фіранак: Це так. Звичайно, дбай. Але менше бентеж його поглядами.
Міхрі: Добре, матінко.
Фіранак: Підемо у двір пекти коржі. Тісто, здається, готове. Сьогодні до нас прийде Тахмурас зі своєю молодою дружиною.
Міхрі: Він нарешті одружився? Мені здавалося, що він ніколи цього не зробить!
Фіранак: Так. Кажуть, що вона юна і чарівна. Мансур такий радий за нього. Ходімо.

Ідуть. Із других дверей в кімнату входить Касим. Він дуже гарний і стрункий. На вигляд йому не більше 20 років. Він поглинений невеселими думами. Сідає за стіл і починає переглядати рукописи. В кімнату тихенько входить юна дівчина. Вона підкрадається до Касима і закриває йому очі долонями.

Касим: Арнаваз... Вибач, люба, але мені ще потрібно попрацювати. Я не встиг закінчити справи до обіду. А завтра вранці мені потрібно відзвітувати перед Саїдом.
Арнаваз: Я тебе вдома чекала-чекала... А потім зрозуміла, що ти знову завалений роботою. Ти так втратиш все здоров'я.
Касим: Зате ми стали жити краще. А то одна матінка надривалася з роботою в саду. Чим зайнятий батько? Він лише пише...
Арнаваз: Не кажи погано про свого батька! Він так тебе любить!
Касим: І я його дуже люблю! Він дав мені знання, змусив інших мене поважати. Але допомагати родині треба. Після того, як батько взяв прийомну дочку, грошей перестало вистачати.
Арнаваз: Це було дуже благородно з його боку.
Касим: Можливо... Батько – дуже шляхетна людина, але хтось повинен думати і про хліб насущний. (Піднімається з-за столу і обіймає Арнаваз). Я хочу, щоб в нашій майбутній родині все було не так. Я хочу, щоб ти не знала важкої роботи, щоб у нас завжди були динари, були слуги.
Арнаваз: Я дуже люблю тебе, Касим, але ти маєш рацію. (Звільняється від його рук). Жити так, як живе твоя матінка, я не зможу. Та й батько мій погодився бачити тебе своїм

зятем, коли дізнався, що ти отримав роботу в Саїда.
Касим: Ось бачиш! Дай мені ще рік. Я піднакоплю динарів і ми купимо будинок, який буде лише нашим. Мені не хотілося б жити з твоїми або моїми батьками. Правда, я хочу, щоб ти знала: батькові і матері я завжди буду допомагати.
Арнаваз: Обов'язок кожного сина допомагати батькам. Рік – це дуже довго... доведеться потерпіти. (Обіймає його). Але ж не лише ці думи гризуть зараз тебе? Я відчуваю, з тобою щось відбувається ...
Касим: Від тебе нічого не приховаєш ... Мене турбує Валіде, дружина Саїда. Спочатку я думав, що вона просто хоче допомогти мені, співчуває нашій родині. Вона домоглася від свого чоловіка того, що мені підвищили платню. Потім вона домоглася для мене окремої канцелярії, приміщення між храмом і замком, де, крім мене, майже ніхто не буває ... А сама стала кожен день під різними причинами до мене приходити. Відволікає мене від роботи і так дивиться на мене ...
Арнаваз: Як?
Касим: Вимагаюче. В її очах написано: ти повинен стиснути мене в своїх обіймах (На хвилину замовкає). А недавно вона так близько нагнулась до мене, що просто стало не по собі. Добре, що в цей момент постукали в двері.
Арнаваз: Так, твоє становище небезпечне. Коли дружина намісника провінції домагається любові свого підлеглого, це погано скінчиться для них обох. (Думає). А ти батькам своїм про це говорив?
Касим: Ні, навіщо їх турбувати ... Я вирішив розповісти тобі.
Арнаваз: Правильно зробив. Але вихід є: якщо вона з'явиться ще хоч раз, ти повинен про все розповісти її чоловікові.
Касим: Але ж вона від усього буде відмовлятися! Ти думаєш, він мені повірить?
Арнаваз: Твоя чесність написана на твоєму обличчі! Я думаю, він тобі повірить. Але для початку просто налякай її. Скажи: я все розповім Саїду.
Касим: Ти права, я так і зроблю.
Арнаваз: Досить про неї. Твоя матінка сказала, що сьогодні у вас будуть гості, що батько буде читати нові частини поеми?
Касим: Так. Повернувся Тахмурас. Він нас усіх здивував тим, що одружився. Ми думали, він ніколи цього не зробить. (Сміється).
Арнаваз: Як я люблю тебе бачити веселим!.. Я люблю, коли твій батько читає поему. Це завжди так цікаво! Ти теж із ним будеш читати?
Касим: А куди я подінуся? Більше ж нікому. Батько – велика дитина. Він думає, що колись його поему оцінять. На ділі ж її люблять і цінують лише мама, я і Тахмурас.
Арнаваз: Неправда! Я її теж люблю і не лише я. Тахмурас її переписує і розсилає мудрим людям. Коли-небудь все зрозуміють, якою великою людиною був твій батько.
Касим: Коли-небудь ... А жити треба сьогодні.

В кімнату входять Мансур, Тахмурас і Рудаба. Тахмурас поспішає обійняти Касима.

Тахмурас: Хлопчику мій, як ти виріс! Кажуть, працюєш вже на благо Ірану і одружитися збираєшся?

Касим: Познайомтеся, Тахмурасе, це моя наречена, Арнаваз.

Арнаваз опускає голову, Тахмурас їй посміхається.

Тахмурас: Начуваний. Ось теж, познайомся. Моя дружина, Рудаба.
Рудаба: Скільки чула про вашу сім'ю, так завжди мріяла познайомитися і ось мені випало таке щастя!
Мансур: Ви дивовижна жінка, якщо змогли полонити серце поважного Тахмураса. Ми думали, він так і залишиться старим парубком.
Рудаба: Хочеться вірити, що він ніколи не пошкодує про своє рішення. Мені Тахмурас обіцяв, що сьогодні ви почитаєте нові частини своєї поеми.
Мансур: Зараз до цього і приступимо. Ваш чоловік – у всьому мій благодійник, як я можу йому в чомусь відмовити?
Тахмурас: Не благодійник, а просто друг.
Мансур: Більше, ніж друг. Ну, почнемо.
Касим: Може матінку почекаємо?
Мансур: Вона з твоєю сестрою допікають коржі. Просила починати без неї.
Тахмурас: Шкода. Вона завжди так захоплено слухає.
Касим: Наслухалася вже предостатньо за ці двадцять років.
Тахмурас: Щось ти похмурий, синку. Не такий, як раніше ...
Мансур (не звертаючи уваги на його слова): Ти мені допоможеш, Касиме?
Касим: Звичайно. Що будемо читати і кого буду зображати я?
Мансур: Я закінчив оповідь про Сіявуша. Почитаємо то місце, де Рустам і Сіявуш міркують над смертю юного ворога, який був дуже схожий на Сіявуша... А знаєте, я коли почав писати це сказання, своїм Сіявушем я уявляв Касима.
Тахмурас: Так, він став гарний. Багато, напевно, жінок задивляються на нього?
Касим (обіймаючи Арнаваз): Я люблю одну.
Мансур: Колись давно в цій кімнаті ми з моїм батьком читали про Рустама і його суперника злого й мстивого Діва. Тоді Рустама читав мій батько. Дуже добре читав. Сьогодні Рустама вперше почитаю я. Мій син буде Сіявушем. (Вручає Касиму пергамент). Почнемо.
Масур (Рустам): Мій син, я знав, що тут тебе знайду.
Касим (Сіявуш): У битві був я, наче у чаду.
Коли ж скінчилась ...
Мансур (Рустам): ... повний співчуття,
прийшов сюди, немов для каяття,
до тих, хто вже на стане із тобою?
Я був таким як ти, ходив на поле бою,
Скорбів по тих, чия зів’яла доля...
Касим (Сіявуш): Жахлива смерть цвіла тут серед поля –
А разом з нею я косив життя...
Мансур (Рустам): Не муч себе до забуття,
Не рви душі, – сама прийшла війна,

її печаль – то не твоя вина.
Касим (Сіявуш): Ось він лежить, неначе я лежу.
Як схожі ми… Та він проклав межу
Між нами ворожнечі… і для чого?
Щоби у ній життя лишитись свого?
Чому він радості буття
Змінив на попіл забуття?
Його убив не я, він сам себе убив,
коли взяв меч і битви захотів.
Як схожі ми… напевне, як і я,
Він мрії мав… бо молодіть буя,
Допоки у душі горять бажання –
Вони зігріті жаром духу й крові!
Бо молодість чекає лиш Любові!
А не війни чи смерті без прощання…
Їй хочеться творити і дружити,
Малих дітей замріяно ростити,
А нищити – то лиш неправди силу…
Мансур (Рустам): Мій сину, як тобі не пощастило…
Бо не того ти вибрав для скорботи –
Його мені не шкода ні на йоту.
Він над людьми доводив перевагу,
до них в душі тримав лише зневагу.
Лицем ви схожі? Ну і що із того?..
В нім не було нічого вже людського.
Жалкуй про наших воїв. Їхні долі,
як недостиглий колос, тут у полі.
Касим (Сіявуш): Мені шкода і наших, і чужих…
Я вперше взнав війну це біль і гріх.
Мансур (Рустам): Але не перший ти, було так і зі мною…
А скільки потім рвався я до бою,
Змагаючись з брехнею і зі злом?
Касим (Сіявуш): Поки війна не стала ремеслом…
Чи знаєш, батьку, іншу ти роботу?
Мансур (Рустам): Я, сину, в бій іду за згоду,
Супроти зла, ти знаєш це і сам –
Невинних не понівечить Рустам…
Святкують перемогу в нашім стані!
Касим (Сіявуш): солодка мить… в кривавому дурмані…(Опускає пергамент і мовчить).
Мансур: Що ти замовк?
Касим: Я не цей «ідеальний» герой. Чого досяг Сіявуш, побудувавши своє ідеальне місто? Того, що його знищили? Війни були, є і будуть. Зрозумійте, батьку! Ніколи не

буде ідеального куточка на землі! Мені більше подобалося, коли ви писали інше, те, що дійсно відбувається навколо нас ...

Мансур: Що?

Касим: Прийшла на зміну правді обережність,
За вірність – благодійність та безпечність.
Не зрозуміти, що зі світом стало?
Благонадійних тьма, надійних – мало.
Вже старанність змінила добросердя,
Є приятель – та він не друг до смерті.
Хто ж допоможе старицям та вдовам,
Коли вже «старість» є лайливим словом?!

Тахмурас: Важкі думи мучать тебе, синку.

Мансур: Я йому їх прощаю. Йому багато доводитися останнім часом працювати, він дуже втомлюється. А ось мої двовірші він читає краще мене, особливо ті місця, де йдуть роздуми про життя.

Тахмурас: Ти прекрасно відчуваєш стиль свого батька, Касиме.

Касим: Дякую.

Рудаба: (витирає сльози): Це було прекрасно. Одна справа читати, інша - слухати!

Арнаваз: Так, це було чудово. Сьогодні ти, Касиме, перевершив себе... Але мені пора вже додому. Засиділася, пізно вже!

Заходять Фіранак і Міхрі, вони несуть коржі.

Фіранак: Хто тут зібрався йти? А для кого ми з Міхрі старалися?

Тахмурас: Але нам дійсно всім вже пора. (Мансуру). Мене дуже пройняло те, що ти пишеш про війну. Не слухай сина. Бережи свої ідеали.

Мансур: Я намагаюся чекати свого часу і не втрачати надію. А на Касима не ображайся, молодий ще. Хоче по-своєму бачити світ.

Тахмурас: Я знаю. Я допоможу тобі з виданням «Сиявуша» та ілюстраціями. Султан зараз відійшов від справ. Як і я, весь час проводить з молодою дружиною.

Рудаба: Одруження повинно зробити його здатним до співчуття.

Мансур: Будемо сподіватися ...

Міхрі: А як же коржі?

Фіранак: А ми їх вам з собою дамо.

Касим: Матінко, давайте допоможу вам. (Швидко розкладає коржі а тарілки, загортає вишитими серветками і вручає Тахмурасу й Арнаваз).

Тахмурас: А ми і не відмовимося. Ніхто не вміє так смачно готувати, як Фіранак. Може й моя Рудаба так навчиться?

Рудаба: Ви будете мене вчити?

Фіранак: Із радістю. Я багато чому навчу, якщо ви побажаєте (обіймаючи Касима). Аллах послав мені велике щастя – мати коханого чоловіка і такого гідного та чуйного сина.

Касим (цілує матері руки): А мені кращу в усьому світі маму!

Арнаваз: (Касиму) Мені дійсно пора. Ти проведеш мене?

Мансур: Ми з Фіранак тебе проводимо, а то вже темніє.
Касим (беручи Арнаваз за руки): Не гнівайся на мене, що сьогодні не піду тебе проводжати. Роботи ще багато, хоча б до ранку встигнути.
Арнаваз: Я не серджуся. І пам'ятай, про що ми з тобою говорили.
Тахмурас: До завтра, Касиме.

Всі йдуть. Касим сідає за стіл. Пробує писати, потім кидає перо.

Касим: О Аллаху! Ніде мені немає спокою. У канцелярії працювати не можу, туди вона постійно приходить. А сьогодні ще й батька образив! За що я його так образив?!

У двері заходить Валіде. Вона одягнена дуже яскраво і відверто. Касим піднімається з-за столу.

Валіде: Мене прислав мій чоловік. Він велів запитати, чи готова на завтра книга про витрати?
Касим: Книга ще не готова. Але до ранку я постараюся закінчити.
Валіде: Погано. Часу було достатньо.
Касим: Вчора ви провели цілий день в моєму кабінеті. Як я міг писати? І якщо управителя цікавить книга, чому він присилає вас до мене додому? У нього що, немає слуг?
Валіде (бере його за руки): Дурненький? Звичайно ж, чоловік мене не присилав. Невже ти так до цього часу не зрозумів, що подобаєшся мені? Та за тебе взагалі роботу будуть робити інші, якщо ти будеш любити мене!
Касим (вириває руки і сідає за стіл): Це мій будинок і будинок мого батька. Я вас прошу піти і більше в мій будинок без свого чоловіка не приходити.
Валіде (заходить йому за спину і обіймає за шию): Ти знаєш, який ти гарний, хлопчику? Що тобі зможе дати твоя наречена? Оточення купців і торговців? Ти з ними збожеволієш! А твій батько? Одні злидні, в яких ти виріс. Не кожному випадає честь бути коханцем такої жінки, як я. Лише зі мною ти пізнаєш всю силу пристрасті, ти будеш жити, як султан, навіть краще за нього! (Палко цілує Касима).
Касим (м'яко відштовхує її від себе): Не треба замість мене вирішувати мою долю! Не приходьте більше до мене ні в мій будинок, ні в майстерню. Я не хочу ганьбити ні себе, ні вас.
Валіде: І не мрій, що я тебе залишу в спокої! Те, що мені подобається, має бути моїм!
Касим: А я не ваша річ! І кажу вам дуже серйозно: якщо ви ще раз прийдете, я про все розповім вашому чоловікові, просто змушений буду.
Валіде (бліднучи): Ти не посмієш! Він тебе вб'є!
Касим: Краще померти так, ніж від безчестя.
Валіде (опановуючи собою): Ти пошкодуєш, що знехтував мною, та пізно буде! (Касим мовчить. Вона підходить до вікна, де стоять піали з вином). Який аромат йде від вина. Напевно твоя матінка його робила? Можна мені спробувати?
Касим: Як бажаєте. (Сідає за стіл до неї спиною).
Валіде (виймає з рукава колбу з отрутою і виливає її в одну з піал): Випий зі мною, Касиме, випий в перший і останній раз. Давай пробачимо одне одному. Я тобі, що не

прийняв моєї любові, а ти мені своє випробування (подає піалу).
Касим (бере піалу): Ви мені обіцяєте, що на цьому все закінчиться?
Валіде: О, так. Ну, пий же. (Випиває вино, Касим, дивлячись на неї випиває теж).
Шкода, що ми не зрозуміли один одного. Прощай (Проводить рукою по його волоссю і йде).

Завіса.

Дія 3. Запізніле визнання.

Картина 1.

Мансур очікує прийому в палаці султана. Він дуже схвильований.

Мансур: О Аллаху! Де ж Фаррухі? Чому він спізнюється? Як я без нього піду до султана? (Сідає на лавку). Мій бідний хлопчик, мій Касим ... Як мені тебе врятувати? Де знайти такого лікаря? Я не можу тебе втратити, Касиме...

До нього підходить Хаджія. Вдивляється в обличчя Мансура. Мансур підводиться і кланяється їй.

Мансур: Хто ви, о незрівнянна?
Хаджія: Я дружина охоронця султана.

Мансур: А султана ще немає в палаці?
Хаджія: Він ще не повернувся з полювання. Думаю, скоро повинен бути. А ви? .. Ви – поет Мансур, той, кого називають «райським»? Фірдоусі?
Мансур: На жаль ...
Хаджія: Чому ж «на жаль»? Я з дитинства зачитувалася вашою поемою. Я так любила ті її частини, де йде розповідь про зустріч Рустама і Тахміни. Перші частини поеми ... Пригадуєте?
Мансур: А як же! Це ж мої оповіді...
Хаджія: Почитайте мені їх. Прошу вас.
Мансур: Не треба просити. Для вас, із задоволенням. Правда, я ще ніколи не читав за жінку ... Не знаю, як це буде виглядати ...
Хаджія: А ви почніть, а я продовжу, підхоплю. Я адже всю поему знаю напам'ять.
Мансур: І ось Тахміна, ризикуючи втратити честь, прийшла до покоїв Рустама. Вона бачить його сплячим**:**
У мріях моїх його образ неясний...
Всі пісні про нього ніщо – він прекрасний!
(Дивиться питально на Хаджію).
Хаджія (продовжує): Прокинься, мій витязю! Ось я стою...
Тобі розкажу про любов я свою...
Мансур (Рустам):я бачив тебе у джерел, білолиця?
Хаджія (Тахміна): ні там, ні в долині, ні біля криниці...
Мансур (Рустам): Не кров у тобі лопотить, а водиця!
Про це мені очі говорять дівочі...
Хаджія (Тахміна): Ти їх ще не бачив, цієї ж бо ночі
Ми вперше зустрілися. Слуха-но!
Мансур (Рустам): геть!
тобою у снах причаровує смерть!
Творіння Тулада, брехливий дурман!
Нещастя моє!
Хаджія (Тахміна): та про що ти, Рустам?
Чекай!
Мансур (Рустам): Забирайся, примаро лиха!
Хаджія (Тахміна): тихіше, зухвальцю! Я – царська дочка!
Чом гониш мене, як хмільний від вина?
Мансур (Рустам): Так значить не сплю я? Ти хто?
Хаджія (Тахміна): Тахміна!
Мансур (Рустам): У Божому світі така ти одна!
Хаджія (Тахміна): І знай, що нікому, крім слуг і отця,
Не відкривала я більше лиця!
Моєї краси жоден витязь не зна...
Та зараз відкриюсь тобі....
Мансур (Рустам): Тахміна...

Ти правда чи сон? В тобі кров чи вода?
Чом очі ховаєш, скажи?
Хаджія (Тахміна): Від стида…
Та, хочеш, відкриюсь…
Мансур (Рустам): Відкрийся, дівице…
Хто ж ти? Може ніч? Чи глибока криниця?
Ти – ніч…твої очі як чорний агат..
Непевне, підступний і темний Тулад
Створив для спокуси тебе …
Хаджія (Тахміна): мариш ти…
Послухай! Бо змушена буду піти!
Мансур (Рустам): Ні! Спершу за плечі тебе струсону
І знову на ніч оберну Тахміну! (Трусить її за плечі).
Хаджія (Тахміна): О! Це так приємно! Тримай же міцніш!
Мансур (Рустам): Чому не зникаєш, примаро? Облиш!
…Виходить, ти з плоті? Не з плетива сну?...
Хаджія (Тахміна): Ти царську дочку бачиш тут – Тахміну… (виймає ніж).
О ні! Не тобі його лезо – мені…
Мансур (Рустам, обиженно): Я все зрозумів, та повір, Тахміні
і честі дівочій ніщо не грозить.
Хаджія (Тахміна): Я бачу, що лицар зі мною стоїть.
Так знай, що про тебе я чула пісні,
Неначе прадавні казки чарівні,
Про те, що блукаєш один ти завжди
І прихисток людям даєш від біди.
По першому поклику радо прийдеш,
До всіх, чиє горе не відає меж.
Я чула іще, що ти бився зі злом,
Блукаєш, навіки зріднившись з сідлом.
А міг же, як шах, ти у розкошах жити.
І чула, що міг би один розгромити
Ворожі незлічені орди страшні
І сам неушкодженим вийдеш з борні.
Я чула, що ти, якби лише схотів,
То небо і землю, як Бог би створив!
Мансур (Рустам): Оце уже казка…
Хаджія (Тахміна): Та вірю і їй.
І хочеш, Рустаме, погоджусь мершій
За тебе піду й народжу тобі сина,
Бо доля моя із твоєю єдина.
Мансур (опускаючи очі): Про творець … Мій син …
Хаджія: Я щось прочитала не так?

Мансур: Ні, о благородна! Ще ніхто так від душі не читав зі мною мою поему ... Хіба, що мій батько ...
Хаджія: Ви чимось зажурені? Може я можу допомогти?
Мансур: Я ... Не можу проханням засмучувати таке прекрасне створіння, як ви ...

Вдалині з'являється Фаррухіі. Хаджія захвилювалася, його побачивши.

Хаджія: Вибачте, поважний Мансуре. Мені треба йти. Мене не повинні бачити тут. (Бере його за руку). Я ще повернуся! (Стрімко йде).
Фаррухі (підходить і сідає поруч з Мансуром): Чув, що твій син хворий.
Мансур: Чому ти запізнився? Я так боявся, що султан з'явиться раніше тебе.
Фаррухі: Ти сподіваєшся, що султан дасть тобі гроші на лікування сина?
Мансур: Дуже сподіваюся... інакше сина мого не врятувати... Він уже два дні марить, нікого не впізнає ...
Фаррухі: Мені шкода.... Я передав нові частини твоєї поеми султану. Перед цим я сам її почитав ....
Мансур: Ну і як?
Фаррухі: Ти даремно ти сподіваєшся на успіх у султана. Його цікавить не велике минуле нашої країни, а панегірики. Хочеш щось отримати – прилаштовуйся: пиши те, що пишу я. Тоді врятуєш і сина.
Мансур: Я старший за тебе, Фаррухі, мені вже пізно прилаштовуватися... Але ж султан багато читає, він повинен мати смак у літературі.
Фаррухі: Я ж тобі сказав, він найбільше любить панегірики ...
Мансур: Все у волі Аллаха, рішення султана теж ...

На останніх словах Мансура заходять Махмуд і Саїд. Фаррухі і Мансур кланяються йому.

Махмуд: Так, Мансуре. Рішення султана теж у волі Аллаха. Але ж султан – це обранець Аллаха, не забувай про це! Нашим очам приємно бачити тебе, Фаррухі! Тобі є що мені сьогодні почитати?
Фаррухі: Звичайно, о ясновельможний!
Махмуд: Ми слухаємо.
Фаррухі (розгортає пергамент): «Він сонцеликим прийшов у життя –
Ясніший, ніж місячне срібне шиття.
Зомліла світів вікодавнішня шир.
Співала земля: "Народився батир,
герой, який щастя наблизить роки –
дасть крила для мрії, що спала віки!
Якщо від народу султан вже великий,
якщо він могутній, якщо сонцеликий,
Чи може померти султан на землі,
раніше, ніж сонце погасне вві млі?»
Махмуд: Ось як треба писати, Мансуре! Вчися, доки ще живий .... Але ми прочитали твою поему «Шах-наме», прочитали, завдяки наполегливим проханням Фаррухі. І що ж

там ми знайшли? Цікаві рядки ... Особливо, бесіда шаха з поетом. Ми так розуміємо, що саме так ти уявляєш мою бесіду з тобою?
Мансур: Але, сонцеликий...
Махмуд: Махмуд: Не перебивай! Ось послухай, Саїде, як він собі це уявляє (Читає): «Ну що ж, ти, поете, для себе бажав
Створить монумент із словесних октав?
Ось мій – подивися – гора черепів!
Скажи, ти зі мною зрівнятись зумів?
Що слава поета? Ніщо... лише шах,
Що більше голів зніс, славетний в віках!
Що скажеш? Ти згоден? Подумай над цим!»
Мансур (підхоплює): Куди там... Лишуся поетом простим!
Махмуд (згортає пергамент і розгортає інший): Ось-ось ... Або, наприклад, це ... де ж воно? А от... «А влада слизька, наче в'юн, тому й шах
Насилу тримає її у руках...
Вона – як повія, не вірна жона,
Хто більше заплатить – того і вона!»
Саїд: Мій повелителю, це просто образливо для верховної влади!
Махмуд: Але я милостивий, як і має бути справедливий правитель. Нехай твої книги переписуються, Мансуре, і люди їх читають. Але особистої подяки від мене не жди і вибачай. Ми живемо не минулим, ми живемо тим, що зараз робиться в державі! Мені потрібні не просто піддані, а вірнопіддані! Забери рукописи, в палаці вони не потрібні. А у нас з Саїдом ще багато справ!

Султан і Саїд йдуть. Мансур підбирає рукописи. Вбігають Тахмурас і Рудаба. Вони сумні.

Тахмурас: Поважний Мансуре! Тобі потрібно поспішити додому, Касимові зовсім погано.
Мансур (в розпачі). Бідний мій хлопчику! Я нічим не зможу допомогти моєму синові.
Рудаба (обіймає Мансура): Ходімо, поважний! Вам треба поспішити ... (Виходять. Тахмурас йде за ними, але Фаррухі утримує його за руку).
Фаррухі (Тахмурасу): Почекай, адже я по твоєму обличчю бачу, що Касиму не просто погано. Сталося щось страшне ...

Входить Хаджія. Вона зупиняється в глибині кімнати. Її не помічають.

Тахмурас (зітхаючи): Ти правий ... Але Мансура потрібно було до цього підготувати ... Не можна відразу подавати таку жахливу звістку ... Його серце може не витримати!
Фаррухі: Так що трапилося? Касим помер?
Тахмурас: О, Фаррухі... Якби лише Касим! Касим помер ще вчора ввечері. Його мати, Фіранак, ридала цілу ніч, а потім, під ранок, начебто заспокоїлася і погодилася лягти. Невдовзі моя Рудаба підійшла до неї, а вона вже... Вона не перенесла смерті єдиного сина!
Фаррухі: О Творцю! Яке горе ...

Тахмурас: Я не знаю, як його серце витримає ...
Фаррухі: Я хочу допомогти ... Я хочу оплатити похорони матері й сина!
Тахмурас: Ти думаєш, що ми з Рудабою не знайдемо динари на їхні похорони? Ми сподівалися на тебе, що ти допоможеш з іншим! Йому потрібні були кращі лікарі для сина, на яких у нас не вистачало грошей ... Ми самі йому допоможемо поховати близьких, хоч і не багаті.
Фаррухі: Ні-ні! Ти не можеш мені заборонити. Ходімо, потрібно бути поруч із ним! (Ідуть).
Хаджія: О Аллаху! От лихо ... Касим, той хлопчик, про якого розповідала Валіде ... Ні, не може бути!!! Він помер не своєю смертю ... Невже вона?!..

Повертається Махмуд і Саїд. Махмуд в подиві дивиться на Хаджія, яка закрила обличчя руками.

Махмуд (обіймаючи Хаджію): Що сталося, люба? Ти плачеш?
Хаджія: Я хочу вам, о ясновельможний, зробити страшне зізнання!
Махмуд: Ти мене лякаєш ... Саїде, вийди, я повинен поговорити з дружиною!
Хаджія: Ні-ні! Я це повинна сказати при Саїді. Я повинна була це ще раніше сказати ... Але я не думала, що це не серйозно ... О Аллаху!
Махмуд (хвилюючись): Та що ж трапилося?!
Хаджія: Поет Мансур, якого прозвали Фірдоусі ... Він був у вас сьогодні.
Махмуд: Був, ну і що? Я дозволив видавати його книги, хоча він і не вартий цього!
Хаджія: Справа не в ньому, справа в його сині. Він хотів просити у вас динари на його лікування.
Саїд (втручаючись): Так, цей хлопчик серйозно занедужав, я йому надсилав своїх лікарів, але вони не могли зрозуміти, що це за хвороба ...
Хаджія: Вчора Касим помер. Помер не своєю смертю. Його отруїла ваша дружина, Саїде!
Махмуд: О жінко, що за розмови ти ведеш ?! І звідки тобі це відомо?
Хаджія: Вона мені сама розповідала про свої плани ... Але я вирішила, вона жартує!
Махмуд (гніваючись): Припини, Хаджіє! Ти занадто співчуваєш цьому поету!
Саїд (приходячи до тями): О ясновельможний! Боюся, що ваша дружина права!.. Валіде все просила мене за Касима: щоб я йому підвищив платню, щоб перевів до окремої контори. Я помічав, що хлопцеві все це не подобається, але я не розумів чому...
Хаджія: Вона переслідувала його зі своєю любов'ю. Видно, вона погрожувала йому! Але ж у нього була наречена...
Саїд (продовжуючи): А потім, коли вона дізналася, що він занедужав, вона як з глузду з'їхала: закрилася у своїй кімнаті і нікого не стала до себе пускати... Я вб'ю її!
Махмуд: Ти цього не зробиш, її буде судити вищий суд, а потім суд Аллаха. Не варто плямувати свої руки!
Хаджія: О мій повелителю! Забудь давню ворожнечу між арабами й іранцями. Нагороди Мансура за його величезну роботу. Йому зараз так необхідна твоя увага... Колись наші нащадки з благоговінням будуть згадувати, що великий правитель не оминув своєю милістю великого поета.
Махмуд: Добре. Після походу в Індію, я пришлю йому цілий караван.
Хаджія: Лише б це не було занадто пізно. **Завіса.**

Картина 2. Епілог. 1000 рік.

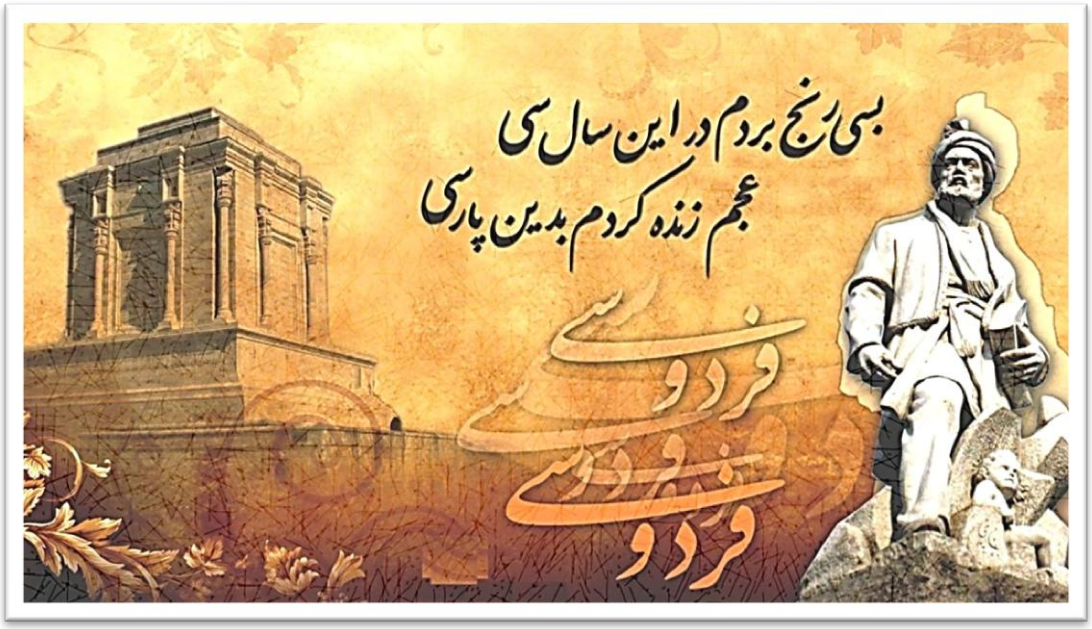

Кімната Мансура. Він прикутий хворобою до ліжка. Біля нього знаходяться Тахмурас і Рудаба. Рудаба читає рукопис. Входить Міхрі. На столі стоять коржі і квас.

Міхрі: Чому ж ви коржі не їсте? Голодні ж! Якби була жива Фіранак, вона образилася б на вас.

Тахмурас: Дякую, мила (Підходить до столу і бере корж). А ти така розумниця! Готуєш не гірше, ніж колись твоя мати.

Міхрі: Я намагаюся, щоб у цьому будинку все залишалося, як і раніше. Колись це був такий щасливий будинок ...

Рудаба (підходить до Тахмураса з рукописом): Він завершив поему «Шах-наме», поему його життя і нашої історії! Слава Аллаху! Тут він і про тебе написав, слухай:

«Як сімдесят два роки проминули,
мої поеми небеса почули!
І ось до кінця я доводжу щасливо
Про подвиги давні сказання правдиве.
Я бідністю битий був разом у раз,
Та поруч був вірний мені Тахмурас.
В достатку жив, мене ж не забував.
Я в дружбі сам з ним щастя відчував.
Син Кутейби, шляхетний чоловік,
Велінням долі мій прикрасив вік.
Він шле пергамент, їжу і одежі,
І серце світлом повниться за межі»

Тахмурас (судомно ковтаючи клубок у горлі): Ох... Як мало я для нього зробив ...

Мансур (відкриваючи очі): Ти для мене зробив все, що міг і навіть більше того!

Тахмурас (швидко підходячи до Мансура) Поважний, як ви себе почуваєте?

Мансур (посміхаючись): Прекрасно ... Не кожній людині випадає щастя померти в оточенні вірних і відданих друзів...

Рудаба: Не кажіть про смерть, Мансуре, молю вас ...

Мансур: Смерть не є кінцем життя, мила. А моє життя – це рукопис, який ти тримаєш у руках, Рудаба. І Аллах дозволив мені її завершити.

Рудаба: Кінець поеми прекрасний, як і вся поема.

Мансур: І життя моє було прекрасним... У мене було все – люблячий батько, чудова дружина, чуйний і турботливий син. Хоча Аллах забрав їх, він поруч зі мною залишив відданих друзів і мою дівчинку, яка, не думаючи про себе, весь цей час дбала про мене, як би це робила моя Фіранак.

Міхрі (плаче): Батьку, я так люблю вас ...

Мансур: І я тебе, мила, не плач (гладить її по волоссю). Не смійте плакати за мною! За щасливими людьми не плачуть ... І ще... Я знаю, мене не дозволять поховати на міському кладовищі через мою любов до минулого Ірану і оспівування його древніх богів ... І не треба... Не витрачайте на це час і здоров'я. Я хочу бути похований в саду мого батька ... в райському саду ... Обіцяйте!

Тахмурас: Обіцяю, шановний ...

Мансур: А тепер дайте мені руки ... всі ... і ти, моя дівчинка (бере за руки Міхрі, Рудабу і Тахмураса). Живіть щасливо, допомагайте один одному і у вільний час переписуйте мою книгу ...

Тахмурас (зі сльозами на очах): Обіцяю, шановний ...

Мансур (важко дихає): А тепер мені пора ... пора до моїх улюблених ... Фіранак і Касима (закриває очі).

Тахмурас (відпускаючи його руку): Він відійшов ... До Аллаха ...

Рудаба (витираючи очі): Він відійшов так тихо, так просто ...

Тахмурас: Він відійшов як людина, яка виконала свій обов'язок, своє призначення зірок на цій землі.

Міхрі (плаче): А як же я без нього? ...

Рудаба (обіймаючи Міхрі): Не плач, він же просив... Ми завжди будемо з тобою, наш дім - твій дім ...

Двері відкриваються. Входять Хаджія та Саїд.

Тахмурас (приголомшений): Саїде? Ти?! Що ти можеш робити в цьому будинку в такий скорботний час?

Саїд: Я привіз дружину султана, Хаджію-султан. Вона бажає говорити з вами.

Тахмурас (у подиві): Хаджія-султан? ... (Опускається на коліна, жінки слідують його прикладу).

Хаджія (не відриваючи очей від померлого Мансура): Я так і знала, що не встигну, я передчувала ... Підніміться з колін, поважні! Я поспішала привести йому дари від султана. У місто увійшло караван із дарами для великого поета Фірдоусі, прозваного скорботним батьком Касима, Абулкасимом ... Але вже ці дари йому не потрібні ... (опускається на коліна і цілує руку Мансура). Це був великий поет, слава іранського

народу! Чому ж я не встигла?..
Тахмурас: Він писав свою поему не за дарунки. Він писав її по милості Аллаха і на славу іранського народу! Він помер тихо і велично ... Він помер щасливою людиною.
Хаджія (піднімаючись з колін): Шкода, що я для нього нічого не змогла зробити раніше... Стосунки правителя і поета – це вічна історія. А ці дари ... Я залишаю їх вам. Побудуйте йому гідну гробницю, видайте безліч книг і нехай вони розійдуться не лише по Ірану... Нехай його читають всі правовірні. Нехай вони всі зрозуміють, що без знання великого минулого країни не може бути й майбутнього!
Тахмурас (зі сльозами): Дякую, о ясновельможна... Шкода, що цього не почув він сам ...
Хаджія (бере з рук Рудаби рукопис): Це що?
Рудаба: Це заключні рядки його поеми, він тут написав і про себе.
Хаджія (зі сльозами): Аллах послав мені щастя це прочитати однією з перших ... (Читає).
«Як рік хіждри минув чотирьохсотий,
Згорнув сувій, закінчивши роботу
Про дні минулі. І в усі краї
Вже лине слава про вірші мої.
Я не помру, бо жити буду знову
У паростках посіяного слова.
І хто шанує світло віри й вчення,
Нехай звеличить подвиг мій та ймення».

Фелісьєн Марсо
АРРАСЬКИЙ ГОРБАНЬ
Історична драма (на 2 дії, 5 ексодів із прологом і епілогом)

П'єса познайомила глядача з життям Адама де ла Аля, французького трувера, композитора, драматурга та поета XIII століття. Події перенесли присутніх до середньовічної Франції. На тлі історичних подій часів хрестових походів та воєн з Фландрією розгорталися картини буденності французів різних соціальних станів.

Дійові особи:

Анрі де Ла Аль, війт і дипломат із Камбре
Клотільда де Ла Аль, його дружина
Адам де Ла Аль, трувер, їхній син
Офелія да Ла Аль, кузина Адама
Робер д'Артуа, граф Артуа
Карл Анжуйський, принц, брат Людовика IX
Олів'є де Боне, фаворит Карла Анжуйського
Аміція де Куртене, перша дружина Робера
Агнесса Бурбон, друга дружина Робера
Етьєн Бове, актор
Жанна Шардон, акторка
Матильда Ронсар, акторка і художниця
Жак де Бомон, офіцер нічної гвардії
Люсьєн де Перрон, граф Перрона

Події відбуваються в Аррасі, Парижі та Неаполі впродовж 1266-1285 рр.

Пролог. Рік 1266. Аррас.

Арраське помешкання війта Анрі де Ла Аля. Простора зала, прибрана в стилі кращих міщанських смаків XIII століття. До зали входять чоловік і жінка середнього віку, акуратно прибрані. За ними неохоче йде юна дівчина, похнюпивши голову. Чоловік і жінка сідають за стіл. Чоловік жестом руки пропонує дівчині зробити те ж саме.

Анрі: Наша улюблена племіннице, ми запросили тебе, щоб переговорити на дуже серйозну як для тебе, так і для нас тему (дивиться уважно на дівчину, та не піднімає голови). Сьогодні з монастиря Камбре повертається наш син Адам.

Клотільда: Ти ж пам'ятаєш, люба, що ви були з ним заручені ще в дитинстві.

Анрі: Помовчи доки що, Клотільдо, я ще не закінчив. Так ось, він не виправдав моїх сподівань. Тобі відомо, що п'ять років тому в монастирі він упав із драбини і внаслідок цього на його спині з'явився цей потворний горб…

Офелія (не піднімаючи голови): Так, мені про це відомо…

Анрі: Його каліцтво не дозволить змінити мене на посту війта Аррасу, або виконувати дипломатичні місії…

Клотільда: Бідний хлопчик…

Анрі: Помовчи, Клотільдо, він давно вже не хлопчик, йому 26 років! Ми з дружиною сподівалися, що він прийме духовний сан і очолить монастир у Камбре… Але цей зухвалець і чути про це не хоче!

Офелія (не піднімаючи голови): То чого ж він хоче?

Анрі: Я цього ще не знаю… Та раз він повертається додому, то буде чинити так, як я звелю!

Клотільда: О Боже…

Анрі: Помовчи, Клотільдо, не дратуй мене… Так ось, я знайду для нього посаду писаря в магістратах, щоб без діла не вештався… І я хочу, щоб він одружився. Ти знаєш, Офеліє, я достатньо багатий, щоб ви з Адамом ні в чому не знали відмови… Раз в мене немає достойного спадкоємця-сина, то має бути спадкоємець-онук. Я обіцяв твоїй матері, що влаштую твою долю, якщо ти будеш слухняною… То як? Ти приймаєш мою пропозицію?

Офелія: Я не знаю… Я маю побачити його…

Анрі: На що там дивитися? Ти будеш мати все, доки я живий!

Клотільда: У нашого хлопчика дуже добре серце…

Анрі: Помовчи, жінко! Я чую кроки, це він. Ви доки що йдіть звідси! Я повинен зустріти його один…

Клотільда й Офелія виходять. Анрі розправляє спину. До зали входить Адам. Він середнього зросту, горбатий, але з шляхетним обличчям і дуже розумними очима. Одягнений у чернече вбрання. Син і батько зустрічаються поглядами.

Анрі: Ти посмів прийняти рішення, не порадившись із власним батьком?

Адам: Я із самого початку знав вашу відповідь. Чому ви так починаєте розмову? Я вісім років не був у батьківському домі… Хіба ви не раді бачити мене?

Анрі: Батьки раді бачити розумних і покірних дітей. А тебе мабуть так нічому й не навчила доля!

Адам: Мене не навчила доля? Та я ледь зміг отямитися після її ударів! І вас із матінкою поряд зі мною не було…І якби не Робер, ваш єдиний син не стояв би сьогодні перед вами!
Анрі: Ти про цього розбещеного хлопця, якого придуркуваті батьки в 12 років одружили, а потім вирішили відправити в монастир на перевиховання?
Адам: Гарно ж ви відзиваєтесь про родину правителів цього міста…
Анрі: Як ти міг зблизитися з ним, із малим розпещеним дитям і дозволити йому керувати собою?
Адам: Так, він на вісім років молодше мене, проте в усьому був управнішим. Він сидів біля мого ліжка і вдень і вночі, коли лікарі не знали, чи одужаю я, він нікому не дозволяв наді мною насміхатися, він навчив мене володіти зброєю, і саме він мені довів, що не лише розум, а й сила має вирішальне значення!
Анрі (скептично): Ти ще почни на нього молитися, як на Господа нашого… Дякуємо, що цей Робер більше не зустрінеться на твоєму шляху!
Адам: До чого ви ведете?
Анрі: Ти прибув до мого будинку і маєш жити за моїми законами. Сьогодні відпочинеш, а завтра приймешся за обов'язки писаря в магістратах Аррасу.
Адам: Чого б це? Я хочу жити власним життям і якщо це вас не влаштовує, я можу покинути цей будинок.
Анрі (із люттю): А я тебе позбавлю спадщини!
Адам (сміючись): Ой, як страшно! І навіщо ж гроші такому каліці, як я?
Анрі (роблячи над собою зусилля): Тут твоя кузина, Офелія, вона прийшла, щоб виконати свій обов'язок і стати твоєю дружиною. Ваші сини отримають мої титули і спадщину.
Адам (змінюючись в обличчі): Офелія тут? Вона хоче мене бачити?
Анрі: Нарешті тебе хоч щось пройняло (Ляпає в долоні).

Входять Клотільда й Офелія. Клотільда поспішає обійняти Адама. Офелія зупиняється і з жахом дивиться на нього.

Клотільда (зі сьозами): Синочку, мій бідний синочку! Я так хотіла провідати тебе, та твій батько мені не дозволив…
Адам: Я знаю, мамо…
Анрі: Помовчи, жінко! Відійди від нього. Ходімо, нехай молодята поворкують без нас!

Анрі забирає дружину і вони йдуть. Клотільда ще кілька разів обертається до Адама. Офелія й Адам залишаються вдвох. Адам підходить до Офелеї і бере її за руки. Офелія ледь стримує себе.

Адам: Люба моя кузино! Якою ж ти стала дорослою за цей час, що ми не бачилися… Це правда, про що сказав батько? Ти дійсно згодилася стати моєю дружиною?
Офелія: Ваш батько наполягає на цьому…
Адам (не слухаючи її відповіді): А пам'ятаєш, як ми в дитинстві мріяли, що в ми одружимося, що в нас буде власний будинок і багато-багато коней для прогулянок!
Офелія (відбираючи руки): Мрії закінчилися, як і дитинство. О Боже, що мені робити?!

Адам: А ти не бійся, я буду дуже тебе кохати. Я не дозволю пилиночці сісти на твою голову (раптово міцно пригортає її до себе й цілує. Офелія б'ється в його руках і нарешті звільняється від обіймів).
Офелія: Нікчемо! Потворна нікчемо! Не смій до мене торкатися!.. Ти подивися на себе в дзеркало! Жодна жінка не підпустить тебе до себе… І я… Та я краще помру, ніж дозволю тобі торкатися себе! Краще я стану жебрачкою…

Адам стоїть скам'яніло. З інших дверей непомітно з'являється вродливий юнак років 18-ти. Він спостерігає за тим, що відбувається. На крики Офелії вибігає Анрі.

Анрі: Офеліє, почекай! Ти подумай…
Офелія (тікаючи): Ні, ні, нізащо! Облиште мене… (вибігає).
Анрі: Чого ти наполохалася? Послухай-но… (вибігає за нею).
Робер (хитаючи лукаво головою): Оце так сцена! Хоч картину малюй…
Адам (здригається від несподіванки): О чорт! Робере? Звідки ти взявся? (обіймаються).
Робер: А ти думав, що я забув про тебе? Цілий рік намагався прорватися до монастиря, та мене до тебе не пускали. Боялися, що я вмовлю тебе не приймати посвячення.
Адам: Я його й так не прийняв.
Робер: Я знаю. Я дізнався, що ти сьогодні повертаєшся додому і вирішив тебе забрати звідси.
Адам: Забрати? Куди?
Робер (ляскаючи його по плечі): До Парижу, друже! Мені учора виповнилося вісімнадцять і я за заповітом свого батька з учорашнього дня повноправний правитель Аррасу і його сеньйор. Із учорашнього дня до біса всіх опікунів, розумієш, Адаме! Я тимчасово перекладу справи на магістрат міста, а ми с тобою – до Парижу! Я втілю всі твої мрії про містерії і театр!
Адам: А як же твоя дружина? Ти ж так бідкався на це одруження в 12 років?
Робер: Я був дурним. Моя дружина – чудова жінка. Ми її візьмемо із собою. Два місяці тому в мене народилася дочка, так що я вже батько!
Адам: Вітаю!
Робер (прислухаючись): Що це? Начебто твої батьки кричать.
Адам: Заховаємося в кімнату поряд (виходять).

До зали вбігає Анрі. Клотільда намагається його наздогнати.

Клотільда: Анрі, любий, почекай!
Анрі (розлючено): Все, досить! Я тобі казав, що з цього нічого не вийде! Він бридкий і жодна дівчина не погодиться вийти за нього заміж!
Клотільда: Не кажи так про власного сина, знайдеться така, яка побачить красу його духу…
Анрі: Не знайдеться такої! А чому так вийшло? Тому, що ми з тобою були в кровному родстві. Лікар сказав, що тому в нього й кістки не зростались! Боже, краще б він помер!
Клотільда (плаче): Не кажи так, він же…

Анрі: Досить! Я доб'юся з тобою розлучення через архієпископа або папу. Я повинен одружитися вдруге, я повинен мати гідних спадкоємців!
Клотільда: Анрі, благаю, отямся!
Анрі: Замовкни, жінко! Я куплю для тебе будинок, в тебе буде достатньо грошей! Але не я (рішуче виходить. Клотільда вбігає за ним).

До зали повертаються Адам і Робер.

Адам: Бідна мама…
Робер: Нічого, нехай розберуться між собою, а далі ми їй допоможемо… Дивлюсь я на вас… Може й краще, що в мене вже немає батьків? (Перехоплюючи погляд Адама). Ну, не дивися так на мене, я не хотів тебе образити.
Адам: Дійсно, настав час покинути цей дім назавжди.
Робер: Ну, не зітхай так важко, все буде добре! (Якийсь час вагається). Я тут хотів тебе попросити…
Адам: Ти? Мене? Про що?
Робер: Мені соромно просити про таке, та все ж… Одним словом, я ж тепер граф Арраський, і ти в присутності моїх підлеглих все-таки спробуй називати мене «ваша світлосте»…
Адам (глумливо): Слухаюсь, «ваша світлосте»…(демонстративно вклоняється).
Робер (трохи ображено): Я ж сказав, що в присутності підлеглих, а не тут…
Адам (сміється): Ходімо, Робере, не зважай на мене (йдуть).

Завіса.

Дія І.

Ексод 1. Рік 1271. Париж.

Перед завісою на авансцені з'являється Адам. Він гарно одягнений і значно подорослішав. Пройшовши кілька кроків, Адам зупиняється і виймає списані аркуші. До нього підбігає молода жінка, вродлива зовні, одягнена як повія – яскраво, але бідно. Вона хапає Адама за руку.

Жанна: Мосьє, послухайте мене…
Адам (дивлячись їй уважно у вічі): Чого тобі?
Жанна: Врятуйте мене, мосьє, там той офіцер… Він хоче кинути мене до в'язниці!
Адам: Ти щось накоїла?
Жанна: Я потім поясню, зараз немає часу… Он він!

На авансцену виходить офіцер нічної паризької гвардії. Стрімко підходить до Жанни і хапає її за руку.

Жак: Ось ти і попалася мені!
Адам: Приберіть від неї руки. Ця дама зі мною!
Жак: Яка дама, мосьє? Це злодюжка й повія, яку добре знають у Парижі!
Адам: Я сказав, приберіть руки. Ви щось наплутали. Це актриса з палацу його світлості графа Робера д'Артуа. Можемо пройти до нього, щоб ви пересвідчилися…
Жак: Ні-ні. В цьому немає потреби. Я вас знаю. Ви – трувер графа, Адам де Ла Аль. Проте я не розумію, для чого вам…

Адам (перебиваючи): Ще питання є?
Жак: Ні…
Адам: Тоді, на добраніч.

Жак вклоняється і йде. Жанна здивованими очима дивиться на Адама.

Жанна: Так ви – трувер графа, чиї пісні співає весь Париж? А можна мені попасти до палацу? Хоч би подивитися…
Адам: Авжеж, я своїх слів на вітер не кидаю. Лише спочатку купимо тобі щось достойне із вбрання, бо в такому вигляді не можна, ось зайдемо у найближчу крамницю..
Жанна: Але ж тут одні дорогі крамниці…
Адам: А я просто так і не куплю. Я ж сказав, що ти моя акторка, ось і відпрацюєш.
Жанна: Ви це серйозно? Я буду одягнена як сеньйора?.. Та я вас просто задушу! Задушу в своїх обіймах! (Кидається на шию Адаму і цілує його).
Адам (знімаючи її руки зі своєї шиї): Ні-ні! Ніяких зараз ніжностей. Ходімо до крамниці, а далі підеш у лазню…(Йдуть).

Піднімається завіса. Розкішна вітальня палацу Робера д'Артуа. У кріслі біля столу сидить Аміція д'Артуа. Вона одягнена в халат, неприбрана і дуже бліда. Перебирає аркуші з нотами, що лежать на столі. Входить Робер. Він уже виглядає як дорослий чоловік. Цілує дружині руки.

Робер: Люба, навіщо ти встала з ліжка? Тобі треба себе берегти.
Аміція: Мені так хотілося переглянути, що тут нового написав Адам. Він так цікаво пише… Зовсім не схоже на ті нудні книжки, якими переповнений наш будинок…
Робер: Так, Адам пише дуже цікаво. Сьогодні тут у залі буде перша репетиція його пастурели і я б допоміг тобі на неї прийти…
Аміція: Коханий, я ще й сама здатна рухатися, не хвилюйся так. Але, розумієш, мені спочатку хотілося самій прочитати і уявити, як це може бути, а потім уже подивитися, як ці події зможуть відтворити актори…
Робер: Кохана моя, я радий, що тебе так хвилюють наші спільні з Адамом плани. Але твоє здоров'я для мене важливіше. Адам добре розуміється на медицині і він теж каже, що…
Аміція (перебиває його): Давай не будемо про моє здоров'я! (Обіймає Робера). Хіба ми не кохаємо одне одного? Хіба нам не гарно разом кожної миті?
Робер (міцно пригортає її): Аби лише ці миті наколи не закінчилися…

До вітальні входить Адам. Вигляд у нього стривожений.

Адам: Вибачте мене за вторгнення, та там біля воріт карета Карла Анжуйського. Він зі своїм почетом зараз буде тут.
Аміція: Робере, допоможи мені встати…
Робер: Я тебе відведу до твоїх покоїв (підводить її, вона йде, спираючись на руку Робера).
Адам: Мені краще теж піти (йде).

До вітальні входять Карл Анжуйський, Люсьєн де Перрон і фаворит Карла Анжуйського – Олів'є де Боне.

Олів'є: А що ж таке? Чому пуста вітальня? Не доклали про нас, чи що?
Карл: Я думаю, господар зараз з'явиться. А зараз – сідайте, де вам зручно. Піддані брата короля всюди у себе вдома.
Люсьєн: І все-таки дивно, що нас не зустрічають…

До вітальні входить Робер. Усі, окрім Карла, підводяться й вклоняються йому. Він відповідає ледь помітним рухом голови.

Карл: То чому ж нас не зустрічають, графе?
Робер: Даруйте, ваша високосте, нас ніхто не попередив про ваш візит. Та й дружина моя почувається зле. Я тільки-но був у неї. Проте я вже розпорядився накривати столи у вітальні поряд.
Карл: Це зайве, бо ми не надовго. Нас уже чекають в Анжу. Так що з вашою дружиною?
Робер: Останній рік вона практично не може ходити і їй важко дихати.
Карл: Так ви б її показали королівським лікарям!
Робер: У нас є власний лікар, якому графиня дуже довіряє.
Карл: Це випадково не Адам де Ла Аль?
Робер: Так.
Карл: Ну, майстер на всі руки. Він і вірші пише, і музику, і лікувати береться, і церкву обходить десятою дорогою!
Робер (насторожено): До чого тут церква, ваша високосте?
Карл: Та я так, до слова.
Робер: Адам закінчив кращу монастирську школу в Камбре, де вивчав всі названі вами науки і медицину також, і вивчав їх старанно і вдумливо, на відміну від мене.
Карл: Так ось звідки бере початок ваша прихильність до нього. А ми якраз приїхали до вашої світлості з проханням відпустити з нами Адама. Мені теж потрібен трувер, а військові подорожі його будуть надихати на безсмертні твори.
Робер (знітившись): Мені, звичайно, не хотілося б його відпускати, але це вирішувати Адаму, а не мені.
Карл: Ну добре, спитаємо про це його, трохи пізніше. А зараз є важливіше питання… Мене хвилюють землі Фландрії, вони багаті. Я багато чув про ваші воїнські доблесті… Чи очолите ви мою армію, збільшивши її за рахунок власного війська?
Робер (випрямляючись): Це прохання чи наказ?
Олів'є: Прохання принца завжди є наказом.
Робер: Але у Фландрії зараз дуже міцна армія і наших двох військ недостатньо, щоб її подолати. До того ж я – васал короля і в першу чергу підкоряюся…
Олів'є: Всі васали короля є і васалами принца крові!

На останніх словах до вітальні входить Аміція. Вона гарно прибрана й намагається триматися стрункo. Проте помітно, що вона це робить через силу.

Аміція (до Олів'є): Смію нагадати вам, мосьє Боне, що мій чоловік, граф д'Артуа, приносив клятву оммажу королю, а не принцу Анжуйському. Окрім того, мій чоловік по батьківській лінії є правнуком Людовика Лева, і а його жилах тече королівська кров. Він

не має зобов’язань бути васалом принца.
Карл: Ви гарно знаєте його родове дерево.
Аміція: Я не гірше знаю і своє родове дерево, ваша високосте. Я, як дочка П’єра де Контене і сеньйора Конша, спадкоємиця королівської династії Капетингів, у випадку приєднання мого чоловіка до вашої армії без дозволу на те короля Людовика, відізву ту частину армії, яка належить мені, і відішлю воїнів до володінь мого батька, оскільки наша родина є васалами лише одного короля.

Люсьєн де Перрон і Олів’є де Боне спантеличено дивляться на неї. Карл швидко приходить до тями.
Карл: А ви не виглядаєте хворою, як стверджував ваш чоловік. Така вродлива молода дама могла б бути окрасою королівського двору.
Аміція: Моє місце поряд із моїм чоловіком.
Карл: Немає заперечень… А як же стосовно Адама де Ла Аля?
Аміція: Ми не можемо його відпустити. Він лікар дому д’Артуа і моє здоров’я потребує його догляду.
Карл: Ну що ж… Шкода, що ми не змогли домовитися. Думаю, ще побачимося. Прощавайте. Ходімо, сеньйори!

Карл, Боне і Перрон ідуть. Аміція підходить до Робера і стомлено опирається на його руку.

Робер: Ти знову врятувала мене своєю мудрістю.
Аміція: Не мудрістю, а коханням, Робере… Треба ж було вчасно прийти тобі на допомогу.
Робер: Ти думаєш, він мститиметься?
Аміція: Якщо і мститиметься, то не зараз. Зараз він буде шукати союзників. Я втомилася, посади мене в крісло, любий…(Садить її в крісло і стає на коліна поряд).
Робер (стурбовано): Може віднести тебе до твоїх покоїв?
Аміція: Ні-ні! Краще поклич Адама і дай мені поспілкуватися з ним наодинці.
Робер (підводячись): Зараз, люба (виходить).
Аміція (одна): Як я кохаю тебе, Робере. Хто будt так тебе кохати, як мене не стане?..

До вітальні заходить Адам. Стурбовано опускається на коліна біля крісла й перевіряє пульс Аміції.

Аміція (посміхаючись): Ну що? Справи кепські?
Адам: Вам не можна так перевтомлюватися. Я ж стільки разів казав…
Аміція: Я мала сьогодні підтримати Робера, їх було троє проти нього одного…
Адам: Він дорослий чоловік, і сам би впорався… Хоча так, він не вміє говорити так переконливо, як ви…
Аміція: Ось бачите… Він у душі залишився тим же хлопчиком, який удає із себе дорослого. Але я так кохаю його…
Адам: І він кохає вас.
Аміція: Я знаю і це непокоїть мене…Що з ним буде, коли я помру?..
Адам: Гоніть думки про смерть! Я ж вам казав…

Аміція (перебиває його): Послухайте мене уважно, Адаме… Я знаю всі ваші докази. Вже два роки ви вмовляєте мене зосередитися на власному здоров'ї, не мати більше дітей… Але я не можу жити без обіймів Робера і за кожний його поцілунок я здатна віддати життя… Я хотіла сказати вам, як моєму лікареві… Я вагітна…

Адам: О Боже! Це вб'є вас! А як він буде без вас?..

Аміція: Я лише про це і думаю… Колись, коли нас одружили, нам було по 12-ть років. Він тоді і дивитися не хотів у мій бік, а я не розуміла, що роблю в цій чужій родині… А потім він повернувся з монастиря і став зовсім іншим. Він став турботливим.

Адам: Він завжди був таким. Я живий завдяки йому…

Аміція: Не кидайте його після моєї смерті. І запам'ятайте: які б монархи вас не запрошували на службу, вам теж буде погано без Робера…Не кидайте хоча б до того часу, коли він знайде іншу достойну жінку, яка зможе йому замінити мене…

Адам: Такої жінки йому більше не знайти…

Аміція: Не кажіть так. Ви розумний, ви дасте йому гарну пораду. І ще… Не кажіть йому доки-що про мою вагітність. Не треба його турбувати…

Адам: Не буду.

До вітальні входить Жанна. Вона одягнена яскраво й дорого, але без смаку.

Адам (піднімаючись із колін): Ти куди зібралася?

Жанна: Я йду до сестри, мені передали, що вона хвора.

Адам: Хто тобі передав?

Жанна: Яка різниця? Йду і все!

Адам (хапаючи її за руку): Постій, ти хоч до репетиції повернешся?

Жанна: Не знаю, як вийде. (Вириває руку). Відпусти, я не твоя раба! (Йде).

Адам: Господи, що з нею робити? Минулого разу вона зникла на три дні!

Аміція: А ви нічого з нею не зробите. Вона – дитина вулиці. Чим би її не манили, вона все-одно туди повернеться. Шкода лише, що ви кохаєте її.

Адам: Я її кохаю?

Аміція (сумно посміхається): Як би ви себе не вмовляли, що ні, але це так помітно. Це відчуває і Жанна, тому й стала так нахабно поводитися.

Адам (знову опускається перед кріслом на коліна): Мабуть, ви праві…

Аміція (гладить рукою його по волоссю): Ви ще зустрінете жінку, Адаме, яка покохає вас не за титули і гроші, а за красу вашої душі…

Адам: Дивно, колись ті самі слова мені говорила моя мама…

Аміція: Це обов'язково станеться, пригадаєте мене. Шкода, що я до цього не доживу…

Завіса.

Ексод 2. Рік 1273. Париж.

Паризька нічна таверна. Вона пуста. До таверни входить Адам. Сідає за стіл, спиною до дверей, виймає флягу з вином і робить кілька ковтків із горла.

Адам: Як добре, що нікого тут немає, як і домовлялися. Можливо мої мрії справдяться, можливо репетиція пройде тут плодотворніше, ніж в палаці.

Двері таверни відкриваються і до неї зі сміхом заходять Жак та Олів'є.

Жак: О, тут таки пусто. Мабуть цей горбань усіх розлякав своїми розповідями про репетицію.

Адам: Це ви про мене?

Жак (здригнувшись): Ну, я вас не помітив, не пізнав…

Олів'є: Та що ти його боїшся? Він думає, що коли граф його друг – то він є особою недоторканою? А чи є він сам другом графу Роберу? У того дружина після пологів помирає, а він сидить тут, у таверні!

Адам: Послухай, ти, карлівський фаворите…

Олів'є: А ти мені не «тикай»! Так, я фаворит принца і горджусь цим. А ким станеш ти найближчим часом, ти, горбаню? Просто його блазнем!

Адам (вихоплюючи меча): А ти зараз станеш безголовим опудалом!

Двері таверни відкриваються і входить жінка рідкісної краси. Її горделива постава вказує на високошляхетне походження. Обличчя трохи прикрито тонким покривалом.

Агнеса (стаючи між Олів'є та Адамом): Що, хлопчики, трохи посварилися? Нуж-бо, припиніть! (До Олів'є). А ви, мосьє, мабуть заблудилися, бо таверна сьогодні замовлена для репетиції. І граф, і принц сьогодні мають бути тут. Так що не раджу вам влаштовувати бійки. Або на добраніч, мосьє, або сидіть тихо. (Жак з Олів'є сідають за стіл). Адаме, чому ти не спішиш поцілувати мені руку й запросити до свого столу?

Адам (цілуючи їй руку): Звичайно сідай, Агнесо! Я б запросив тебе і випити, але не має чашок.

Агнеса (беручи флягу): Не люблю пити з горлечка, та раз ти такий непередбачливий, то прийдеться (робить кілька ковтків).

Адам: Як ти не боїшся, що твій брат дізнається про твої нічні походеньки?

Агнеса: Хто? Людовик? Йому немає до мене діла. Та й кузен Карл мене прикриє. Він любить мистецтво. А ось ти, щоб робив без мене ти?

Адам: Я мабуть би повісився на жердині біля входу.

Агнеса: Не кажи заїжджених дурниць. Ось послухай краще…

Адам: Будеш мені розповідати про своє чергове кохання? Про того військового?

Агнеса: Про якого? А…що був на минулому тижні? Я вже й думати про нього забула.

Адам: Швидко ж ти змінюєш захоплення…

Агнеса: Таке життя, воно швидкоплинне… Так ось, послухай, я закохалася й немає мені спасу… Та ще й в одруженого чоловіка…

Адам: Хто ця чергова жертва?

Агнеса: Твій сеньйор і друг…Робер д'Артуа!

Адам (підскакує): Навіть і думати про це забудь! Він одружений, він вірний чоловік, у нього дружина дуже хвора… І навіть не думай його спокушати!

Агнеса: Сядь, Адаме. Я знала, що в тебе буде така реакція… Ох, Адаме, чому ти не стрункий красень. Я б неодмінно обрала б тебе. Ти з твоїм розумом, якби ти був гарним…

Адам: Не будемо про це…

Двері таверни відкриваються і входять Етьєн Бове і Жанна Шардон.

Агнеса: Ну, нарешті. Репетицію можна починати. Хоча б один фрагмент сьогодні зробимо!
Адам (Жанні): Ти знову спізнилася!
Жанна: В мене хворіє сестра. Подякуй, що я взагалі прийшла! Дуже треба!
Агнеса: Починаємо-починаємо! Йди сюди, Етьєне!
Етьєн: Я тут, моя красунечко!
Адам: Всі взяли слова й на центр! (слова розбирають і стають у центрі таверни).
Етьєн (лицар): Пастушко, що очам настільки мила, як би ж зі мною ти заговорила!
Агнеса (Маріон): Про що, про тих ослів, що по дорозі плелися тут, підняти ніг не в змозі?
Етьєн (лицар): У чому справа, я не розумію? Вона сміятись наді мною сміє?
Красунечко моя, скажи: ти лицаря кохати згодна?
Агнеса (Маріон): Було б це дуже неприродно! Що значить «лицар»? Я не знаю!
Робена любим називаю! До мене він спішить завжди! Приносить сиру і води.
Етьєн (лицар): Кохай мене, кохай щодня, удвох ми на мого коня плигнемо й подамося в гай! (Після цих слів Етьєн обіймає Агнесу й пристрасно її цілує. Жанна чіпляється в Етьєна).
Жанна: Ану прибери від неї руки! Вчепився, як в дівку на шлюбному ложі!
Агнеса (з обуренням): Що це таке? Приберіть її від мене!
Адам (підвищуючи голос): Жанно! Що ти витворяєш? Зараз же відійди від Етьєна! (Відтягує її). Ти пропустила власний текст! Ти хоч вивчила його?
Жанна (нахабно): А я й не збиралася його вчити!
Адам: То хоча б читай!
Жанна (кричить істерично): За музикою я піду, братів своїх я приведу, на лицареву щоб біду була тобі, сестро, підмога!
Адам (кричить): Жанно! Припини істерику негайно!
Жанна (кидає аркуші йому в обличчя): Як ти мені набрид! Як ви всі мені набридли! Все! Більше ніколи мене не побачите! (Вибігає).

Адам знеможено падає на стільця. Агнеса й Етьєн підходять до нього.

Агнеса: Ну, Адаме! Викинь ти її зі свого серця! Зрозумій, вона – звичайна повія, яких у Парижі багато!
Адам: Якби ж я міг…
Етьєн (самозакохано): А як я? Адаме, тобі сподобалося?
Адам (байдуже): Так, ти відчуваєш цього лицаря…
Етьєн: А мій гонорар? Ти обіцяв мені сьогодні заплатити!
Адам (кидає на стіл кілька су): Візьми…
Агнеса (Етьєну): Міг і пізніше попросити! (Сідає за стіл до Жака й Олів'є).
Етьєн: Це ти в нас багата, а мені гроші потрібні негайно (забирає зі столу і йде).

До таверни заходить гарно вбрана немолода жінка. Почувається тут незатишно. Її очі зупиняються на Адамі. Їхні погляди зустрічаються.

Адам (не вірячи очам): Мамо! (Обіймає її). Чому ти тут?
Клотільда: Я приїхала за тобою, Адаме. Я хочу забрати тебе звідси! Поїхали, Адаме. Твій батько купив мені гарний і просторий будинок, але мені так самотньо в ньому. У нас буде достатньо грошей і слуг!
Адам: Я не можу, мамо! Моє життя вже злилося з життям Парижу.
Клотільда: Ти виглядаєш змученим. Що тебе бентежить?
Адам: Мамо! Я кохаю дівчину, але вона – дитя вулиць. Вона не отримала виховання й освіти. Вона мене сприймала таким, який я є, але вона звикла жити вільно. А я весь час намагався посадити її в золоту клітку, щоб вона, як домашня пташина, співала лише для мене. Вона не витримала й пішла. Мамо! Мені буде без неї дуже погано…
Клотільда: Бідний мій сину! Не знаю, що тобі й порадити… Я погано знаю це життя. Я слухалася спочатку батьків, потім чоловіка, рідко виходила з дому… та я думаю, раз так тобі погано, поверни її. І дослухайся не лише до своїх бажань, й до її
Адам: Так, я поверну її! Тільки де тепер її шукати?
Клотільда: Адаме, мені тут незатишно. Я зупинилася в отелі поблизу, ти не провів би мене?
Адам: Звичайно, мамо, ходімо! (Виходять).
Олів'є: Одні чудасії творяться навколо цього блазня: спочатку істерика коханки на репетиції, а потім явлення Діви Марії в образі його матері!
Агнеса: Сам ти блазень! Не забувай, що Адам – мій друг! І не смій більше його чіпляти!
Олів'є: Ой-ой! Як страшно! І що ж ти мені зробиш?
Агнеса: Подивишся!

До таверни вбігає Робер. Він блідий і схвильований. Агнеса на хвилину завмирає від відчуттів. Далі підходить до Робера.

Агнеса: Сеньйоре, ви випадково шукаєте не Адама де Ла Аля?
Робер: Так, його. Він мав бути тут.
Агнеса: Він нещодавно вийшов. Думаю, скоро повернеться. Давайте зачекаємо його за його ж столиком.
Робер: Ніколи мені його чекати, треба його знайти. Моїй дружині дуже погано.
Агнеса: Ну, ви ж не підете його шукати просто в ніч? Якщо дружині погано, покличте іншого лікаря.
Робер: Ні, вона довіряє лише Адаму.
Агнеса: Слушний вибір. Я теж довіряю лише йому. Присядьте, він скоро повернеться, ось побачите!
Робер (сідаючи): Сподіваюся.
Агнеса (бере за сусіднім столом дві чашки і наливає вина з адамової фляги): Вип'ємо зі мною.
Робер: Мені зараз не до того.
Агнеса: Вип'ємо і познайомимося. Все-одно будемо чекати Адама.
Робер (залпом випиває чашу): Ви мабуть нова акторка, яку запросив Адам?
Агнеса: Так, я нова акторка. Але я тут під маскою таємничості, бо ніхто не повинен знати

мого справжнього імені, окрім Адама.
Робер: То чому ж ви про це розповідаєте мені?
Агнеса (багатозначно): Бо я вам довіряю, як і Адам. Ви ж його сеньйор, чи не так?
Робер: Я в першу чергу його друг.
Агнеса: Так-так. Ну, другу Адама я представлюся: я Агнеса де Бурбон, рідна сестра Людовика Бурбона.
Робер (замирає від несподіванки, далі опускається на коліно): О Боже великий! Вибачте, ваша високосте, ради всього святого, вибачте!
Агнеса (підводячи його за руку): Підніміться, Робере! І давайте перейдемо з вами на «ти». Адже ми навіть з Адамом так спілкуємося.
Робер: Я не смію.
Агнеса (підливає йому вина): Вип'ємо й перейдемо на «ти».
Робер (випиває стримано): Я дуже хвилююся. Аміції погано. Вона чекає мене.
Агнеса: Почекайте, я пригадала! Він пішов проводжати матір до отеля, що тут поряд.
Робер (підводиться): Мені треба негайно туди.
Агнеса (також підводиться): Ходімо, я вас проведу. Вас не можна залишати в такому стані.

Завіса.

Ексод 3. Рік 1274. Париж.

Занедбана таверна на окраїні Парижу. За столом сидить Жанна і дрімає. Біля неї стоїть порожня пляшка вина. Вона п'яна. За іншим столом Етьєн та Олів'є грають в карти. Етьєн злий. До таверни входять Жак і Адам.

Жак: Ну ось, будь-ласка, я ж вам казав, що вона тут вештається.
Адам (намагається розбудити Жанну): Жанно! Прокинься, ходімо, час повертатися до палацу!
Жанна (тягнеться рукою до пляшки, потім виливає її залишки собі на голову. Вираз її обличчя стає блаженним): Все! Припливли… (Знову падає головою на стіл).
Адам: О Боже! Як мені її розбудити? Ви не знаєте, що там із її сестрою? Вона весь час хворіла!
Жак: Сестрою? Якою сестрою? У Жанни немає ніякої сестри.
Адам: Але ж вона весь час до неї бігала, по кілька днів пропадала!
Жак: Вона бігала від вас до цієї таверни. Тут завжди був її справжній дім.
Жанна (відкриває очі й зупиняється поглядом на Адамі): О, ти прийшов… Я ж казала вам, панове, що він обов'язково прийде за мною, бо кохає мене! Тільки ти щось дуже довго збирався, більше півроку!
Адам: Аміція померла і її новонароджена дитина теж. Роберу було дуже погано, я не міг полишити його. Він був на межі самогубства!
Жанна: Таке-таке… Благородна Аміція д'Артуа померла. (Скептично посміхається). Ми лили за нею сльози, ми мріяли про таке ж кохання та не доросли до нього… А тепер ми стоїмо на колінах у цій таверні й благаємо повію Жанну повернутися до нас! А Жанна ще подумає…

Адам: Припини, Жанно! Ходімо додому. Я тобі обіцяю, що ніколи більше не буду нічим дорікати.
Жанна (зі злістю): Відчепися! Нікуди я з тобою не піду! Невже ти думав, що я тебе кохала? В мене завжди був Етьєн, мій Етьєн! А з тобою я була лише тому, що Етьєну постійно були потрібні нові сорочки, шкарпетки і гроші! Ну ось, Етьєне, подивися, хочеш, я до нього повернуся і ти знову будеш мати все!
Етьєн (підскакуючи): Ні-ні! Не слухайте її, мосьє Адаме, вона сама не знає, що говорить, вона дуже п'яна!
Адам (сам не свій, вихоплює меча): Геть звідси, наволоч!
Адам кидається до Етьєна, та Жак перегороджує йому шлях. Етьєн у страху тікає, Жанна вибігає за ним. Олів'є уважно з посмішкою спостерігає сцену.

Жак: Е, ні-ні! Ніяких убивств у таверні. Вас будуть судити за вбивство людини без зброї, а мене за те, що вас сюди привів.
Адам (кидаючи меча): Жаку, налийте мені чогось поміцніше!
Жак (дістає з плаща пляшку): Із задоволенням! (Наливає Адаму повну чашу).
Адам (висушує її вмить): Як я міг бути таким сліпим дурнем! Я відчував, що щось не так, але вірив їй.
Жак: А я вас ще від самого початку попереджав, та ви й слухати не хотіли! Пийте ще (наливає Адаму, той знову випиває повну чашу), відразу стане легше й швидше все забудеться!
Олів'є (підсідаючи): Ну і що, Адаме, дуже страждає твій сеньйор за померлою дружиною і немовлям?
Адам (вже сп'янілий): Він два місяці не міг ні їсти, ні спати. Перетворився на тінь. Лише останнім часом став повертатися до життя. Добре, що від Аміції в нього залишилося двоє старших діток. Вони допомогли йому пережити це страшне горе.
Олів'є: А мені здалося, що це зробили не діточки, а мадемуазель Агнеса. Швидко ж він знайшов відраду в її обіймах! На ньому була лише маска люблячого й вірного чоловіка!

На останніх словах Олів'є до таверни входять Робер і Агнеса. Олів'є, захоплений своєю тирадою, їх не помічає.

Адам (намагається встати): Не смій так про нього так говорити! Ти поплатишся головою!
Олів'є: Та ти на ногах не втримаєшся, собако!
Робер (вихоплюючи меча): Зате я добре втримаюся! Я до ваших послуг, мосьє!

Олів'є вихоплює меча. В три удари Робер вибиває в нього зброю, кидає на коліна і навідмаш б'є рукавицями по обличчю.

Робер: Геть звідси, паскудо! Ще раз побачу, що ти наблизишся до Адама, підсмалю тебе в цій таверні як свиню! (Олів'є тікає, Робер хапає за петельки Жака). Що ви йому підсипали у вино?! Він міцний, він не міг так швидко звалитися!
Жак: Мосьє Олів'є дав мені якогось порошку, сказав, що це не отрута, а так…
Робер: І ти радо це зробив! Якщо він не отямитися, з тобою буде гірше, ніж з Олів'є… Що тут відбулося і як він сюди потрапив?

Жак: Він шукав Жанну Шардон. Довго шукав… А потім мосьє Олів'є, який усе про всіх знає, розказав мені, де вона вештається у взамін на цей порошок…

Робер: Ну і що було далі?

Жак: Ну, нарешті Адам про все довідався, що Жанна з ним зустрічалася заради грошей для Етьєна. Розумієте, в якому він був стані…

Робер: Я-то чудово розумію… Негідники! Не доведи Бог, він не отямиться…

Жак: Він отямиться, там було снодійне…

Агнеса (гладить Адама по руці): Бідний Адам! Він так сподівався на щире кохання…

Робер (Жакові): Забирайся геть! Але якщо щось трапиться – я тебе і з-під землі достану!

Жак вибігає. Робер і Агнеса опускаються на коліна біля стільця Адама.

Агнеса: Він дихає, він живий!

Робер: Я вже й сам бачу. Вони просто хотіли поглумитися над його горем. А, знаючи, яка в нього сила і як він володіє мечем, вирішили напоїти та ще й порошку підсипали. Негідники! Добре, що ти вчасно розповіла мені про цю таверну.

Агнеса: Я все знаю, що відбувається в Парижі. Я знала й про Жанну з Етьєном та не хотіла його травмувати.

Робер (підводячись): Нам час додому. Зараз віднесу його до карети…

Агнеса (бере Робера за руки): Почекай, Робере… Мені треба серйозно з тобою поговорити. Відпусти його, Робере. Його кличе до своєї свити Карл Анжуйський. Карл спрямовує свій шлях до Сирії та Єрусалиму. Ця подорож і нові враження розвіють Адама, він забуде про сердечну рану. Він почне писати нові, сповнені подвигів, кансони і пастурели. Він буде лікувати поранених лицарів. А що він має тут? Вистави у твоєму палаці? Йому потрібен простір… А тут йому все буде нагадувати про його горе…

Робер: А як же я? Я, Аміція і він. Ми були нерозлучні! Що залишиться у мене?

Агнеса (обнімаючи його): А в тебе є я. Я ж кохаю тебе, Робере! Невже ти не розумієш цього?

Робер (пронизливо дивиться їй у вічі): Дай Бог, щоб ти виявилася правою, дай Бог, щоб так усім було краще…

Завіса.

Дія ІІ.

Ексод 4. Рік 1284. Неаполь.

Перед завісою на авансцені з'являються Олів'є, Жак і Етьєн.

Олів'є (розлючений): Поясніть мені, мосьє, для чого я вас узяв із собою? Для чого я переконував Карла, що ви необхідні в Неаполі? (Жаку) Для чого я тобі, дурню, дав гроші, щоб ти зміг викупити найкращу неаполітанську таверну? (Етьєну) Для чого я переконував Карла в твоїх талантах? Для чого це я робив?!

Жак: Але до Адама неможна підступитися! Він постійно поряд із Карлом!

Олів'є: Що, він і вночі постійно з Карлом?

Етьєн: Звісно, ні, таке скажете! Але вбивство в палаці є дуже небезпечним. Ниточка може потягтися й до вас.

Олів'є: Нікчемні боягузи! З ким я вожуся?

Жак: Але, мосьє…
Олів'є (перебиває): Послухайте мене уважно, послухайте востаннє. Через цього Адама я втрачаю вплив на Карла та ще й повинен зносити його постійні доскіпливі жарти! Він обізвав мене пуголовком із голкою замість меча!.. А Карл запросив до палацу на вимогу Адама кращих неаполітанських музикантів, Карл наказав виготовити для нього небачений по величині орган! А де знаходжуся я – на задвірках! Так ось, через тиждень Карла коронують в Неаполі і в той же день відбудеться проклята адамова вистава. За моїми підрахунками через два дні потому в Неаполі має з'явитися Робер д'Артуа, з яким Адам не бачився дев'ять років. У нас є ці два дні. Карлу буде не до Адама, Робер ще буде в дорозі… Зрозуміли?!
Жак: Зрозуміли.
Олів'є: Що ви зрозуміли? Пам'ятайте, Адам полюбляє випити після великих переживань. От після його вистави й запросиш його до своєї чортової таверни. Лише дивися, щоб він нічого не запідозрив, бо він гарно пам'ятає події дев'ятилітньої давності.
Жак: Я спробую.
Олів'є: А ти, Етьєне, зроби радість, і якнайменше попадайся йому на вічі до вирішального моменту.
Етьєн: Але ж я граю у виставі…
Олів'є: Я все зрозуміло сказав?!
Етьєн: Так…

Піднімається завіса. Званий вечір у палаці Неаполя. У центрі стоїть стіл Карла. Олів'є, Жак та Етьєн сідають за нього поряд із Люсьєном де Перроном. За окремим столом сидить Адам і щось пише.

Карл: Ви спізнилися, друзі мої! На званий вечір майбутнього правителя Неаполю не спізнюються! Та я сьогодні добрий і милосердний. Що скажеш нам у привітання, Олів'є?
Олів'є: Ваша високосте! Нехай буде благословенним той час, коли погляд ваших очей упав на мене і ви наблизили мене до себе! Ви станете найвеличнішим правителем Неаполю на всі віки, бо ваша мудрість неосяжна, а ваше милосердя не знає меж! За майбутнього правителя Неаполю! (всі випивають до дна кубки).
Карл: А що побажає нам вірний гвардієць, а відтепер власник найбільшої таверни в Неаполі?
Жак (піднімаючись): Нехай Боже провидіння завжди вам посміхається, ваша високосте! Нехай Неаполь буде могутнім, а ваші піддані багатими і завжди будуть вас прославляти за це багатство!
Карл: Щедро… А що скаже нам геній сцени, окраса Мельпомени?
Етьєн: Нехай всі грецькі музи вас благословлять, а ми будемо щоденно й щонічно трудитися для вас на ниві мистецтва!
Карл: Залишилося слово за нашим придворним музикантом. Я слухаю тебе, Адаме. Ти не торкнувся їжі і весь час щось пишеш…
Адам (підводячись): У світі цьому піде все у небуття,

дві ж істини є вічні для життя:
героя подвиг і промова мудреця
пройдуть віки, не знаючи кінця!
(Зітхає). Ми змінимо країни, ріки і міста,
проте без друзів буде подорож пуста,
бо не втекти від себе нам нікуди,
хіба в пустелі заховатись й ждати чуда!
Карл: Такий чудовий початок і такий сумний кінець… Ти просто стомився, мій друже! Ми більше нікому не дозволимо називати Адама блазнем, він величатиметься королівським трувером. А зараз – час нічних розваг. На вулицях Неаполю нас чекає маскарад. Тож, сеньйори, одягнімо маски!

Всі з криками радості одягають маски і йдуть. Залишаються Перрен і Адам за різними столами. Входять Агнеса і Матильда – молода жінка з виразними очима й глибоким поглядом.

Агнеса (зупиняючи свій погляд на Адамові): О, Адаме, як давно тебе не бачила! Ти не хочеш поцілувати мені руку й запросите мене разом із подругою до свого столу?
Адам (цілуючи їй руку): Авжеж, сідайте.
Агнеса (сідаючи): Познайомся, це моя подруга, Матильда, вона страшенно хотіла з тобою познайомитися.
Адам (цілує Матильді руку): Дуже приємно. А де ж Робер? Ти що, вирішила приїхати вперед його? Я знаю, що Карл запросив тебе взяти участь у моїй новій пастурелі. Дивуюся, що він тобі дозволив!
Агнеса: Ну, не все так просто… Я тобі іншим разом розкажу. Потерпи трохи. Зараз мені конче необхідно поспілкуватися з мосьє Перроном. Тож, я залишаю вас доки що з Матильдою (Пересідає за столик до Люсьєна Перрона).
Матильда: Сподіваюся, що вам не буде зі мною сумно.
Адам: А чому ви захотіли зі мною познайомитися? Чи це просто вигадки Агнеси?
Матильда: Ні. Я дійсно її просила. Я теж буду брати участь у вашій новій пастурелі, проте лише в масовці.
Адам: Шкода, з вас би вийшла непогана героїня.
Матильда: Я про таке й не мрію. Я із захопленням читала всі ваші пісні, всі твори для театру. І хочу вам показати оце (протягає Адаму стареньку затерту книжку).
Адам: Боже! Це ж перше видання «Гри про Робена та Маріон»? Де ви її взяли?
Матильда: Мені її продала дівчина, яка грала у вашому театрі. Їй дуже потрібні були гроші. Її, здається, звали Жанна.
Адам: Жанна… Що з нею? Ви не знаєте?
Матильда: Ні. Я її бачила всього один раз, коли купувала книжку.
Адам: І за скільки ж ви її купили?
Матильда: Вона хотіла за неї всього два су. Це може здатися дивним, але для мене тоді це було дуже дорого. В мене всього було два су і більше нічого…
Адам: І ви все-таки придбали книгу?
Матильда: Так. Це для мене було так важливо.

За іншим столиком.

Люсьєн: І про що вони зараз говорять, як ви думаєте?

Агнеса: Вона мабуть розповідає йому, як за останні гроші придбала цю книгу. Дурепа, здається вона дійсно в нього закохана.

Люсьєн: Господи, цього лише не вистачало!

За столиком Адама.

Адам: Ви, мабуть, із дуже бідної родини?

Матильда: Так. Я з дитинства дуже багато працювала. Нас було три сестри і я найстарша. Мати рано померла, а батько постійно пив.

Адам: Мені дуже шкода.

Матильда: А далі трапилося найстрашніше: мій батько ремонтував двері в церкві. Ввечері там уже нікого не було. Він напився й повісився на дверях церкви. І в нас уже нікого не було.

Адам: Який жах!

За іншим столиком.

Люсьєн: А про що вона зараз йому розповідає?

Агнеса: Мабуть про те, як її батько напився й повісився в церкві. (Зневажливо). Можна подумати, що в цієї бідноти чийсь батько закінчив життя інакше!

Люсьєн: Ну, досить! Я зараз же підійду і зроблю ще одну спробу.

Агнеса: Я б вам не радила. Це нічим не закінчиться. Добре, я вас почекаю біля входу (Піднімається й виходить із зали).

Люсьєн підходить до стола Адама й Матильди, вклоняється Матильді і цілує їй руку.

Матильда: Ви щось хотіли сказати мені, мосьє Перрен?

Люсьєн: Так, я лише хотів вам нагадати, що моя колишня пропозиція залишається в силі. Одне ваше слово, і я буду чекати, скільки ви скажете.

Матильда: Добре. Я буду пам'ятати про це.

Люсьєн ще раз вклоняється й виходить. Адам здивовано переводить погляд з нього на Матильду.

Адам: І що все це означає?

Матильда: Що я відмовляюся жити в золотій клітці.

Адам: І багато чоловіків пропонувало вам «золоту клітку»?

Матильда: Не так багато.

Адам: І всі вони багаті й гарні?

Матильда (посміхаючись): Здебільшого…

Адам: А сьогодні ви вирішили розважитися з протилежним типом мужчини –горбатим і негалантним.

Матильда: Не кажіть так про себе! Ви розумніше їх усіх разом узятих.

Адам: Чи надовго вистачить вашої поваги?..

Матильда: Мосьє де Ла Аль, чи не могли б ви мене провести до дому? Я тут недалеко зупинилася.

Адам: Ви хочете продемонструвати мосьє де Перрону, що вас хтось опікає?
Матильда: Я просто хочу, щоб ви мене провели.
Адам: Добре.

Завіса.

Ексод 5. Рік 1285.

Багато оздоблена таверна Неаполю. Її господар – Жак – перевіряє готовність столів для відвідувачів. До таверни входить Олів'є.

Олів'є: Це має статися сьогодні або ніколи. Сьогодні – Новий рік! У мене є свідчення, що завтра до Неаполю прибуває Робер. Ми не можемо допустити їхньої зустрічі!
Жак: А в мене для вас цікава новина! Я думаю, що вона стане нам у нагоді.
Олів'є: (хапає Жака за петельки): Кажи швидше, не грай в дурня!
Жак: Ви мабуть знаєте про його нове захоплення – Матильду Ронсар, акторку і художницю. Через неї ми ніяк не могли підібратися до Адама раніше – вони постійно вдвох!
Олів'є: Знаю. Але вони не коханці.
Жак: Так, вони не коханці, бо Адам боїться нового почуття, він боїться когось ще пустити в своє серце.
Олів'є: За цією дурепою страждає Люсьєн де Перрен, а вона закохана в блазня!
Жак: Так ось, я на свої вуха чув, як її Люсьєн сьогодні зустрів на вулиці й сказав, що він відпливає з Неаполю. Якщо вона не передумає, то він забере її з собою у якості графині де Перрен.
Олів'є: З глузду з'їхав! А вона?
Жак: Вона… Вона закохана в Адама, але не вірить у його взаємність. Вона забігла сюди в таверну й накидала цього листа на випадок того, що Адам сьогодні їй не скаже: «Люблю тебе».
Олів'є: А він точно їй цього не скаже, бо більше не вірить жінкам! Давай листа… (бігло його читає). Так це ж справжній скарб! Новорічний подарунок! Послухай-но, Жаку, ти ж не здумай відразу віддавати Адаму цього листа після її виходу! Його треба віддати якомога пізніше.
Жак: Ну, не такий вже я дурний! Я й сам би здогадався.
Олів'є: А я… Я зараз приведу сюди Агнесу. Я їй скажу, що вже прийшов час розповісти Адаму про її стосунки з Робером, доки той ще не приїхав. Розумієш? Матильда тільки виходить, а я йому підсовую Агнесу!
Жак: Має спрацювати.

До таверни заходять Адам з Матильдою і сідають за стіл.

Олів'є: (до Жака): Я пішов (Виходить).
Адам: Наступає новий 1285 рік! Що він нам принесе?
Матильда: Сподіваюся, що наші найкращі бажання збудуться!
Адам: Завтра ранком має приїхати Робер. Навіть не віриться, що я його нарешті побачу.

Ми дев’ять років не зустрічалися.
Матильда: Хоч при згадці про Робера з ваших уст зникає сарказм.
Адам: А ви хотіли, щоб він зникав при згадці ще про щось?
Матильда: Так, я б хотіла, щоб ваш сарказм розвіювався при згадці про любов.
Адам: При згадці про любов, чи при згадці про жінок?
Матильда: Чому ви так не вірите в те, що жінка здатна кохати?
Адам: Тому, що я знав лише одну таку Аміцію, дружину Робера. Але це кохання їй вартувало життя.
Матильда: А Жанна? Ви ж її кохали?
Адам: Жанна для мене відкрила і впустила мене в той світ, куди мені ніколи не варто було входити. Тоді б жилося спокійніше!
Матильда: Чому не варто?
Адам: Бо я каліка з призначенням блазня. Ось і ви, розважаєтеся бесідами зі мною, тримаєте мене за приручену мавпочку для того, щоб зводити своєю оригінальністю з розуму інших чоловіків.
Матильда: Не смійте так себе називати! Не смійте так погано про мене думати!
Адам: А чого ви від мене бажаєте? Щоб я вірив у кохання після того, як моя кузина обізвала мене чудовиськом, й після того, що зробила з моїми почуттями Жанна?
Матильда (гірко): Мені важко з вами говорити. Ви не вірите ні в що! Я втомилася від вашого саркастичного мислення й постійних не завжди доречних жартів. Я очікувала, що поверну вам здатність вірити в ідеали цього життя.
Адам: Які ідеали? Де вони?
Матильда (безнадійно): Мені треба йти. Я, мабуть, зустріну Новий рік у іншому місці (встає).
Адам: Ну і йдіть, чого ще було від вас сподіватися!

Матильда виходить. До Адама підсідає Жак із пляшкою.

Адам: О, Жаку! Як ти вчасно. Моя дама на мене образилася з незрозумілих причин і пішла.
Жак: Я бачив. Тож я не хочу, щоб ти сумував на Новий рік. Я тебе пригощаю за рахунок нашої таверни! Ніякої розплати!
Адам: Щедрий жест! Сподіваюся, ніякого порошку підсипано не буде?
Жак: Та ти що? Ті часи давно пройшли. Ми з тобою об’їздили всю Сирію і Палестину! Хіба в боях не перевірялася наша дружба?
Адам: І то так! Вип’ємо ж за Новий рік і нові надії…
Жак (багатозначно): За нові надії (П’ють).

До таверни заходить Агнеса. Вона в гарному настрої. Та їй трохи ніяково.

Агнеса: Адаме, ти не поцілуєш мені руку і не запросиш до свого стола?
Адам (цілує їй руку): Як завжди, сідай.
Жак: Ну, я піду займатися справами, в тебе тепер є компанія (йде).
Адам: Так що трапилося між тобою і Робером? Чому ви не разом?

Агнеса: Давай спочатку вип'ємо (наливає собі й Адамові вина). Я знаю, що ти засуджуватимеш мене, Адаме. Але розумієш, всьому приходить кінець. Робер – звичайно, гарний хлопець, мабуть я його кохала більше за всіх, але вісім років спільного життя… Це дуже довго й нудно… Розумієш, якими б смачними не видавалися нам східні солодощі, якщо їх їсти кожного дня – тебе знудить!

Адам: Робер – це не східні солодощі, він людина з душею і почуттями!

Агнеса (бере Адама за руку): Звичайно, він людина з почуттями, це я так, для прикладу. Розумієш, я не його Аміція і ніколи б не хотіла нею бути.

Адам: Шкода. А чому ти не подарувала йому жодної дитини?

Агнеса: У нього й так їх двоє. Розумієш, діти також не для мене… Я ніколи не полишала думки про сцену і твої нові вистави.

Адам: Хоча б мене в це не вмішуй! Бідний Робер… (осушує чашу).

Агнеса: Та не такий він уже й бідний. Якщо чоловік не вміє жити весело – то його проблеми. Врешті-решт, він сам мене відпустив…

Адам: Уявляю… Проте я тобі все-одно вдячний…

Агнеса: Мені? За що?

Адам: Ти підтвердила мої переконання: жінка і щире кохання – дві речі несумісні!

Агнеса: Ой, який ти сьогодні нудний, Адаме. Правда, ця моя сповідь… Вона навіть мене втомила! Давай я краще тобі розповім, як раніше розповідала… В армії Карла є один таки військовий…

Адам: Ні-ні! Облиш! Я більше цього чути не збираюся!

Агнеса (розчаровано): Ну, тоді я пішла (встає).

Адам: Як? Ти не дочекаєшся зі мною Робера?

Агнеса: Я для чого? Я йду зустрічати Новий рік у палац Карла. Бувай, Адаме. Як шкода, що ти не стрункий красень! Тебе б я ніколи не розлюбила (йде).

Адам: Ну що ж! Час докінчити цю пляшку! (Залпом випиває з горлечка). Щось вино мене сьогодні не бере.

Жак (підходить і сідає поруч): Адаме, тут тільки-но приходив посильний, він передав тобі листа від мадемуазель Матильди Ронсар. Візьми.

Адам: Що це їй надумалося мені писати (розгортає листа і читає): «Адаме, я весь цей час марно намагалася завоювати твоє кохання. Мабуть я не та жінка, котра заслуговує на тебе. Моє серце розривається, а мої мрії зруйновані» (Адам хапається за серце). «Сьогодні востаннє я намагалася достукатися до твоєї свідомості, але марно: я не викликаю в тебе жодних почуттів. Тому я прийняла пропозицію Люсьєна де Перрона й відпливаю щ ним сьогодні до Венеції. Видно така моя доля: бути пташкою в золотій клітці». О Боже, вона дійсно кохала мене! Я не можу її втратити! Я маю…

Жак: Ви вже її втратили. Корабель до Венеції відплив годину тому. А вона дійсно вас кохала, все це бачили, окрім вас!

Адам: Жаку, ще пляшку вина! (Жак подає пляшку). Чому я не захотів їй повірити?

Жак: Бо вас терзала гординя! Пийте, стане легше.

Адам п'є з горличка пляшки. До таверни заходять Олів'є і Етьєн. Повільно підходять до Адама.

Адам (повертаючись до них): Що, сеньйори, в черговий раз прийшли порадіти з мого горя?
Олів'є: Не просто порадіти! А позбавитися тебе, блазню, раз і назавжди! Свідків убивства не буде, а тіло знайдуть вранці десь на вулиці.

Жак і Олів'є з двох боків хапають Адама під руки.

Адам: Думаєте, я п'яний, думаєте, в мене не вистачить сили розправитися з вами?!

Адам розкидає Жака й Олів'є в різні боки. В цей момент Етьєн вгороджує йому ніж у спину. Адам без крику падає на коліна.

Етьєн: Це тобі, потворний блазню, за Жанну й за мої постійні приниження перед тобою! Вони не змогли, а я зміг! Я ніколи нікому не прощаю глумління!

До таверни вривається Робер. На якусь секунду завмирає від побаченого. Опам'ятавшись, одним ударом убиває Етьєна, в поєдинку швидко розправляється з Жаком, ловить і зв'язує безоружного Олів'є, затикає йому кляпа до рота. Потім кидається до Адама.

Робер (трясе його за плечі): Адаме, друже мій, ти чуєш мене?! Боже, будь проклятий цей довгий шлях і ця карета! Чому я не вибрався днем раніше?!
Адам (приходячи до тями): Робере, ми все-таки зустрілися. Дякувати Господові, я знову бачу тебе. Не дорікай собі, це я в усьому винен. (Прислухається). Робере, ти чуєш це?
Робер (прислухається): Що, Адаме?
Адам: Ось вони… вони прийшли, всі ті люди, які оточували мене довгими роками. Ти їх не бачиш? Вони прийшли зі мною попрощатися…
Робер (стурбовано): Ні, ти просто мариш…

У білій димці й у тонких білих накидках з'являються Карл, Люсьєн, Жанна й Агнеса.

Карл (підходить до Адама): Що ти такий сумний, друже. Мабуть ти втомився, час тобі відпочити (йде).
Люсьєн (підходить до Адама): Ти вже вибач мені, Адаме, що я забрав у тебе Матильду. Просто тобі треба було рішучішим бути і вона ніколи б зі мною не поїхала (йде).
Жанна (підходить до Адама): Ну що ж ти був таким наївним, Адаме? Як ти міг повірити в моє кохання? Проте хочу тобі сказати, що потім мені було без тебе дуже погано, всі мене кинули (йде).
Агнеса (підходить до Адама): Адаме, ти не поцілуєш мені руку і не запросиш до свого стола? Тут мені сказали, що ти надумав помирати, Адаме, ти нас дуже засмутив. Я б побула ще трохи з тобою, Адаме, та вибач, мене чекає розкішний кавалер! Він військовий! Прощай (посилає йому повітряний поцілунок і йде).

У глибині сцени виникає ще одна постать. Вона вся одягнена в біле. Це Аміція.

Робер (трясе Адама за плечі) Ти чуєш мене? Скажи, що ще чуєш!
Адам: Аміція…
Робер: Що ти сказав? Аміція? (Схиляється над Адамом. Його плечі здригаються від ридань).

Аміція (підходить і ніжно гладить Адама по волоссю): Не турбуй його, Адаме! Йому ще треба жити, йому ще рано бачити мене. Я прийшла за тобою. Ну, скажи Роберу те, що ти хотів йому сказати, зберися з силами.

Адам: Робере, заспокойся… Аміція б не хотіла, щоб ти страждав. Послухай мене: все в цьому світі примарно, окрім справжньої чоловічої дружби і першого кохання… Прощай, Робере (помирає).

Робер (здержуючи сльози): Прощай, мій єдиний друже!

Епілог. Неаполь. 1 січня 2015 року.

Покої Карла в Неаполі. Карл тримає в руках листа про вбивство Адама. Він уражений.

Карл: Як, його більше немає?! Не вірю власним очам… Адама немає?!

До покоїв входить Робер і кидає Карлу до ніг зв'язаного Олів'є.

Робер: Я хотів відтяти вашому фаворитові голову і мені вартувало багато зусиль, щоб цього не зробити! Я вимагаю від вас вироку над ним і негайно!

Карл: Розв'яжіть його, Робере. (Робер звільняє Олів'є від мотузок). Ви, графе, почуєте мій вирок. Вас, пане Олів'є, вивезуть до кодону з Іспанією і викинуть там. Якщо ви з'явитися у Франції чи Неаполі, вас стратять. Все зрозуміло?

Олів'є: Ваша величносте, благаю, краще стратьте мене зараз!

Карл: Це було б занадто просто, ви зазнаєте ще багато ударів долі і ще не раз благатимете про смерть. А зараз йдіть геть і чекайте моєї охорони.

Олів'є йде. Карл питально дивиться на Робера.

Карл: Ви задоволені? Ще щось?

Робер: Так. Я повертаюся до Парижу.

Карл: Чому ви не хочете залишитися тут?

Робер: Мене кличе мій король. Я прощаюся зі світським життям. Він пропонує мені стати головнокомандуючим армії.

Карл: Повторю вам те, що сказав чотирнадцять років тому при вашій покійній дружині: шкода, що ми не порозумілися… Нехай вам щастить.

Робер: Це не все, ваша високосте. Рукописи Адама…Віддайте мені його рукописи!

Карл: Для чого вони вам? Тут вони збережуться в недоторканості, а вас чекають битви!

Робер: У вас достатньо копій і книжок із його текстами. А те, що написано його рукою, віддайте мені. Ці рукописи будуть зі мною до останнього мого подиху.

Карл: Не розумію…

Робер (перебиває його): Щоб зрозуміти це, ваша високосте, треба знати, що таке чоловіча дружба і відданість. Той, хто пригріває коло себе фаворитів, навряд чи це зрозуміє. Віддайте рукописи!

Карл (відкриває шухляду): Забирайте!

Робер (бере рукописи і вклоняється Карлу). Прощайте! (Йде).

Карл (дивлячись йому у слід). Прощайте! Хм, він сказав: «Той, хто пригріває коло себе фаворитів, навряд чи це зрозуміє». Можливо він правий…

Завіса.

ФОТОІЛЮСТРАЦІЇ

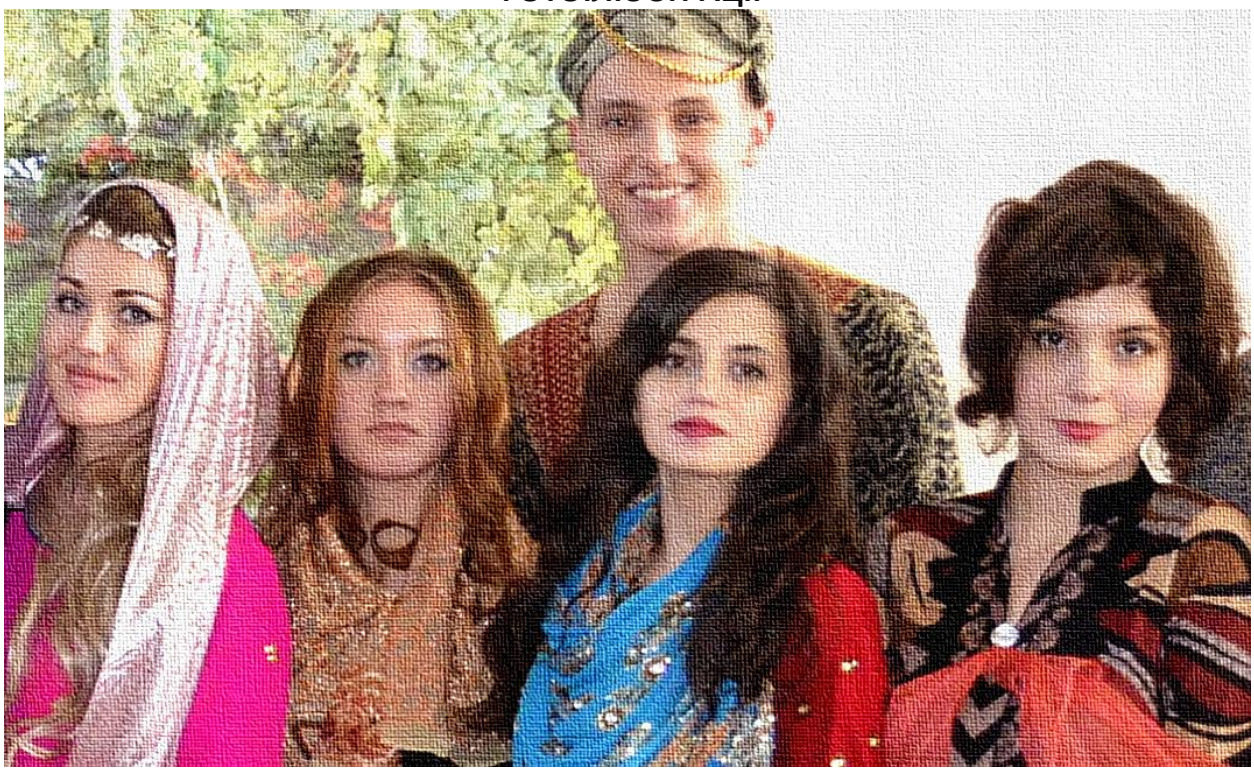

Театр «Фабула» після прем’єри вистави Абдулло Хайріддіні «Поет і цар». 20.10.2016.
Зліва направо: Рудаба – Мирослава Сахно, Міхрі – Аліна Павліченко, Фаррухі – Сергій Ковальов, Фіранак – Наталія Удовиченко, Арнаваз – Надія Цебрій.

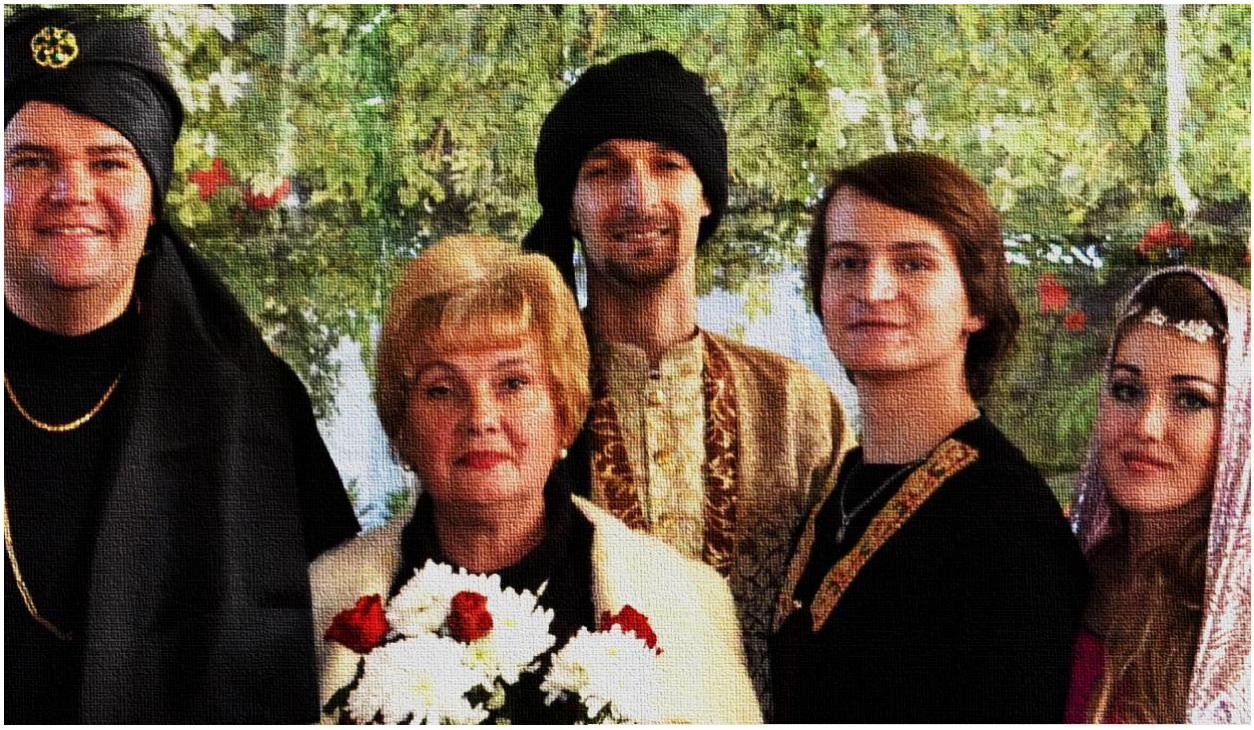

Театр «Фабула» після прем’єри вистави Абдулло Хайріддіні «Поет і цар». 20.10.2016.
Зліва направо: Фарідун – Володимир Микляк, режисер театру – Ірина Цебрій, Мансур – Олександр Лук’яненко, Касим – Назар Ярулін, Рудаба – Мирослава Сахно.

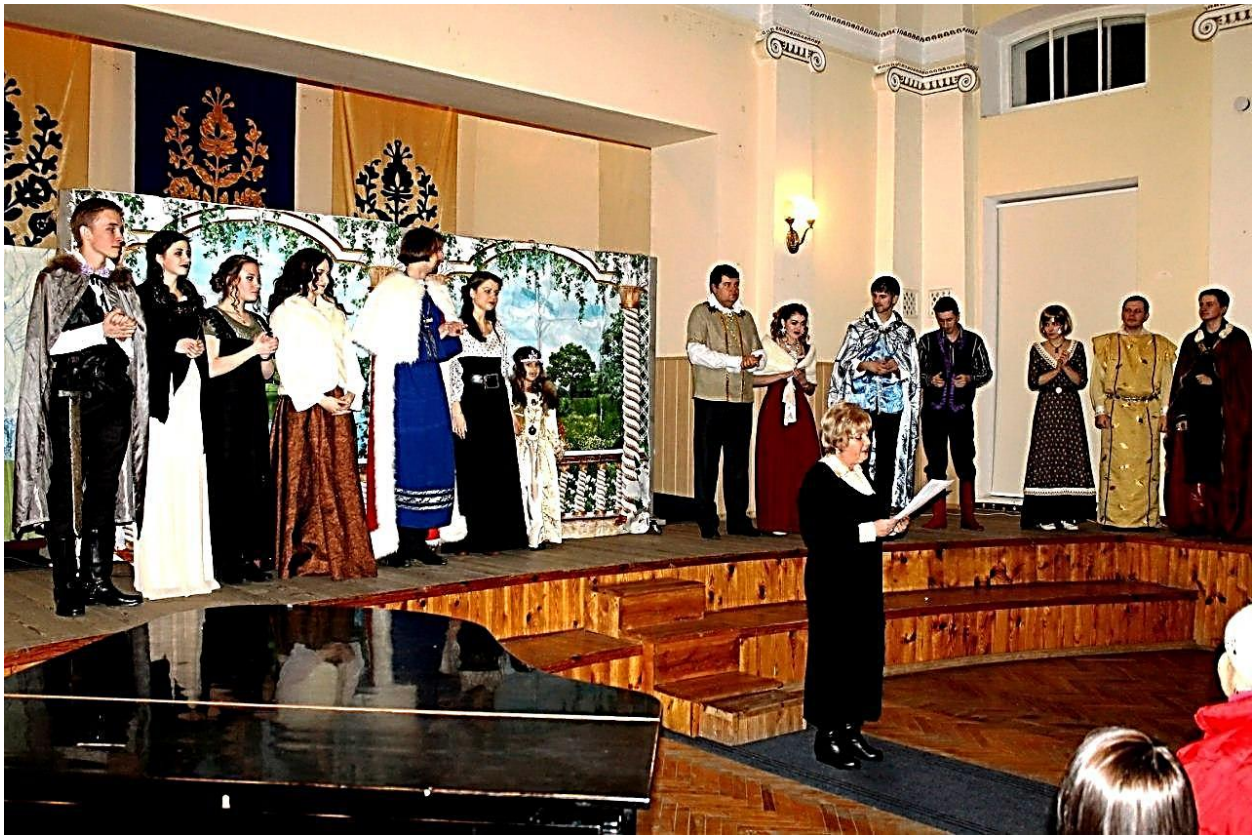

Театр «Фабула» після прем’єри саги Генріка Чельгрена «Дочки Олава Хрестителя». 23.11.2015.

Театр «Фабула» після пем’єри саги Генріка Чельгрена «Дочки Олава Хрестителя». Зліва направо: Інгігерда – Надія Цебрій, Ярослав – леонід Швець, Олаф – Назар Ярулін, Олав – Ростислав Підпалий.

Театр «Фабула» після пем’єри саги Генріка Чельгрена «Дочки Олава Хрестителя».

Театр «Фабула» після пем’єри вистави Фелісьєна Марсо «Арраський горбань». 25.12.2016.

Театр «Фабула» після пем’єри вистави Фелісьєна Марсо «Арраський горбань». Зліва направо: Робер – Назар Ярулін, Агнесса – Марина Лебединська, Жанна – Марина Закаблук, Адам – Олександр Лук’яненко.

Карл Анжуйський – Ростислав Підпалий, Аміція – Наталія Удовиченко. 25.12.2016.

Науково-популярне видання
Античність і Середньовіччя в театральних образах : Частина 3. Пер. з араб. М. Яценко, авт.-укл. і вст. ст. І. Цебрій; комен. до драм. тв. І. Цебрій та О. Лук'яненка. Полтава: Формат+, 2018 р. 128 с.

Підписано до друку 26.02.2018 р.
Папір офсетний. Друк трафаретний.
Ум. друк. арк. 8,2. Наклад 100 прим.
Зам. № 933
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК №6817 від 01.09.2015 р.